DE KRIJGSMACHT *IN BEWEGING*

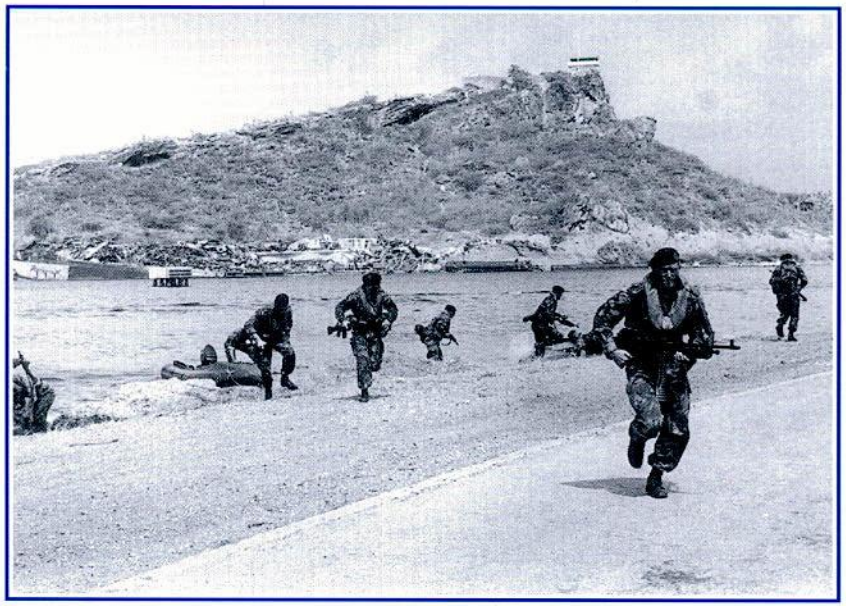

VERANTWOORDING

Samenstelling:
Klazien van Brandwijk Wiltjer,
Wim Heij en Frank Spoelstra
Vormgeving:
Piet Boom en Frank Spoelstra
Druk: Brouwer Offset b.v. Utrecht
Uitgave: Bureau Hoofdraadsman
Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist
Telefoon 03404 - 14436

DE KRIJGSMACHT *IN BEWEGING*

door drs. Leon Wecke e.a.

INHOUD

VOORAF 5

HERSTRUCTURERING VAN DE KRIJGSMACHT 7

WIL JIJ ALS BEROEPSMILITAIR SNEUVELEN IN JOEGOSLAVIE? 11

DE LUCHTMOBIELE BRIGADE HEEFT EXTRA STEUN NODIG 15

DENKEN OVER OORLOG EN VREDE NA DE GOLFOORLOG 19

. . . ZELFS DE RUSSEN KUN JE BIJNA ALS VRIENDEN BESCHOUWEN 23

HET VIJANDBEELD VAN DE MARINE IN VIJF WOORDEN: 'ALLES WAT WIJ NIET KENNEN' 27

KUNNEN OORLOGEN RECHTVAARDIG ZIJN? 31

OORLOG, HET AFSLACHTEN VAN MENSEN IS NATUURLIJK NOOIT TE RECHTVAARDIGEN 37

IK WIL NIET ALS EEN STROPOP WORDEN MEEGESLEURD IN INTERNATIONALE CONFLICTEN 41

DIENSTPLICHT ZONDER VIJAND 47

EEN VRIJWILLIGERSLEGER LIJKT ONS NIET ECHT GOED VOOR DE KRIJGSMACHT 53

DIENSTPLICHTIGEN LATEN ZICH MINDER MAKKELIJK MET DE NEUS IN ÉÉN RICHTING ZETTEN 57

DIENSTPLICHT EN DE SNEL INZETBARE KRIJGSMACHT 61

DE KRIJGSMACHT IS GEEN PRIVÉ-LEGERTJE VAN ENKELE POLITICI 65

IK BEN LIEVER THUIS, MAAR HET IS MIJN WERK, DUS WE GAAN 71

ZELF DACHT IK DAT OOK: WAT DOEN WIJ HIER? 77

VOORAF

Al meer dan vijfentwintig jaar brengt de dienst Humanistisch Geestelijke Verzorging jaarlijks, in de maand december, een boekwerkje uit. Graag wordt die traditie hier voortgezet, ondanks het feit dat wij op weg lijken te zijn naar een samenleving waarin audio- en visuele middelen (o.a. cd, tv en video) minstens evenveel aandacht krijgen van mensen als het gedrukte woord. Wanneer het evenwel een onderwerp betreft dat mensen rechtstreeks in hun bestaan raakt, is men – zo is onze ervaring – wel degelijk nog bereid om zich door een boekje heen te 'wurmen'. En wij denken dat de voorliggende publikatie de militaire mens zonder meer zal interesseren.

Door de snel veranderende politieke verhoudingen, de ingrijpende verschuivingen in het internationale machtsevenwicht en de Golfoorlog van begin dit jaar staat het veiligheidsdenken (en dus de krijgsmacht) voor een fundamentele heroriëntatie. De hieraan verbonden gespreksonderwerpen – zoals de herstructurering van de krijgsmacht, het oorlogs- en vredesdenken, de rechtvaardige oorlog, de lastenverdeling van de dienstplicht en, niet in de laatste plaats, het inzetbaarheidsvraagstuk – kwamen tijdens de GV-bijeenkomsten veelvuldig ter sprake. Deze thema's hebben nog niets aan aktualiteitswaarde ingeboet en zij zullen, zonder enige twijfel, ook de komende tijd in het middelpunt van de belangstelling blijven staan. Bij vrijwilligdienenden niet minder dan bij de dienstplichtigen.

Reden waarom wij de bekende polemoloog drs.Leon Wecke, van het Nijmeegse Studiecentrum voor Vredesvraagstukken, hebben gevraagd over de vijf hiervoor genoemde onderwerpen een beschouwend artikel te schrijven. Elk van zijn bijdragen wordt gevolgd door vraaggesprekken (over het desbetreffende thema) met diverse mensen uit de krijgsmacht. Met beroeps zowel als dienstplichtigen, met personeel van zowel de landmacht, de luchtmacht als de marine.

Noch Wecke, nocht de geïnterviewden geven altijd de opvattingen weer van de dienst Humanistisch Geestelijke Verzorging. Wèl zijn wij van mening dat alle bijdragen – en zeker in samenhang met elkaar – een goede aanzet geven voor verdere doordenking van en discussie over deze de krijgsmachtmens zó direkt-rakende problematiek.

De samenstellers:
Klazien van Brandwijk Wiltjer,
Wim Heij en Frank Spoelstra.

Zeist, december 1991.

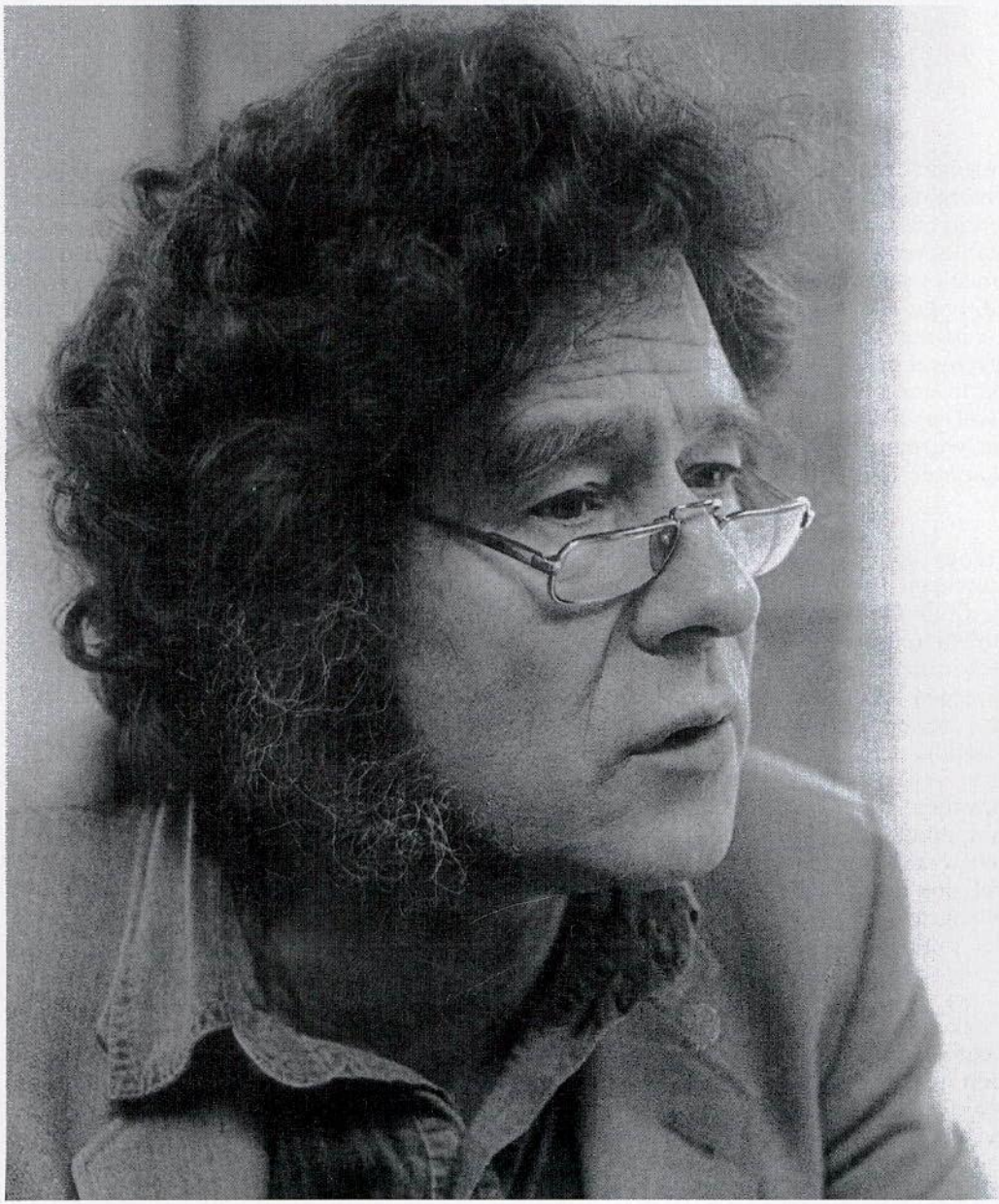

Drs. Leon Wecke

HERSTRUCTURERING VAN DE KRIJGSMACHT

De Nederlandse krijgsmacht wordt verkleind en geherstructureerd, aldus de voornemens die in de Defensienota 'Herstructurering en Verkleining' zijn neergelegd. 'De Nederlandse krijgsmacht in een veranderende wereld', luidt de ondertitel van de nota. En uiteraard, de wereld is sinds enkele jaren drastisch veranderd als het om militaire veiligheid gaat. De Oost-Westtegenstelling is verdwenen en heeft plaats gemaakt voor een relatie tussen de vroegere vijanden die wordt gekenmerkt door wederzijds begrip en in toenemende mate gemeenschappelijke waarden, zowel op het economisch als op het politiek niveau. De tegenstander van weleer blijkt een hulpbehoevende en bij ons hulpzoekende, deels in ontbinding verkerende mogendheid te zijn, een mogendheid die al eerder haar kennelijk toch altijd al onbetrouwbare bondgenoot heeft verloren.

Onze krijgsmacht, bewapening en ons defensiebeleid hebben vele decennia in feite alleen maar in het teken gestaan van het front maken tegen deze voor de Westelijke landen gemeenschappelijke bedreiging. Die bedreiging is weg en het kon niet anders dan dat zulks gevolgen zou hebben voor krijgsmacht en defensiebeleid. Het wegvallen van de hoofdlegitimatie, de belangrijkste rechtvaardiging voor de staande massalegers in West-Europa kon niet goed gemaakt worden door nieuwe vijanden. Hoe zeer Saddam Hussein en etnische en nationalistische problemen in Oost-Europa, de Balkan en de zieltogende Sovjetunie ook om de politieke en publieke aandacht vroegen. Welke mogendheid moet in de voorzienbare toekomst nog het Nederlands territoir bedreigen? Welke invasie kunnen wij nog vrezen? De enige reële bedreiging zou die van welzijn en welvaart zoekende massa's uit Oosteuropese landen en van elders kunnen zijn, maar dat gevaar is niet met militaire middelen, maar met sociale, politieke en economische maatregelen tegen te gaan.

Een tweede hoofdreden tot ingrijpende maatregelen met betrekking tot de krijgsmacht is van economische aard: de krijgsmacht – allereerst in de Sovjetunie, maar verder in praktisch alle landen ter wereld – zijn niet meer te betalen in de omvang en kwaliteit zoals omstreeks het einde van de Oost-Westtegenstelling het geval was. Er moest wel bezuinigd worden, een noodzaak die niet alleen gold voor de Sovjetunie en Oosteuropese landen, maar ook in toenemende mate voor alle andere landen, de Verenigde Staten voorop.

Welke dreiging?

Ook de nieuwe Nederlandse krijgsmacht zou dus minder moeten kosten en voorts ook nog een antwoord zijn op de nieuwe bedreigingen die ook in de Defensienota gesignaleerd worden. Een probleem is echter dat weliswaar over nieuwe dreigingen wordt gesproken, maar dat deze nergens in de nota worden geanalyseerd en geconcretiseerd. Uit de nota blijkt dat men – en dat was zelfs voor de mislukte staatsgreep al – niet al te zwaar tilde aan bedreigingen die vanuit de Sovjetunie tot ons zouden kunnen komen. De waarschuwingstijd voor een verrassingsaanval wordt immers al in jaren uitgedrukt en zou in dat onwaarschijnlijke geval steeds voldoende tijd verschaffen om tijdig tegenmaatregelen te nemen. Ook de problematieken van etnische en nationalistische aard in Oost-Europa en de Balkan worden niet genegeerd, maar ook daar wordt niet de noodzaak voor een grote krijgsmacht vandaan gehaald. Veeleer, zo zegt ook de nota, zullen politieke en economische maatregelen hier ter zake zijn. Over blijft in feite de Derde Wereld, de verwijzing naar de Golfoorlog en de niet onderbouwde veronderstelling dat er dus in de toekomst ook wel elders (veel) werk aan de winkel zou kunnen zijn.

Terecht wordt gesteld dat bij voorkeur, als er ergens zou moeten worden ingegrepen, zulks in internationaal kader dient te geschieden en onder de vlag van de VN. Maar optreden onder andere vlaggen zoals die van de WEU (Westeuropese Unie), de NAVO of kennelijk de eigen vlag wordt niet uitgesloten. Dat gaat dan vanzelfsprekend

niet om een bedreiging van ons grondgebied, maar zoals in de nota staat om 'wezenlijke economische belangen'. Gesteld wordt dat de dreiging uit het Zuiden en Zuidoosten toeneemt: 'In veel landen van Noord-Afrika en het Midden-Oosten is sprake van een politiek gevaarlijke combinatie van snelle bevolkingsgroei, een zwak ontwikkelde economie, een niet democratisch regime, een sterk, ten dele religieus gemotiveerd nationalisme en een vaak hoog niveau van conventionele bewapening.' (p. 31)

Van belang is te weten wat nu wezenlijk economische belangen zijn. Een feit is dat met name grote mogendheden veel sneller dan kleine staten iets als een vitaal belang voor hen aanmerken. Zo zal voor een klein land het neutraliseren van een bedreiging van de eigen soevereiniteit van wezenlijk belang zijn, maar voor een grote mogendheid zullen al gauw andere zaken tot vitaal belang verheven worden. In een wereld waarin de staten door tal van banden met elkaar verbonden zijn kan een grote mogendheid dan gemakkelijk het eigen vitale belang ook voor bondgenoten of potentiële bondgenoten van toepassing verklaren, waardoor men in coalities kan verzeilen die strikt genomen meer rond het belang van de grote mogendheid dan rond het eigen belang tot stand gekomen zijn. Dit sluit uiteraard niet uit dat in bepaalde gevallen en op grond van een unanieme uitspraak van de Veiligheidsraad van de VN ook in de toekomst vredebewarende en vrede afdwingende acties denkbaar zijn. In die gevallen zal ook Nederland een eigen bijdrage moeten leveren, zolang we nog geen eigen Europese krijgsmacht erop na houden en zolang de VN een eigen militair apparaat ontbeert. Bezien we het geheel aan mogelijke bedreigingen, dan moet worden geconcludeerd dat de defensienota daarover mistig blijft. In feite gaat het om ernstig te nemen bedreigingen en die liggen volgens de nota in het Zuiden en Zuidoosten.

Als we de potentiële en feitelijke crisisgebieden in kaart brengen, dan betreft het met name: De Golfregio, Zuidoost-Azië (Cambodja, Vietnam, Thailand, Laos); Midden-Amerika (Guatemala, Honduras, Panama, Mexico); de Hoorn van Afrika (Ethiopië, eventueel Sudan); Libië en Tsjaad en voorts Zuidelijk Afrika (Zuid-Afrika, Moçambique, Angola); Pakistan en India. Voor al die gebieden geldt, behoudens voor het Midden-Oosten, dat het geen gebieden zijn die althans vanwege economische belangen als vitaal voor het Westen kunnen worden aangemerkt.

Taken

Zijn nu, gezien de veranderde veiligheidssituatie, de taken van de Nederlandse krijgsmacht ingrijpend veranderd?

De hoofdtaken van de Nederlandse krijgsmacht zijn:
- het leveren van een toereikende bijdrage aan de bondgenootschappelijke verdediging te land, ter zee en in de lucht;
- het leveren van eenheden die in internationaal verband snel kunnen worden ingezet in geval van een crisis buiten het NAVO-verdragsgebied;
- het leveren van een bijdrage aan vredesoperaties;
- de bescherming van het nationale grondgebied, inclusief de territoriale wateren en het luchtruim;
- de bescherming van de Nederlandse Antillen en Aruba (Defensienota p. 78).

Voor de marine geldt dat zij in de nota geen functie verliest. Volgens de nota draagt de Koninklijke Marine ertoe bij de hoofdtaken van de Nederlandse krijgsmacht uit te voeren. 'Hoewel de maritieme strategie van de NAVO in de toekomst geleidelijk zal veranderen, zullen de maritieme taken van het bondgenootschap waarschijnlijk ongewijzigd blijven.'

De hoofdtaken van de Koninklijke Landmacht zijn:
- toereikende bijdrage aan de bondgenootschappelijke verdediging;
- het leveren van eenheden die kunnen worden ingezet buiten het NAVO-verdragsgebied;
- het leveren van een bijdrage aan VN-operaties;
- de bescherming van het nationaal grondgebied.

Voor het uitvoeren van die hoofdtaken heeft de Landmacht een tweetal divisies ter beschikking, elk bestaande uit drie brigades, en een luchtmobiele brigade. Totaal zeven brigades, waarvan zes gedeeltelijk paraat (voor circa tweederde mobilisabel). De nieuwe NAVO-strategie voorziet in hoofdstrijdkrachten die kunnen worden inge-

zet als een NAVO-land wordt aangevallen, snelle interventiemachten, die in geval van dreigende crisis kunnen worden opgeroepen en aanvullende strijdkrachten, die ter versterking kunnen worden aangevoerd bij voortdurend oorlogsgeweld. Aan alle onderdelen wordt door de Landmacht een bijdrage geleverd.

En voor de Koninklijke Luchtmacht betreffen de taken:
- de bescherming van het luchtruim;
- het ondersteunen van operaties van land- en zeestrijdkrachten;
- luchtverkenning;
- luchttransport.

Volgens oud-defensieminister Stemerdink 'blijft de landmacht in al haar facetten overeind, de marine houdt al haar taken en de luchtmacht verliest geen functie' (Elsevier, 9 maart 1991).

Nieuwe krijgsmacht

De nieuwe krijgsmacht zal mobiel, flexibel, multi-functioneel en inter-operabel moeten zijn. De mobiliteit betekent dat de nieuwe krijgsmacht snel over grote afstanden vervoerd moet kunnen worden, maar ook op het slagveld snel ter plaatse moet kunnen zijn. Vliegtuigen voor de lange afstand en helikopters op het slagveld zijn daartoe een vereiste.

De flexibiliteit houdt in dat de krijgsmacht zodanig georganiseerd en toegerust moet zijn dat op alle niveaus van geweld effectief kan worden opgetreden, terwijl in het bondgenootschappelijk kader snel met eenheden van andere lidstaten moet kunnen worden opgetreden. De multifunctionaliteit betekent dat de diverse systemen voor meerdere doeleinden ingezet kunnen worden, bijvoorbeeld zowel voor verdediging als voor aanval. Interoperabiliteit tenslotte staat voor de inwisselbaarheid van eenheden en systemen, waardoor op een meer effectieve manier kan worden samengewerkt (C. Homan, in: Nederlandse defensie tegen een nieuwe achtergrond, 'Clingendael-notitie', november 1990, p. 43-44).

De grote vernieuwing is uiteraard de tot de verbeelding sprekende luchtmobiele brigade. De huidige 11e Pantserinfanteriebrigade wordt omgevormd tot een luchtmobiele brigade. Een brigade die ook onder bondgenootschappelijk bevel in een multinationale divisie kan worden geplaatst of ingezet voor vredesoperaties, aldus de toelichting van Defensie. De brigade krijgt de beschikking over drie lichte infanteriebataljons, die bij het corps commandotroepen worden opgeleid. Transport- en bewapende helikopters zullen tot de brigade behoren.

Het is vanzelfsprekend dat internationale samenwerking ook voor de Nederlandse krijgsmacht geldt en zeker in een wereld waarin in sneltreinvaart regeringen moeten samenwerken om aan tal van problemen het hoofd te kunnen bieden. Zo zal in de toekomst de nadruk komen te liggen op multinationaal samengestelde eenheden. De operationele concepten en de planning zullen nog meer dan nu uitgaan van bondgenootschappelijke samenwerking, zo staat in de Defensienota te lezen. Daarbij staat voor bijv. de Koninklijke Landmacht intensivering van de samenwerking met Duitsland voorop. Maar ook voor de andere krijgsmachtdelen staat versterking van de internationale samenwerking in het vaandel geschreven. Internationale samenwerking die ook tot uitdrukking komt in buitenlandse commandovoering, structureel of ad hoc.

Dienstplichtigen

Is er voor de Nederlandse dienstplichtige nog wel een taak weggelegd in de geherstructureerde en verkleinde krijgsmacht? De vraag is hier dus niet naar de zinvolheid van de dienstplicht in het huidige tijdperk, maar gegeven die dienstplicht naar de mogelijkheden. Uit het verleden is gebleken dat de Nederlandse dienstplichtige steeds zeer wel kon concurreren met niet alleen zijn buitenlandse soortgenoten, maar ook met buitenlandse beroepsmilitairen, overigens ook met Nederlandse. Voor het snel inzetbaar deel van de nieuwe krijgsmacht zal echter gelden dat het moet gaan om militairen die inderdaad snel inzetbaar zijn, geschoolde militairen die optimaal met hun systemen kunnen omgaan. Militairen ook die, gezien het risico dat ze kunnen lopen bij gevechtshandelingen, maximaal getraind zijn. Een luchtmobiele brigade zal daarom niet bij voorkeur uit dienstplichtigen maar uit beroeps moeten bestaan en deels uit vrijwilligers die voor een aantal jaren getekend hebben. Het probleem van mobilisabele eenheden kan worden opgelost door die

vrijwilligers te contracteren voor een aantal jaren herhalingsoefeningen. Dat laatste kan dan ook gelden voor de militairen die niet tot de luchtmobiele brigade behoren. Ook zij kunnen voor herhalingsoefeningen worden gecontracteerd. Een klein beroepsleger zal de levensduur van verschillende grote en kleine systemen ten goede komen.

Thans is het zo dat de regering, ook indien zij het recht heeft dienstplichtigen zonder hun instemming uit te zenden, zulks op basis van vrijwilligheid doet. In de toekomst lijkt het niet wel mogelijk dat regeringen daarvan zullen afwijken. Als nu de toekomstige taak van de Nederlandse krijgsmacht vooral gelegen zal zijn in taken die niets met de verdediging van het eigen grondgebied te maken hebben, ligt het voor de hand dat vrijwilligers die taken op zich nemen. Het probleem dat daarmee een ontwikkeling in gang wordt gezet naar een krijgsmacht van minder goed opgeleide, kansarme soldaten is amper of niet aanwezig, indien een relatief groot contingent van de militairen uit vrijwilligers voor beperkte tijd bestaat, die immers voor een redelijke doorstroom zorgen.
Natuurlijk blijft het ook zo dat zowel hoogopgeleiden voor het bedienen en onderhouden van ingewikkelde wapen- en communicatiesystemen, alsmede bij wijze van spreken 'schuttersputjesgravers' nodig zullen zijn. Maar dat behoeft bij een redelijke honorering geen bezwaar te zijn. De oplossing met behoud van dienstplicht zou dan een variabele dienstplicht zijn, waarbij vanzelfsprekend hoe ingewikkelder de taak is, hoe langer de diensttijd zal zijn. Maar deze oplossing blijft onder meer met het oog op het risico verbonden met inzet in oorlogssituaties, minder wenselijk.

Een argument dat wel wordt gebruikt voor het handhaven van dienstplichtigen, ook in de toekomstige snel inzetbare eenheden, is de opvatting dat de dienstplichtigen de regering ertoe zullen bewegen wat minder snel te zijn met het treffen van militaire oplossingen. De achterliggende gedachte is dat verliezen aan beroepsmilitairen in de publieke opinie minder zwaar aankomen dan slachtoffers onder de dienstplichtigen en dat de regering daar ook minder zwaar aan tilt. De redenering is dan zoiets als: 'zij (beroeps) worden er immers voor betaald en hebben ervoor gekozen'. Mij lijkt dit zeker geen doorslaggevend argument. Als het erom gaat de regering een wijs beleid te laten voeren, dan heeft dat veel meer te maken met de kwaliteit van de democratie en van de regering. In bepaalde gevallen zullen geheel andere factoren de doorslag geven tot inzet van militaire middelen. Hierbij denke men aan gemeenschappelijke besluiten in het kader van de VN of andere internationale organisaties. Overigens ook in het verleden bleek een dienstplichtleger geenszins een reden voor de regering om van een eerste en een tweede politionele actie in Indonesië af te zien.

WIL JIJ ALS BEROEPSMILITAIR SNEUVELEN IN JOEGOSLAVIË?

HERSTRUCTURERING VAN DE KRIJGSMACHT

Bovenstaande vraag kan opkomen in een tijd waarin de krijgsmacht mobieler, flexibeler, interoperabel en multifunctioneel moet worden en er ook gepraat wordt over de krijgsmacht als interventiemacht.En wanneer in diezelfde tijd politici in Nederland uitspraken doen over de wenselijkheid militairen naar Joegoslavië te sturen, waar Kroaten en Serviërs onderling slaags zijn geraakt. Over deze en andere vragen rond de herstructurering van de krijgsmacht praat raadsman Wim Reinders midden september 1991 met kapitein-opleidingen Hans Nieuwelink van de 42e pantserinfanteriebrigade. Hij houdt zich voornamelijk bezig met de planning van de jaarprogramma's van de onderdelen binnen de brigade.

Kapitein Hans Nieuwelink

Wat verandert er bij de 42e pantserinfanteriebrigade volgens de nieuwe plannen?

Het 44e pantserinfanteriebataljon in Zuidlaren verdwijnt en het 59e tankbataljon komt erbij. Bij de pantsergeniecompagnies gebeurt er ook nog iets in de organisatorische sfeer, maar dat zal in de praktijk weinig gevolgen hebben. Bij de logistieke eenheden (herstel-, bevoorradings- en geneeskundige compagnie) is dat eveneens het geval.

*De brigade gaat een **vierkante** brigade heten. Wat betekent dat?*

Vierkant wil zeggen dat de brigade een viertal manoeuvre-elementen krijgt: in oorlogstijd komen er twee infanteriebataljons en twee tankbataljons. Van beide soorten is er in vredestijd eentje paraat en eentje mobilisabel. In vredestijd wil men ook steeds meer toe naar een viertal teams waar men slagkracht uit formeert.

Toch houdt iedereen vast aan de richtlijnen van het oefenplan. Dat kán dus gewoon niet!

In de Defensienota staat vermeld dat de parate eenheden kleiner in omvang kunnen worden. Geldt dat voor alle eenheden binnen de brigade?

Nee, absoluut niet. Alleen de tankbataljons worden kleiner.

Verder valt er te lezen dat er minder geoefend gaat worden. Hoe gaat dat in de praktijk?

Nu raak je een snaar die me echt wel door de ziel snijdt. De richtlijn is dat we een bepaald oefenplan uitvoeren. Het probleem doet zich nu voor dat we bij

die reorganisatie een andere samenstelling van de brigade krijgen en daarnaast nog een verkorting van de diensttijd bij de dienstplichtigen. En toch houdt iedereen vast aan de richtlijnen van het oefenplan. Dat kán dus gewoon niet, is mijn mening. Dat bijt, en dat merk je, want er is veel wrevel. Maar mensen bewijzen nu dat het wel kan door het volledig programma toch uit te voeren en dan roept men: nou, zie je wel dat het kan! Maar met hoeveel kunst- en vliegwerk gebeurt dat dan?
We zijn aan het rekenen geslagen. Bij de 14 maanden dienstplicht had de dienstplichtig militair tijdens de schoolperiode 10 gemechaniseerde oefendagen (dat zijn oefeningen met voertuigen) en in de 10 maanden parate periode minimaal 25 dagen. Nu vervallen die 10 dagen in de schoolperiode en in de parate periode van 9 maanden vallen nu 30 gemechaniseerde oefendagen. Dat is in een kortere periode 5 dagen extra. Dat moet ergens snijden.
Je zult ook zien, wanneer je de oefenprogramma's van 1993 bekijkt, dat de soldaat vaak op oefening is of op wacht of op Site. Een overvol programma dus. Maar *in het geheel* wordt er wel minder geoefend dan vroeger, omdat de mobilisabele eenheden niet meer oefenen. Een kleinere krijgsmacht oefent minder dan een grotere, maar voor de betrokken militairen geldt dat dus niet. En voor onze brigade zeker niet.

Als ik het samenvat: de jongens die vanaf november 1991 opkomen krijgen, vergeleken met de diensttijd van 14 maanden, in de parate periode een overladen programma. Klopt dat?

Ik ben bang van wel ja. Aan de hand van de oefenschema's die ik maak, constateer ik dat dit zo is. Het is ook heel simpel: je kunt niet terug naar 3 maanden opleiding en 9 maanden paraat zonder dat je wat schrapt. En dat schrappen gebeurt meer in de schoolperiode dan in de parate periode wat de zwaarte betreft.

Wat komt er dan in de knel?

Als de commandant z'n poot stijf wil houden, zaken als compensatieregeling en verlof. Dat kan officieel echter niet, want daar heeft men recht op. En dan zal er waarschijnlijk worden gesnoeid in de opleiding van de vent.
Er is overigens wel iets vreemds aan de hand. We roepen al jaren dat het oefenprogramma zo druk is dat het ten koste van het materiaal gaat. Maar er is geen commandant die jaar in jaar uit onvoldoende MIO's scoort. De inspecties zijn allemaal goed en toch wordt er geroepen dat het niet kan. Ergens klopt er dus iets niet. En hoe breit men dat dan aan elkaar? Mensen worden gemotiveerd er extra tegen aan te gaan voor een vrije middag en lesuren vervallen.

Kun je op dit moment voorzien dat het oefenprogramma voor de parate periode te vol wordt?

Eén ding is zeker: van leegloop is geen sprake. Hoewel er natuurlijk geen oorzakelijk verband is tussen het op oefening gaan en geen leegloop hebben. Wat je wel

Je kunt niet terug naar 3 maanden opleiding en 9 maanden paraat zonder iets te schrappen...

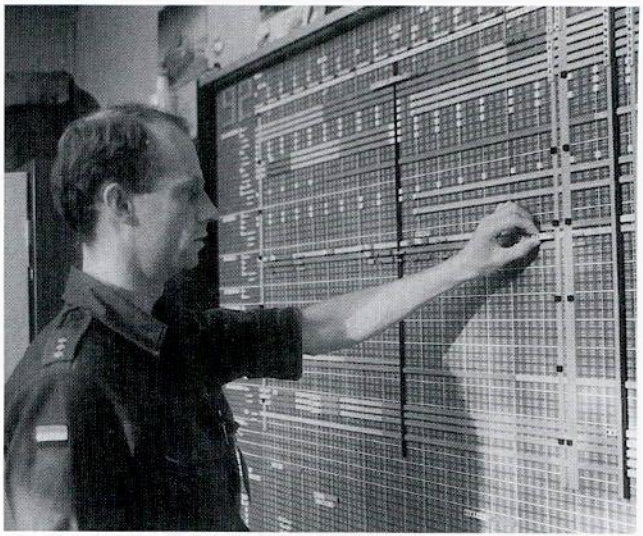

kunt voorspellen is dat het oefenprogramma echt druk wordt. Voor het beroepspersoneel wordt het dus nog drukker. Je hebt in je week rustmomenten nodig en blijven die uit, dan wordt men geagiteerd, geprikkeld, gaat men schelden. Ik stel wel vast dat er een prachtige opbouw in zit, maar vraag me af of het niet te kort op elkaar zit.
Er moet worden voldaan aan dezelfde eindleerdoelen als bij 14 maanden diensttijd en dat met 2 maanden minder. Mocht dat niet helemaal lukken, dan zou een crash-programma uitkomst kunnen bieden. Bij plotselinge mobilisatie krijgt de opgekomen militair dan een soort versnelde opleiding om goed mee te kunnen doen in het gevecht. Dit gebeurde toen er troepen naar de Falklands gingen en de Amerikaanse militairen voor de Golf deden ook zo'n crash-programma.
Maar in 12 maanden mag je verwachten dat de dienstplichtige een redelijk goed geoefende militair kan worden, al zal de werkdruk, vooral bij de beroepsmilitair, toenemen.

In de Defensienota worden flexibiliteit, mobiliteit, interoperabiliteit en multifunctionaliteit geëist van de geherstructureerde krijgsmacht. Wat verandert er in de praktijk als aan deze eisen moet worden voldaan?

Er zal meer internationaal worden gewerkt en met andere landen worden samengewerkt, interoperabel dus. Eigenlijk zou de krijgsmacht op heel veel manieren ingezet moeten kunnen worden, maar dat heeft uiteraard z'n beperkingen. Denk maar aan klimatologische omstandigheden of aan operaties in bergachtige gebieden. Maar met de aanschaf van nieuw materiaal, denk aan het nieuwe gevechtspak, kun je ernaar toewerken om zo goed mogelijk aan die eisen te voldoen. En verder heeft elke bondgenoot z'n eigen specialismen op militair gebied, waardoor je elkaar kunt aanvullen. De mobiliteit wordt uiteraard versterkt door de luchtmobiele brigade en de lichte brigade.

Naar aanleiding van de veranderde verhoudingen in de wereld wordt er binnen de NAVO gesproken over interventietaken. Een interventiemacht moet ook voldoen aan eisen die de Defensienota aan de krijgsmacht stelt, dus dat loopt parallel. Maar de huidige beroepsmilitair is opgegroeid in een tijd dat de NAVO een verdedigend concept had, met af en toe taken in VN-verband om ergens in de wereld een vrede-bewarende rol te vervullen.
Bij het woord 'interventie' kun je denken aan het scheiden van vechtende partijen. Een iets andere taak dus. Hoe kijk je daar tegen aan?

Bij de opzet van deze Defensienota zijn er maar weinig mensen geweest die stil staan bij de vraag waar wij ingezet kunnen worden. Nú kan het zijn dat je ergens moet gaan strijden, terwijl je absoluut niet de behoefte hebt om ernaar toe te gaan. Tot nu toe wist je waar je

Je hebt in je werk rustmomenten nodig, anders word je geprikkeld.

tegen zou kunnen vechten: tegen binnendringers op Nederlands grondgebied of bij je bondgenoten.
En nu moet je concreet de vraag stellen: wil jij als beroepsmilitair sneuvelen in Joegoslavië? Of: wil je worden ingezet in een land waarvan de politieke leiding je niet aanstaat en waar ze elkaar regelmatig in de haren vliegen, zonder dat je ervan op aan kunt dat ze na jouw vertrek in vrede samenleven? Dat is een vraag waar de politici in Den Haag zich over moeten buigen voordat beroepsmilitairen voor dit soort zaken worden ingezet als interventiemacht. Er zijn natuurlijk zat militairen die het willen doen met het idee van 'Ik vind 't spannend, kogels horen fluiten vind ik leuk, 't verdient aardig en we gaan die kant wel op.' Maar er zijn ook zat mensen die thuis een gezin hebben en die wat anders tegen die dingen aankijken.

'Ik vind jou eigenlijk maar een eng ventje, een gevaarlijk mannetje...'

Je bent wel defensief bezig met een interventiemacht, maar je zit midden in het strijdgewoel met alle risiko's van in je krent te worden geschoten. Voor mensen van de luchtmobiele brigade ligt dat risiko hoger dan voor mij. Zij moeten binnen 48 uur inzetbaar zijn. Mijn plaatsing in deze brigade heeft dat risiko niet zo. Wanneer zij worden ingezet is het hek al heel erg van de dam; wij hebben niet meteen een taak in een interventiemacht.

Maar als ik de vraag naar mezelf terugspeel: ik lees in de krant dat er misschien militairen worden ingezet in Suriname. Dat staat daar wellicht anders dan in Den Haag is gezegd, maar toch is dat heel vreemd, zo'n bericht. Het is niet goed dat ik in de krant lees dat minister Van den Broek zegt dat we misschien naar Suriname gaan. Als militair voel je je door zulke mededelingen overvallen.

Het storende aan zo'n opmerking is dat er opeens heel andere taken aan militairen worden opgedragen en dat daar nog geen zinnige diskussie over is gevoerd.
Ik denk dat het ook een zinnig diskussiepunt zou zijn voor militairen; ik heb het idee dat er maar aan de vraag voorbij wordt gegaan hoe het is als je op iemand moet schieten die niet jouw eigen land of dat van je bondgenoot aanvalt. Vaak is er de tijd niet voor en het is ook de gedachte van 'zo'n vaart zal het niet lopen'. Maar als je er goed over nadenkt...
Als militair word ik niet geacht politiek te denken, maar natuurlijk kan ik dat denken over politieke besluiten niet uitbannen. En ik verwacht dan van politici dat ze niet zomaar iets roepen, vooral niet als dat konsekwenties heeft voor de levens van hun werknemers.

Dat doet me denken aan een diskussie die ik vroeger eens heb gehad met een jongen van de middelbare school. Hij ging politicologie studeren en ik ging naar de KMA. Dat kwam hem ter ore en toen hij me tegenkwam zei hij: 'Ik vind jou eigenlijk maar een eng ventje, een gevaarlijk mannetje. Wapens, schieten, handgranaten gooien, mensen doden, dat staat me helemaal niet aan.'
Ik reageerde met: 'Laat ik één ding voorop stellen. Van ons tweeën ben jij in ieder geval de gevaarlijkste. Want jij zult zo meteen als politicus maar de kans krijgen om tegen mij te zeggen dát ik moet schieten.'

DE LUCHTMOBIELE BRIGADE HEEFT EXTRA STEUN NODIG

HERSTRUCTURERING VAN DE KRIJGSMACHT

Er wordt veel gepraat en geschreven over het vormen van een Luchtmobiele Infanterie Brigade. De Oranjekazerne in Schaarsbergen zal deze brigade gaan huisvesten. Er komen in Schaarsbergen dus nogal wat veranderingen, voor de daar nu liggende eenheden, voor de kazerne zelf, en niet te vergeten: de dienstplichtigen straks van de Luchtmobiele Brigade zullen een totaal andere diensttijd hebben dan de huidige infanteristen bij de pantserinfanterie. Over al deze veranderingen, die voor een deel al in gang zijn gezet, sprak raadsvrouw Joan Merens in augustus met adjudant Henri Heemskerk, adj. personeelszaken bij het 12e Pantserinfanterie Bataljon Garde Jagers en lid/voorzitter van een aantal overlegorganen op de Oranjekazerne.

Adjudant Henri Heemskerk

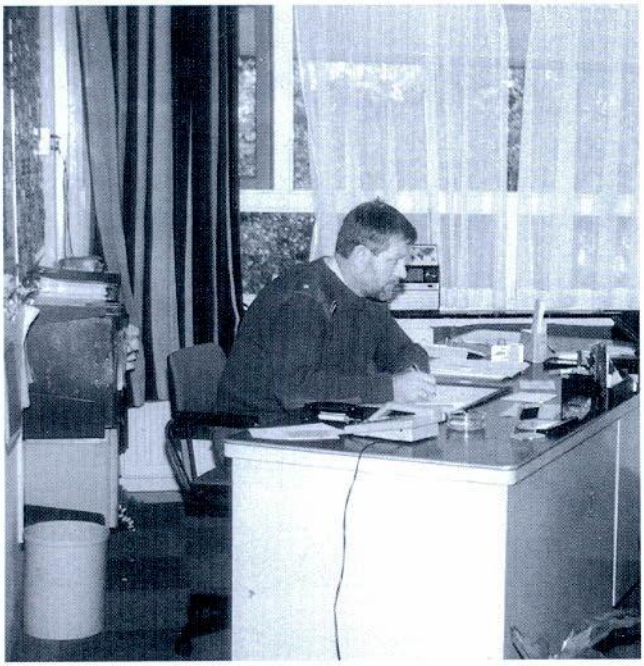

Zullen we eerst kijken naar de achtergronden van de Luchtmobiele Brigade; woorden als snel inzetbaar, flexibel, belangrijk internationaal aandeel in VN-troepen, wat vind je daarvan?

Ik denk dat de Luchtmobiele Brigade heel belangrijke taken zal kunnen uitvoeren in deze wereld, waar nog lange tijd het verschil tussen noord-zuid, arm-rijk en niet te vergeten de verschillende geloven-godsdiensten zal blijven bestaan, en er dus nog steeds brandhaarden zullen zijn. Machtssystemen blijven mensen en volkeren ondergeschikt maken. Het blijkt uit het opstaan van de mensen zelf dat dat doorbroken gaat worden. Ik hoop dan ook dat in zeg 2020 er geen Luchtmobiele Brigade meer nodig zal zijn, omdat dan via rationele benadering de VN de taak zal kunnen uitvoeren waar deze organisatie voor bedoeld is. Je kunt niet verwachten dat een ontwikkeling als die in West Europa (waar we ook 400 jaar over gedaan hebben) in 10 jaar overal plaats zal kunnen vinden, er staat ons dus nogal wat te wachten. En in dit kader van internationale verhoudingen past de Luchtmobiele Brigade voor mij helemaal, al heb ik er nogal wat kanttekeningen bij.

De Luchtmobiele Brigade zelf, wat gaat er op de Oranjekazerne, waar nu zo'n 2600 jongens per jaar hun dienstplicht vervullen, allemaal veranderen?

Er zijn een aantal zaken op grond van de Defensienota definitief bekend, een aantal andere nog niet, waaronder de aanschaf van helicopters. In elk geval kan het volgende worden gezegd: De brigade zal bestaan uit 3 bataljons met een aantal ondersteunende eenheden.

Er zal goede voorlichting nodig zijn, ook over de negatieve aspecten.

11 Pantser Infanterie Bataljon Garde Grenadiers en 12

Pantser Infanterie Bataljon Garde Jagers zullen worden: 11 Infanterie Luchtmobiele Garde Grenadiers en 12 Infanterie Luchtmobiele Garde Jagers. 13 Pantser Infanterie Bataljon uit Schalkhaar zal het schoolbataljon gaan worden en op den duur in de buurt van de Oranjekazerne worden gelegerd. Het streven is het school- en het gevechtselement bij elkaar te huisvesten. Daarnaast komen er een herstelcompagnie, een bevoorradingscompagnie, een geneeskundige compagnie, een geniecompagnie, een mortiercompagnie en natuurlijk de brigadestaf en het kazernecommando. Uitgaande van een totale sterkte van ca.2500 man, dan zullen er zo'n 1800 dienstplichtigen nodig zijn. We werken op dit moment nog met plangetallen, door de bezuinigingen staan de aantallen nog niet vast. We weten ook nog niet welke ondersteuning er precies nodig zal zijn. Het geheel moet in 1994 klaar zijn, de verhuizing van eenheden op de Oranjekazerne die plaats moeten maken voor de Luchtmobiele Brigade is al in gang gezet.

Hoe werken al die veranderingen in op de mensen die nu belast zijn met de voorbereidingen?

Er moet een grote scheiding worden gemaakt tussen de categorie die weggaat en de categorie die blijft. Of het idee gedragen wordt? De mensen van infanteriehuize zien het wel zitten in een helicopter. Of men zich volledig bewust is van wat de taak inhoudt (bijv. de binnen 24-uur inzetbaarheid) daar zal goede voorlichting, ook over de negatieve aspecten, voor nodig zijn. Dat komt in september. De man of vrouw zal zich moeten bezinnen of men dit vrijwillig zal gaan doen.

Dat rambo-achtige lijkt misschien wel prachtig, maar...

Het blijft altijd zo dat de minister kan aanwijzen, maar zeker wat het beroepspersoneel betreft denk ik dat, voordat men volmondig ja zegt, men moet weten waarvoor men ja zegt. Ik vertaal het voor mezelf altijd met de Golfoorlog. De algemene lijn in Nederland was dat een grote meerderheid van de bevolking achter ingrijpen stond en dat gold ook voor de defensieorganisatie.

Maar als wij gaan praten over een eenheid die over de hele wereld inzetbaar moet zijn, dan zal het best kunnen zijn dat men op een gegeven moment een regime moet verdedigen waar men niet achter staat. Een militair heeft twee zaken: dat is een eigen mening over een bepaalde situatie in de wereld of in eigen land en daarnaast is hij militair die de opdrachten die hij ontvangt gewoon moet uitvoeren. Men kan dus het leven verliezen voor iets dat men als privé persoon niet verdedigt. Van deze contradictie zal het personeel zich scherp bewust moeten zijn.

Dit lijkt mij de belangrijkste voorwaarde voor het gedragen worden van de Luchtmobiele Brigade door het personeel. De geestelijke verzorging kan hierin een belangrijke taak hebben, het is immers fout om de zaak alleen te benaderen met: snel en veel weg en leuk met helicopters. Het oefenprogramma zal er wel spannend en grensverleggend uitzien met rotsklim-

men, paraspringen, duiken. Dat macho- of ramboachtige lijkt misschien wel prachtig. Maar er zijn nog meer waarden in het leven en het hangt vaak van de leeftijd af hoe men daar tegen aankijkt.
Zijn mensen getrouwd, hoe oud zijn de kinderen, heeft men nog verantwoordelijkheid voor ouders? Als de militair dit allemaal heeft meegewogen bij zijn of haar beslissing, dan heeft dat gevolgen voor het funktioneren. Naast voorlichting zou je kunnen denken aan geestelijke verzorgingsconferenties, waar onze huidige hulpverleners even uit die rol stappen en mensen aan een soort zelfonderzoek onderhevig laten zijn.

De verlengde opleidingstijd strookt niet met de huidige dienstplichtduur.

Voor de ondersteunende eenheden kan het op een andere manier ook moeilijk worden. Het is natuurlijk bekend dat een logistiekeling of de administrateur bij zijn of haar keuze voor de opleiding niet heeft gekozen voor de lange marsen en dat soort dingen. Toch bestaat de indruk dat ten aanzien van de vermogens van deze mensen de nadruk zal komen te liggen op de fysieke prestaties. Ik denk dat het vooral belangrijk is dat de man of vrouw de funktie zelf kan vervullen en niet voor oefeningen of fysieke traning het werk vaak moet laten liggen. Niets is zo demotiverend voor de rest van het personeel als wanneer de zaak slecht geregeld is of als bijv. de financiën achterlopen. De organisatie zal zeer kritisch moeten gaan kijken naar de kwaliteiten en het procentuele arbeidsgeschikt zijn van mensen in de fysieke opleiding versus de eigenlijke funktie die men gaat vervullen.

En nu wat betreft de dienstplichtigen in de Luchtmobiele Brigade, wat gaat er voor hen veranderen?

Op dit moment is er sprake van dat een dienstplichtige soldaat na een infanterieopleiding van drie maanden, en na selektie natuurlijk, een keuze kan maken voor de Luchtmobiele Brigade, waarna hij een tijdelijk kontrakt krijgt vergelijkbaar met het huidige KCV-kontrakt. Er volgt dan nog een opleiding voor het luchtmobiele deel, waarna hij paraat wordt. Wat betreft de dienstplichtigen die nu bij de pantserinfanterie dienen, bij hen heb ik weinig enthousiasme gemerkt voor luchtmobiel dienen. Maar dat heeft te maken met opleiding en selektie. Toch ben ik bang als privépersoon dat het potentieel dat we nodig hebben zo groot is, dat men niet die aantallen in huis haalt die men nodig heeft. Ook gezien de huidige samenleving kan men afvragen of wel alle kwaliteiten, nodig voor de luchtmobiele soldaat, gehaald zullen worden.

Je kunt denken aan g.v.-conferenties... en ook aan de militaire tehuizen...

Het is niet onbekend dat het funktioneren onder opleidingsnivo een probleem vormt. Daarnaast is er de leegloop en de verveling. Bestrijding daarvan en geweld in de krijgsmacht is al opgepakt door de Bevelhebber der Landstrijdkrachten. Gelet op de keuringseisen en het benodigd personeel zal dit aandacht blijven vragen. De verlengde opleidingstijd strookt niet met de huidige dienstplichtduur, vandaar het idee van kontraktanten. Maar ondanks die hogere wedde is het nog de vraag of men geschikt zal zijn, en dan ook nog bereid – bereid voor de grensverleggende aktiviteiten én bereid tot uitzending.
Dat potentieel haalt men niet uit de omgeving Arnhem. Dat betekent dus veel binnenslapers, langer van huis. Maatregelen, in het verleden genomen, om mensen dichterbij huis te plaatsen, hebben hun gevolgen gehad voor de achterblijvers. Het sociaal opvangnet kwam te vervallen. Bovendien is het ook duidelijk dat, niet vanwege een zwakkere, maar een andere opvoeding, een ander vrijetijdspatroon en veranderde (kleinere) gezinssituaties de huidige dienstplichtige vaak aanpassingsproblemen heeft, zich moeilijker kan neerleggen bij verplichtingen, en moeilijker van huis kan dan pakweg vijftien jaar geleden. Ik denk dat de organisatie te optimistisch is dat de Luchtmobiele Brigade geheel met vrijwilligers gevuld kan worden.

Afgezien van het militaire deel, zijn er al plannen voor vrijetijdsbesteding buiten de diensturen?

Ik denk dat er heel goed moet worden nagedacht over het te verwachten verblijf op de kazerne, zeker als je bedenkt dat mensen zware fysieke inspanningen moeten leveren en 24 uur per etmaal in een militaire omgeving moeten zitten. Voor het binnenhalen van kontraktanten is het in elk geval van belang dat mensen diploma's kunnen halen, maar daarnaast zijn goede ontspanningsmogelijkheden belangrijk.

Worden mensen voorbereid op het maken van testamenten? En wat gebeurt er met het thuisfront bij uitzending?

Al in 1990, toen er nog alleen een paar geruchten waren over de Luchtmobiele Brigade, hebben wij (het Lokatie Overleg Orgaan) de brieven van de BLS opgepakt over leegloopbestrijding. Er is hier een inventarisatie van wensen van dienstplichtigen geweest en er is een totaalplan van Stimuleringsaktiviteiten gekomen. Hoewel dus op zich de Luchtmobiele Brigade geen aanleiding was voor deze plannen, heeft deze er wel toegeleid dat het belang groter werd.

Naast de fondsen voor Lokale Stimulerings Aktiviteiten en de winsten van het MPV-peloton zal de minister zich ervan bewust moeten zijn dat deze brigade extra ondersteuning nodig heeft in het kader van ontwikkeling en ontspanning. Hierin speelt mee de wens van Commandant 1e Legerkorps om de militaire tehuizen meer te betrekken bij een totaalplan voor de kazerne. Het gaat erom een goed gebruik te maken van alle bestaande voorzieningen, geen kapitaalvernietiging dus.
Er blijkt een groot draagvlak voor deze ideeën te zijn, het is alleen jammer dat de medewerkers aan ontwikkeling en ontspanning de laatste jaren wat op de achtergrond hebben moeten werken, en dat hun funktie vaak niet in het verlengde van hun opleiding ligt. Deze mensen moeten opnieuw gemotiveerd en desnoods opnieuw opgeleid worden. We willen geen geweld in de krijgsmacht – laten we dan weer allerlei ontspanningsmogelijkheden bieden door enthousiaste en deskundige mensen. Dat betaalt zichzelf terug.
Zo kunnen wij als militaire organisatie burgerinstellingen op gebied van ontwikkeling en ontspanning (hobbycursussen, Volksuniversiteit) naar de kazerne halen. Dan zorgen we ervoor dat hun programma past in het oefenprogramma. Nú maken oefeningen het volgen van een kursus in de stad meestal onmogelijk. Datzelfde geldt voor sportverenigingen.

Nog een slotopmerking?

Over heel veel zaken is men nog maar net begonnen met nadenken – en dan bedoel ik vooral gevolgen van zo'n snel inzetbaar onderdeel. Worden mensen voorbereid op het maken van testamenten? En wat gebeurt er met het thuisfront bij uitzending (dubbele geestelijke verzorging)? Leven en werken onder continue hoogspanning en eisen van een goede conditie en ga maar door. En eigenlijk zouden heel veel dingen die hiermee gezegd zijn voor alle kazernes moeten gelden!

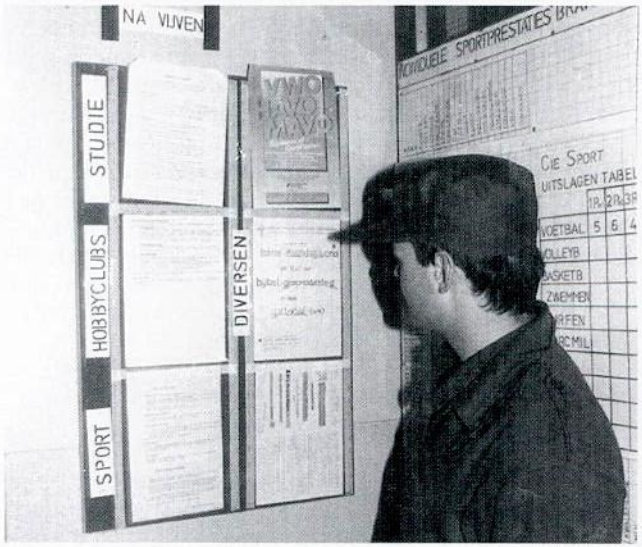

DENKEN OVER OORLOG EN VREDE NA DE GOLFOORLOG

Een vraag die al snel met 'ja' wordt beantwoord, is de vraag of de Golfoorlog van invloed is geweest op het denken over oorlog en vrede. En misschien moet daaraan nog worden toegevoegd: ook het handelen inzake oorlog en vrede. De Golfoorlog, zo wordt wel geredeneerd, was het bewijs voor de zinvolheid van militaire acties als het erom gaat bepaalde politieke problemen efficiënt op te lossen. De oorlog zou weer door velen geaccepteerd zijn als een geschikt middel om bepaalde doeleinden te bereiken. De oorlog in ere hersteld als 'voortzetting van de diplomatie met andere middelen' om een foutieve weergave te gebruiken van een uitspaak van de Pruisische generaal Von Clausewitz. Niet alleen politici en militairen, maar ook de man en vrouw in de straat zouden de oorlog weer hebben opgewaardeerd. Tot voor kort werd oorlog toch vooral in een Oost-West kader gezien met altijd daaraan verbonden de mogelijkheid van een escalatie naar een uiteindelijke totale nucleaire wereldramp. Het verdwijnen van de Koude Oorlog en de relatieve zekerheid dat een van de partijen in de Golfoorlog niet over bruikbare nucleaire wapens beschikte maakte de oorlog veel minder riskant.

Oorlog en publieke opinie

Uit allerlei onderzoek blijkt dat in het Westen en met name in de Verenigde Staten een president al gauw op publieke steun kan rekenen als hij ten oorlog trekt. Maar tevens blijkt dat als de strijd lang duurt en vooral ook veel slachtoffers tot gevolg heeft, de steun weer verdwijnt en de oorspronkelijke meerderheid voor de president in een minderheid gaat verkeren. Kennelijk wordt het dreigen met en het inzetten van de krijgsmacht in veel gevallen als een goede zaak beschouwd, een gelegenheid waarbij de natie zijn tanden laat zien en iedereen zich verenigt in de afkeer tegen de verwerpelijke vijand. Zodra echter de prijs in mensenlevens betaald wordt en dit ook tot het bewustzijn van de mensen gaat doordringen blijken andere waarden de overhand te krijgen. Pas dan wordt de publieke kosten-baten afweging gemaakt en dan blijkt dat wat de regering als van vitaal belang acht niet in diezelfde mate door de burgers in mensenlevens vertaald wordt. Uit een onderzoek dat het Studiecentrum voor Vredesvraagstukken van de KUN in november 1990 deed naar de mate waarin de Nederlandse burger regeringsbeleid ondersteunt als het om militaire acties met of zonder slachtoffers gaat, bleek dat ook in Nederland de steun voor de regering bijv. bij het inzetten van de krijgsmacht ten behoeve van de wereldrechtsorde afneemt van zo'n zestig naar dertig procent als bij die militaire activiteiten ook slachtoffers te betreuren zijn. En het maakt dan niet uit of de slachtoffers al dan niet uitsluitend bij de tegenpartij te betreuren zijn. In dat geval wordt de oorlog kennelijk niet meer als een geëigend middel beschouwd.

Oorlog moet 'schoon' zijn

Wat de Golfoorlog nu geleerd heeft is dat het probleem van Vietnam – een publieke opinie die opgeschrikt door het aantal slachtoffers roet in het militaire eten gaat gooien – vermeden kan worden. Het plaatje van de schone oorlog kon met de medewerking van de pers wereldwijd verspreid worden. Natuurlijk was daar wel een perscensuur voor nodig en een selectieve berichtgeving door middel van persconferenties door de militairen, maar het werkte wel. De associatie van de Golfoorlog met een flitsend computerspel kon in de belevingswereld van de burgers worden gebracht. Het beeld van de schone oorlog was niet alleen gepresenteerd, maar ook overgenomen. En hoewel naderhand gebleken is dat althans van Iraakse zijde zeer zware verliezen geleden zijn en voorts dat als gevolg van de oorlog de problemen van de Koerden en Shiïten zich tot menselijke drama's op gigantische schaal ontwikkelden was het beeld van de schone oorlog inmiddels zodanig ingeprent dat de naderhand gepubliceerde gegevens dit plaatje niet meer wezenlijk vermochten aan te tasten.

De VN

Een positief gevolg van de Golfoorlog, ondanks het feit

dat halverwege de aanloop naar de militaire ontknoping van het conflict de VN steeds meer bij het afdwingen van de resoluties buiten spel kwam te staan, is de opvatting dat tot het eind van de oorlog en nog lang daarna de coalitie in stand bleef en de rest van de wereld in een zekere saamhorigheid front tegen Irak bleef maken. De Verenigde Naties bleven ook na de Golf een andere VN dan ervoor. Hoewel uiteraard het einde van de Koude Oorlog de belangrijkste factor is met betrekking tot de verandering van de positie van de VN, kan ook worden gesteld dat de Golfoorlog zowel de positie als het aanzien van de VN heeft versterkt. Ook al is het zo dat in de ogen van een deel van de (derde) wereld de VN haar positie verzwakte door de militaire regeling van het conflict uit handen te geven aan een aantal lid-staten. Hierbij wordt met name geduid op het overnemen van de leidende rol bij het militair regelen van het conflict door de VS. Gebleken is dat juist via de VN de diverse grote mogendheden met elkander in een relatie kunnen treden, zoals in het geval van de Golfoorlog im een coalitie, waarbij de diverse belangen van de deelnemende partijen worden gediend. In de nasleep van de oorlog blijkt een ontwikkeling op gang gekomen, waarbij de VN zich voor het eerst bij het toezicht op het uitvoeren van resoluties ingrijpend met de binnenlandse zaken van het tot de orde geroepen land gingen bezig houden. Ook bleek dat het beginsel van niet-inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van soevereine landen door de VN opzij geschoven kon worden, waar het de problematiek van Koerden en Shiïten betrof. Het ging weliswaar om een in zekere zin door de publieke opinie afgedwongen actie, maar toch was daarmee de mogelijkheid geïllustreerd dat de VN ook zonder het bewijs van genocide binnenslands kunnen optreden. In dit geval waren de vluchtelingen in voldoende mate en in een dusdanige conditie aanwezig, dat door deze omstandigheden vrede en veiligheid in gevaar geacht konden worden.

VS en interventie

Voor de Verenigde Staten bracht de Golfoorlog de bevestiging mee dat zij als enige overgebleven supermacht in staat waren orde op wereldzaken te stellen. Een beeld van de Verenigde Staten dat mogelijk niet met toekomstige ontwikkelingen zal sporen. De coalitie tegen Irak was immers ook maar een gelegenheidscoalitie, waarvan het de vraag is of ooit nog een keer zoveel krachten van politieke, economische, volkenrechtelijke, psychologische, alsmede culturele aard in dezelfde richting zullen werken. Het is immers de vraag of bij een volgende gelegenheid het Amerikaans Congres weer uiteindelijk 'ja' zal zeggen en of wederom de slachtoffers van de agressie zo rijk zullen zijn dat de oorlogsvoering weer praktisch geheel voor rekening van anderen dan de VS zal kunnen komen. Andere onzekerheden betreffen de aard van de toekomstige vijand, zijn bewapening en de vraag of die vijand zich in feite ook uiteindelijk niet zal blijken te verdedigen. Zal het grondgebied van een toekomstige tegenstander zich ook weer zo uitstekend lenen voor het gebruik maken van een luchtoverwicht? Moet een volgende keer niet daadwerkelijk met ernstige verliezen aan eigen kant rekening gehouden worden? En vooral, zal de Verenigde Naties in voorkomende gevallen weer die eenheid vertonen die in het geval van de Golfoorlog mogelijk bleek? En natuurlijk zal in de toekomst zich een geval kunnen voordoen, waarbij ook een dergelijk groot economisch belang aanwezig is dat geschaad wordt door een zo grote schurk, dat het weinig moeite kost de eigen publieke opinie van de boosaardgheid van de tegenstander te overtuigen. De gevolgen van de Golfoorlog kunnen dan wel onder meer de rol van de VS als wereldpolitieagent bevestigen, de vraag is wel of dat conform een toekomstige werkelijkheid zal zijn.

Rapid reaction forces

Toch heeft de Golfoorlog bijgedragen tot de opvatting dat na de Koude Oorlog de krijgsmachten en met name die van het Westen zich vooral moeten herstructureren tot snel inzetbare eenheden. En hoewel het bewijs voor bepaalde dreigingen in de derde wereld niet gegeven wordt, lijkt men in tal van publikaties, ook die van de overheid, het toverwoord 'Golfoorlog' voldoende te achten om de plannen tot rapid reaction forces te rechtvaardigen. De roep om een militaire oplossing voor politieke problemen wordt al snel gehoord en het lijkt niet te boud te veronderstellen dat dit mede een gevolg is van het plaatje dat de Golfoorlog in de hoofden van politici heeft achtergelaten. Dat in zeer veel gevallen met name economische, sociale en politieke maatregelen het meest ge-

schikt zijn lijkt naar de achtergrond gedrongen te worden door de gedachte dat militair optreden in veel gevallen een snelle oplossing kan brengen. Terwijl in tegendeel militaire acties veelal geen oplossing brengen, maar een tijdelijke regeling van het oorspronkelijk conflict, echter tevens met daarbij zo veel neveneffecten van de gevoerde oorlog, dat het de vraag is of er niet, zeker in de toekomst, eerder meer problemen bij gemaakt zijn dan dat er zijn bezworen.
Een negatief gevolg van het in snel tempo van de grond brengen van de snel inzetbare krijgsmachten is dat zulks niet per definitie tot meer veiligheid leidt. Integendeel, enerzijds leidt het tot meer vraag naar bepaalde wapensystemen en daarmee tot een impuls tot voortgaande bewapening en anderzijds leidt het bij landen, die zich – om welke reden ook – een toekomstig doelwit kunnen achten, tot zowel gevoelens van onveiligheid en de gedachte dat ook voor hen voortgaande bewapening geen luxe is.

Niet méér bewapening

Overigens heeft wereldwijd gezien, de Golfoorlog niet tot meer bewapening geleid. Zelfs kan worden gesteld dat de roep om wapenbeheersing, zowel in het Midden-Oosten als ook in de rest van de wereld, door de Golfoorlog is versterkt. Waartoe ongecontroleerde wapenzendingen kunnen leiden heeft Saddam Hussein immers gedemonstreerd. Vandaar dat het streven naar wereldwijde en regionale registratie van wapenhandel en uiteindelijk wapenbeheersing tevens een vrucht van de Golfoorlog kan worden genoemd. Dat wapenbeheersing niet van de ene dag op de andere te realiseren valt, bleek wel uit het feit dat de Verenigde Staten bij monde van president Bush binnen 24 uur tot wapenbeheersing opriepen en Israël de mogelijkheid verschaften voor 200 miljoen dollar aan wapens te besteden. Dat de wereldhandel in conventionele wapens niet toenam is te danken aan een aantal factoren. De economieën van alle landen laten geen stijging van bewapeningskosten toe, belangrijke wapenexporteurs hebben hun uitgaven beperkt zoals daar zijn Afghanistan, Angola, India, Libië, Noord-Korea en Syrië. En drie belangrijke wapen-ontvangers, Irak, Jordanië en Koeweit, zijn onderwerp van een embargo. Daarbij komt dat transacties met door de wapenbeheersing in Europa overcompleet geworden wapens, die soms ver onder kostprijs en soms alleen tegen de prijs van het inpakken en verzenden van eigenaar verwisselen, ook de omzetcijfers van de wereldwapenhandel drukken.

Ook twijfel aan 'schone' oorlog

Een ander gevolg van de Golfoorlog, dat pas langzaam in het denken van de mensen gehalte krijgt, staat haaks op de gedachte van 'de schone oorlog'. Het betreft de door steeds meer mensen getrokken conclusie dat oorlog niet alleen tot het regelen van bepaalde conflicten leidt, maar ook tot tal van deels onvoorspelbare neveneffecten van allerlei aard. Was het zo dat tijdens de Golfoorlog de slachtoffers niet werden getoond, omdat zowel Saddam Hussein als Bush er belang bij hadden die gegevens achter te houden, anders was het met betrekking tot de ellendige omstandigheden waarin Koerden en Shiïten geraakten na de oorlog. Deze ellende betrof geen directe oorlogshandelingen in het kader van de coalitie tegen Irak en hier gold geen perscensuur. Het gevolg daarvan was dat er wel beelden met veel menselijk leed op de TV-buizen in de Westerse huiskamers doordrongen. Dit had tot gevolg een beroering van de publieke opinie ten gunste van deze slachtoffers. Er werd geëist dat er iets werd gedaan. En hoewel met tegenzin, vooral gedwongen door de druk der openbare mening, hebben de coalitiegenoten toen tot menslievende missies moeten besluiten. Waarmee meteen het bewijs was geleverd, dat in het geval dezelfde openheid in de oorlog betracht zou zijn, het draagvlak in de publieke opinie wellicht heel wat minder solide zou zijn geweest.

Ook het feit dat Saddam Hussein zelve de oorlog overleefd blijkt te heben en dat een kennelijk toch niet onbelangrijk deel van zijn krijgsmacht aan vernietiging ontkomen is wordt steeds duidelijker. En hoewel een wisseling van leider de coalitiegenoten en met name de VS goed zou uitkomen, wordt voor steeds meer mensen ook duidelijk dat de oorlog enerzijds het probleem 'Saddam Hussein' niet heeft weggenomen en anderzijds een aantal nieuwe problemen heeft geschapen. En als gevolg hier weer van is de opvatting ook groeiend dat het aanvankelijke enthousiasme voor de oorlog als middel om politieke problemen op te lossen althans ten dele misplaatst was.

Nieuwe wereldorde

De Golfoorlog heeft, als het om het denken over oorlog en vrede gaat, voor velen een bewijs geleverd dat een nieuwe wereldorde aanstaande was, zo niet al aangevangen. President Bush heeft nadrukkelijk van een 'nieuwe wereldorde' gewaagd en velen hebben het hem nagezegd. Hoewel ook de Amerikaanse president nergens een duidelijke inhoudsopgave van zijn nieuwe wereldorde heeft verstrekt, kan worden aangenomen dat hij met die nieuwe wereldorde een omstandigheid in de wereld bedoeld, waarbij schendingen van de internationale rechtsorde door de VN of via de VN doeltreffend zullen worden afgestraft. Dat concept nieuwe wereldorde, en de relatie die het heeft met de internationale rechtsorde, heeft met name vele mensen in de derde wereld aan het denken gezet. En de conclusie is dat de internationale rechtsorde, die zo centraal in de nieuwe wereldorde staat, toch maar een bepaalde internationale rechtsorde is. Een internationale rechtsorde, waarin de derde wereld slecht vertegenwoordigd is. De vragen die dan rijzen hebben te maken met twijfel aan de juistheid om sinds 1948 bijvoorbeeld de samenstelling van de Veiligheid van de Verenigde Naties onveranderd te laten. Moet de Veiligheidsraad niet aangevuld worden met vertegenwoordigers uit de derde wereld? Weliswaar is China een permanent lid van dit gezelschap, maar het kan toch moeilijk worden volgehouden dat China voldoende representatief is om de derde wereld te vertegenwoordigen, voor zover zulks overigens überhaupt kan. De derde wereld heeft, gezien zijn omvang, overigens op méér recht dan slechts één zetel. De oude machten van voor de tweede wereldoorlog hebben nog steeds de bepalende stem in wereldveiligheidsaangelegenheden en het wordt langzaamaan meer dan tijd ook die politieke klok met de werkelijke politieke stand van wereldzaken gelijk te zetten.

Dienstplichtigen

Tenslotte, zoals bij alle militaire acties waaraan Nederland deel neemt, wordt meteen ook de vraag actueel naar de rol van dienstplichtigen in het krijgsbedrijf en vooral met betrekking tot hun eventuele deelname. Op basis van vrijwilligheid is door Nederlandse militairen op zeer bescheiden schaal aan de Nederlandse bijdrage in de Golf deelgenomen, zowel ter zee, als in meedere mate te land, in Turkije en Israël. De regering heeft ook nu weer niet bij koninklijk besluit vrijwilligers over de grens gezonden, maar heeft op basis van instemming door de dienstplichtigen gehandeld. Gebleken is, wat we al wisten, dat dienstplichtigen goede en zeer gemotiveerde soldaten zijn. Maar hun deelname aan de Nederlandse Golf-bijdrage heeft geen nieuwe argumenten opgeleverd om enerzijds de dienstplicht in de toekomst te handhaven en anderzijds juist bij VN- en dergelijke operaties van dienstplichtigen gebruik te maken. En, waar bij onverhoopte toekomstige vredesoperaties geenszins zeker is dat de persoonlijke veiligheid opnieuw zo zeer gewaarborgd zal zijn als in de Golf, is er alles voor te zeggen die klus voor goed getrainde beroeps en vrijwilligers te reserveren.

DENKEN OVER OORLOG EN VREDE NA DE GOLFOORLOG

'Ik voel me vrij omdat ik in Nederland woon.' Dat waren Peter Beers, Jan Frans v.d. Hoek, Marco v.d. Voort, Eddy van Steijn, Patrick Damhuis, Peter Karman en Rene Weemhof roerend met elkaar eens. Ze vonden allen dat oorlog onvermijdelijk is, omdat mensen zo van elkaar verschillen. Je kunt het dagelijks zien in de onderlinge omgang met elkaar, voor het minste wordt er ruzie gemaakt. Over deze en andere opvattingen met betrekking tot oorlog en vrede voerde raadsman Frits van der Kolk een gesprek met voornoemde dienstplichtige jongeren, gelegerd bij 3 GGW in Blomberg (Duitsland).

Waar denken jullie aan als je de woorden oorlog en vijand hoort?

Jan Frans: Ik heb gelukkig nog nooit oorlog meegemaakt; ik kan bijna alles doen en voel me vrij. Er zijn best wel dingen waar ik me zorgen over maak, bijv. de wereld is aardig aan het vervuilen en de werkloosheid wordt eerder meer dan minder.
Peter: Oorlog is verschrikkelijk, toch denk ik dat het steeds weer zal gebeuren. Een wereld zonder konflikten kan ik me moeilijk voorstellen, er zijn altijd redenen waarom mensen elkaar in de haren vliegen, bijv. voor geld, voor macht, maar ook vanuit geloofsovertuiging.
Jan Frans: Waar je ook kijkt is er oorlog, in Ethiopië, Joegoslavië, in het Golfgebied enz. Ik heb hier geen angst voor oorlog, omdat we binnen de EEG zitten. Wij hebben hier geen echte vijanden, zelfs de Russen kun je bijna als vrienden beschouwen.

Er worden altijd schuldigen gezocht als er problemen zijn.

Peter: Ik ben nog wel bang voor China en andere landen waar geen gekozen regeringen zitten of waar het communisme nog heerst, maar ik geloof niet dat we ooit door hen zullen worden aangevallen. Een wereld zonder oorlog is wel een wens van mij, maar wat kunnen wij doen om dat te voorkomen? Niets toch! Ik hoop zelf dat ik in vriendschap met mijn eigen omgeving kan leven, dat kost me al moeite genoeg.
Marco: De situatie in het Midden-Oosten vind ik wel verontrustend. Daar zie je dat een oorlog zo uitbreekt, volgens mij omdat het geloof en de politiek daar bijna of helemaal samengaan. Maar ook omdat er zoveel mensen in de wereld zijn die nog uitgebuit worden. Deze mensen zullen snel achter een leider gaan lopen die hun een beter leven belooft.

Jullie denken blijkbaar het eerst aan buitenlandse situaties...

Jan Frans: Een paar jaar geleden hadden we in Nederland ook veel konflikten, bijv. met Molukkers en andere groeperingen met een andere huidskleur. Er wa-

Ik denk dat minderheidsgroepen het niet makkelijk hebben in Nederland.

ren toen ook meer demonstraties, de kruisraketten en anti-oorlog speelde toen bij veel mensen een grote rol, ze waren denk ik, toen veel banger voor oorlog.
Peter: Nu we geen dreiging meer hoeven te vrezen vanuit Rusland, komt China steeds dichterbij, maar ik ben niet bang voor een aanval.
Jan Frans: Je hebt wel binnenlandse oorlogen, bijv. in Ethiopië, de Koerden in Irak enz., maar wij kennen geen vijanden. In de USSR bestaat geen eenheid meer.
Marco: In Nederland zijn er regelmatig konflikten, denk inderdaad maar aan de problemen met de Molukkers, zo zie je steeds dat er vanuit andere meningen steeds weer konflikten ontstaan, vanuit andere huidskleur, godsdienst en nog veel meer.
Jan Frans: Er worden altijd schuldigen gezocht als er problemen zijn, het is gemakkelijk om dan minderheden de schuld te geven. Ik vind dat onzin, we hebben de gastarbeiders zelf hier naar toe gehaald.
Marco: Er wordt gauw gezegd: het zijn buitenlanders, die zullen wel slecht zijn.
Peter: Wij hadden een buitenlander bij ons op het werk, die jongen wilde geen koffie zetten. Wij waren daar boos over, tot we erachter kwamen dat dat geen werk voor een man is in zijn kultuur. Toch vind ik dat zo iemand zich ook moet aanpassen aan onze gewoonten.

In het begin van dit gesprek viel direkt het woord vrijheid...

Peter: Ja, ik voel me vrij, omdat ik in Nederland woon. Op Texel, waar ik woon, kent iedereen elkaar, ook al wonen daar 14.000 mensen. Maar dat vind ik niet erg, ik heb niet het gevoel dat me dat minder vrij maakt.
Eddy: Ik woon in de Siedlung (woonwijk) hier in Blomberg. Mijn vader is beroepsmilitair. Ik ben hier opgegroeid en naar school gegaan. De wereld is hier ook klein. Er wonen hier ongeveer 1.000 Nederlandse gezinnen. Als ik wat uitvreet, dan weet mijn vader dat meteen.
Peter: In grotere steden, zoals Amsterdam, voel ik me wel eens bedreigd. Waar ik woon kennen we bijv. geen grote drugsproblemen, behalve als de toeristen komen. In veel landen van de wereld denken de mensen dat we in Nederland in onze opvattingen ontzettend vrij zijn, daarom willen ze graag naar ons toe komen. Wat in Duitsland volgens mij anders is dan in Nederland is de politie, hier zijn ze veel banger voor de politie.
Eddy: Dat heb ik ook ervaren. De politie in Duitsland is veel konsekwenter. In Nederland komen ze gewoon niet als je ze nodig hebt. Neem bijv. drugs, hier word je streng en hard aangepakt als ze je met een kleine hoeveelheid soft-drugs pakken. In Nederland gaan ze daar veel soepeler mee om.

Geweld en macht hangen nauw samen... Dat zie je in dienst, maar ook in het gezin en op school.

Patrick: Hoe strenger, hoe erger de kriminaliteit, want dan wordt er grof geld mee verdiend. Bij ons in Nederland gaan ze veel soepeler om met drugs, de hele kijk daarop is anders dan in Duitsland. Als er iets meer aan te verdienen is, vinden ze wel wat anders. Kijk maar naar Zweden, daar doen ze alles om het alcoholgebruik tegen te gaan. Maar als je mensen wat verbiedt, maak je het alleen interessanter. Laat mensen zelf maar uitmaken of ze drugs e.d. willen gebruiken.

Vrijheid betekent zelf uit mogen maken wat je wil?

Rene: Bij ons in Amsterdam zijn het veel buitenlan-

ders die met drugs handelen. Ze krijgen de sociale uitkeringen en hoeven daar weinig voor te doen. Dat zet kwaad bloed.
Peter: Daar heb ik ook moeite mee, de meesten zijn werkloos, je kunt ze vinden in de koffie-shops, het lijkt wel luilekkerland.
Rene: Ik denk dat minderheidsgroepen het niet makkelijk hebben bij ons in Nederland. Er vindt veel diskriminatie plaats. Misschien mag ik dat wel niet zeggen, maar ze kunnen toch bij hun thuis ook beginnen met iets op te bouwen, wij hebben na de watersnoodramp toch ook alles opnieuw op moeten bouwen.
Peter: Jammer dat we zo weinig kennis hebben van andere landen zoals China e.d., daar hoor je niet zoveel van, ik vind een andere kultuur best boeiend.
Misschien begrijpen we dan ook beter waarom ze naar ons komen, of we krijgen dan meer mogelijkheden om ze te helpen.

Is oorlog onvermijdelijk?

Rene: Oorlogen zijn er altijd geweest. Kijk maar naar de geschiedenis. Volgens mij komt er altijd oorlog, of door geloof, macht, onderdrukking en uitbuiting.
Patrick: Als ik me goed herinner, wordt oorlog zelfs in de bijbel genoemd als een middel voor het behoud van evenwicht van populaties.

Oorlogen zijn er altijd geweest, kijk maar naar de geschiedenis.

Eddy: Oorlog begint vaak met een meningsverschil. Kijk maar naar Joegoslavië. Nu willen alle staten daar hun eigen vrijheid. Ik schat dat het in de mensen zit. De Tweede Wereldoorlog bracht een heel volk in beweging om de rest van de wereld te overheersen. Dat heeft veel antipathie tegen de Duitsers tot gevolg gehad. Ik ben daarmee opgegroeid en het wordt ook steeds weer door de oudere generatie levend gehouden.
Patrick: Op Texel komen veel Duitsers, we hebben geleerd daar mee om te gaan, de antipathie valt wel mee bij ons. De taal gaat me alleen wat moeilijk af.
Eddy: Duitsers gedragen zich toch anders, ze vragen nooit, ze bevelen.
Rene: Geweld en macht hangen nauw samen. Wie in een machtspositie verkeert tegenover een ander, is bij een konflikt gauw geneigd die macht te gebruiken om zo het konflikt te winnen. Dat zie je bijna overal, hier in dienst, maar ook in het gezin en op school.

Willen jullie een persoonlijke wens noemen voor de toekomst?

Rene: Trouwen, kinderen krijgen en veel geld verdienen is ook leuk.
Eddy: Een leuke baan.
Patrick: Ik hoop dat de wereld nog lang bewoonbaar blijft.
Peter: Alle atoomwapens uit de wereld.
Marco: Dat de natuur de vervuiling te boven komt.
Jan Frans: Een goeie baan en veel reizen.
Peter: Karrière maken.

Korporaal Rény Blom

HET VIJANDBEELD VAN DE MARINE IN VIJF WOORDEN: 'ALLES WAT WIJ NIET KENNEN'

DENKEN OVER OORLOG EN VREDE NA DE GOLFOORLOG

Het denken in vijandbeelden, Oost en West, Christendom en Islam, 'zij' en 'wij' waren onderwerpen van gesprek in het interview van raadsman Joop Flokstra met Rény Blom, kpl. ODOPS (operationele dienst operaties) bij de Koninklijke Marine. Rény werkt al zo'n tien jaar bij de KM en publiceerde in 1986 in EGO een serie reisverslagen vanaf de Poolster onder de titel 'Vrouw aan boord'. Tijdens de Golfoorlog was ze aan boord van het bevoorradingsschip de Zuiderkruis.

Toen jij in 1982 in dienst trad bij de Koninklijke Marine was je je toen bewust van een bestaand vijandbeeld in de Westerse wereld, binnen de KM en van jou persoonlijk?

Als middelbaar scholier heb ik altijd veel de kranten gelezen en daar werd een duidelijk beeld in naar voren gebracht. Het 'Oostblok' was dé vijand. Alles en iedereen was daarop gericht. Dat was het Westerse mediabeeld.
Mijn eigen beeld viel mee, was minder uitgesproken. Ik heb altijd iets gehad van: het is allemaal wel leuk en aardig, jullie betitelen de Russen wel als de potentiële vijand, maar hoe zit dat met China en Amerika? Jullie roepen dat wel van die Russen en het Oostblok, maar voor mijn part kan het iedereen zijn. Dat bleek afgelopen jaar duidelijk toen het Irak was.
Binnen de KM bestond er wel zoiets als een omschreven vijandbeeld, alles buiten de NAVO werd beschouwd als potentiële vijand. De Russen waren toen en nu nog de mogendheid met het grootste wapenarsenaal buiten de NAVO. En met name door het high-tech karakter ervan vormde het een bedreiging.
Het vijandbeeld dat binnen de Marine naar mijn mening bestaat, kan in vijf woorden worden gezegd, namelijk: 'Alles wat wij niet kennen'.

Ik geloof dat de zogenaamde 'geloofsoorlogen' uit de mode zijn

Je verwees zoëven naar Irak en de Golfoorlog. Heeft het je verbaasd dat er in de publieke opinie zo snel werd overgeschakeld op een nieuw vijandbeeld, Arabieren en/of fundamentalistische Islamieten?

Dat heeft me niet verbaasd, want dat heeft te maken met mijn idee dat iedereen 'de vijand' kan zijn. Wel verbaasde het me dat het een konflikt tussen Irak en Koeweit betrof, ik had eerder gerekend op Arabische akties richting Israël en/of Libië.

Zie je verschillen of overeenkomsten tussen de beide vijandbeelden – enerzijds 'de Russen', 'het rode gevaar', de communistische ideologie en anderzijds 'de Irakezen' (en Iraniërs), 'het Arabische gevaar', de Islamitische geloofsovertuiging?

In het geval van de Irakezen speelde de Islam, volgens mij, geen rol. Men wilde iets (terug) hebben waar

Bevoorradingsschip De Zuiderkruis

men meende recht op te hebben. Toen de Shiad uitgeroepen werd kwam er een verbinding met de Islam, die versterkend heeft gewerkt op het vijandbeeld van een fundamentalistisch Islamitisch gevaar. Zelf geloof ik dat de zogenoemde 'geloofsoorlogen' uit de mode zijn, Middeleeuws.
Wat de Sovjet-Unie betreft denk ik dat je het zo moet zien, het communisme is niet de kern van het vijandbeeld, maar moet meer worden gevonden in abstrakte tegenstellingen als links/rechts, groen/blauw.

Mij is opgevallen in gesprekken met groepen en individuen binnen de KM, dat bij de ontspanning in de OostWest verhouding men direkt de Islam en fundamentalistische Islamieten als vulling van het ontstane vacuum opbracht.

Dat is niet vreemd, gelet op het gehanteerde vijandbeeld 'Wat wij (de Marine) niet kennen is onze vijand'. Mensen/landen zijn altijd bezig om anderen tot hun potentiële vijanden te maken, om welke redenen dan ook. Misschien dient het om mensen na te laten denken over hun situatie.

Zit er, wat jou betreft, een funktionele kant aan het hanteren van vijandbeelden?

Ja, het dient ook ter legimitering van het militair industrieel complex en van de NAVO. Voor de Nederlandse politiek was volgens mij het Golfkonflikt welkom, omdat er een nieuwe, andere dreiging kwam.

Door de opdeling in 'zij' en 'wij' creëer je minderheden en denken in ongelijkheid.

Bovendien zijn de media nogal van invloed geweest op het creëren van het nieuwe vijandbeeld. De mensen hier hebben al een bepaalde mening over de vroegere gastarbeiders, die bijv. het Islamitische geloof aanhangen. Dit beeld wordt nog eens versterkt door de media.
Het gebeurt ook wel andersom.
In Amerika na de tweede wereldoorlog had je de situatie dat er een bepaald beeld bestond over communisten; men stelde vast dat 'ze' ook in Amerika waren en dat moesten dus per definitie slechte mensen zijn.
De versterking van een vijandbeeld wordt in de hand gewerkt door onduidelijke begrippen als 'zij'. Dat doet zich niet alleen voor binnen een krijgsmacht, maar gaat dieper en beweegt zich door de hele samenleving heen.
Door de opdeling in 'zij' en 'wij' creëer je bijv. minderheden en denken in ongelijkheid.

Heeft de huidige inkrimping van de krijgsmacht te maken met de wijzigingen in vijandbeeld en verandert er essentieel iets aan de opzet?

Ik denk het wel. Vaak wordt als reden aangevoerd de ontspanning in de Oost-West verhouding, alsof je alleen daarom een krijgsmacht hebt opgebouwd.
In de jaren dertig werd, logischerwijs, ook bezuinigd op Defensie. Men vond toen dat heel Defensie maar weg moest. De neutraliteit zou onze bescherming zijn. Gebleken is dat dat helemaal niet kon.
We moeten nu ook zover niet gaan. Amerika heeft bijv. een hele offensieve macht, de Nederlandse Marine is in mijn ogen puur defensief. Dat zou behouden moeten blijven.
Daarnaast denk ik dat de Marine heel nuttig kan zijn bij bijv. reddingsoperaties, het opsporen van milieudelicten en andere vormen van humanitaire hulp. Er zouden bepaalde dingen bijgesteld moeten worden, aangepast aan de veranderde situatie.
Opvallend is dat er jarenlang op materieel is bezuinigd en dat er nu ook op personeel wordt bezuinigd. Op zich niet slecht, maar de KM zou moeten kiezen om zich niet te verzwakken door bijv. maar één fregat te houden, dan kun je beter die taak afstoten.
Ik vind het fout dat men zegt: 'De Oost-West verhouding is verbeterd, nu gaan we Defensie afschaffen.' Nu was het het Midden-Oosten, maar voor hetzelfde geld is het Engeland. Bijv. Thatcher pleegt een coupe en zegt: 'Ik wil uit de NAVO, want ik vind het allemaal gelul.' Dan heb je zo'n situatie vrij dicht bij huis. Voor dat soort situaties heb je een Defensie nodig. De mensen hebben gezegd: 'Irak valt Koeweit binnen vanwe-

ge de oliebelangen.' Hier gaat dan wel driekwart van de wereld naar toe. Naar Ethiopië en andere landen kraait geen haan, alleen elke dag weer een pagina in de krant.

Wij hebben het over onze vijandbeelden gehad, maar er bestaan ook vijandbeelden over ons. Heb jij enig idee hoe het vijandbeeld er nu uit ziet of uit zag in het Oostblok?

Bij ons telde altijd het kapitalisme, bij hen is dat het communisme. Alles voor iedereen, wat een hele utopie is. Ik denk dat er bij hen door de media – niet de media zoals wij die kennen, maar meer door partijconferenties, de toespraken, het beetje brain-wash door partijcommissarissen en datgeen dat in fabrieken gebeurde – een beeld is gecreëerd van kapitalisme in de vorm van 'zij doen alles voor geld'.
Dat wij in staat zouden zijn Rusland binnen te vallen, omdat wij pakken wat wij graag willen hebben. Enkel en alleen om het geld.
Ik denk dat er zo'n soort beeld zal hebben bestaan.
Het Westen pikt het niet dat het communisme bestaat, dus zullen zij ons land binnen willen gaan.
Ik kan het helemaal mis hebben, ik heb namelijk nog geen enkele Rus gesproken.

Heb je enig idee hoe het vijandbeeld van mensen in het Midden-Oosten eruit zou kunnen zien?

Daar gaat het verhaal van het kapitalisme niet op. Ik denk dat het daar gewoon een kwestie van geloof is en naast het geloof ook van daden.
Saddam Hoessein riep een heilige oorlog uit, of iedereen het daarmee eens was dat was punt 33.
Het interesseert ons niet dat hij een heilige oorlog uitroept, wij zijn het niet eens met wat hij gedaan heeft, namelijk de souvereiniteit van een ander land schenden.
In de Iran-Irakoorlog streed de één met Oostblokwapens en de ander met NAVO-wapens.

Je moet mensen in hun waarde laten... en niet jouw keus opdringen.

Ik denk dat het dat soort daden zijn, het geld pompen in iets waar wij het mee eens willen zijn, dat kwaad bloed zet en daardoor ook een vijandbeeld creëert.
Wij steunen mensen waar we het in principe mee eens zijn, bijv. de steun die het Westen altijd aan Israël heeft gegeven, terwijl de hele Islamitische wereld het daar niet mee eens was. Palestina was ook Islamitisch.
Ik denk dat die daden van het Westen zo'n vijandbeeld hebben gecreëerd. Ik denk niet dat het echt gericht is tegen het christelijke geloof.
Als wij tegen de Islam waren hadden we nooit toegestaan dat er bijv. in Nederland moskeeën worden gebouwd. Die worden gebouwd ondanks dat er heel veel problemen waren, maar ze komen er wel.

Het bouwen van moskeeën zou ook meer kwaad bloed kunnen zetten bij Nederlanders m.b.t. het Islamitische geloof en zodoende het vijandbeeld weer versterken.

Dat is de mentaliteit van Nederlanders. Wat voor geloof wij ook belijden, protestant, katholiek of geen

godsdienstige overtuiging, alles wat daar buiten ligt en dat niet voldoet aan onze Westerse normen en waarden, dat is fout.
Als je tegen het eerste beste meisje van een jaar of zestien zegt: 'doe jij een hoofddoekje om en loop vier passen achter me aan', dan doet ze dat niet. Maar een Islamitische vrouw wel. Die gaan apart zitten. Er zijn aparte vrouwenruimten en aparte mannenruimten. Dat voldoet niet aan ons beeld, aan onze Westerse normen en waarden. Dus vinden wij dat fout.
Het wekt aversie op. Tegen de vrouwen omdat ze zo slaafs zijn en tegen de mannen omdat ze zo dominant zijn.

Wat ideologieën en godsdiensten gemeen lijken te hebben is de neiging om ervan uit te gaan dat de inhoud van hun ideologie of godsdienst het enig juiste is dat het goed is voor anderen om die ideologie aan te nemen.

Onze Westerse wereld is totaal niet rijp voor schuld. Wij hebben een heleboel dingen gedaan, in de Middeleeuwen en daarvoor en ook nu nog, waarvan ik zeg: ik vind het allemaal heel leuk en aardig, maar eigenlijk ben ik het er niet mee eens. Als ik er niet voor kies om met een hoofddoekje te lopen, moet ik het dan wel een ander beletten? Moet ik zo iemand veroordelen? Nee, ik kan bovendien nauwelijks met zo iemand praten.
Ik heb zoiets van, je moet mensen gewoon in hun waarde laten. Deze mensen kiezen ervoor. Als je kiest uit volle overtuiging is dat prima. Ik vind niet dat je mensen jouw keus moet opdringen. Mijn probleem met het Islamitische geloof is dat men er zo'n stempel op drukt bijv. in Iran.
Maar kijk ook eens naar het katholicisme, met z'n heksenverbrandingen, ketterij en meer van dat soort vervolgingen en onvrijheden.
Wij, Westerse mensen zijn ook niet vrij van schuld. Wat of wie maakt uit dat wij tegen hen kunnen zeggen 'jij doet het fout'?

Wie maakt uit dat wij tegen hen kunnen zeggen 'jij doet het fout'?

Kortom, een vijandbeeld zegt ook veel over onszelf en over onze angsten?

Ja, en over onze ideeën. Je moet goed naar jezelf blijven kijken. Niet alleen in het heden, maar ook in het verleden. Hoe ging ik er toen mee om, en hoe wil ik er nu mee omgaan.
Wat er ook gebeurt, er zal altijd en overal wel iets fout lopen. Er zijn altijd ruzies, er zijn altijd groeperingen die het niet met elkaar eens kunnen of willen zijn.
Nu is het Joegoslavië, morgen kan het Brazilië zijn.
Eén grote wereldvrede, hoe graag ik die ook zou willen, zal niet lukken, maar het blijven streven er naar vind ik toch wel héél belangrijk.

KUNNEN OORLOGEN RECHTVAARDIG ZIJN?

Wat is een rechtvaardige oorlog? Kunnen oorlogen wel rechtvaardig zijn? Is een oorlog niet per definitie onrechtvaardig voor degenen die het loodje leggen, zij hebben immers niets aan de eventuele overwinning die dankzij hun inspanning behaald wordt. Letterlijk betekent rechtvaardig in overeenstemming met het recht. Maar met welk recht? Het recht van de sterkste? Of moeten we het breder zien en gaat het om het in overeenstemming zijn met belangrijke algemeen geaccepteerde waarden? Of misschien nog anders, moet de rechtvaardige oorlog juist ter bescherming van die waarden dienen en kunnen we zeggen dat dan het doel het middel heiligt en wel in die zin dat de oorlog rechtvaardig is als het die belangrijke waarden voor aantasting behoedt? Of moeten we het nog anders stellen en ervan uitgaan dat met rechtvaardige oorlog een billijke oorlog wordt bedoeld, een oorlog die niet tot een groter kwaad leidt dan het kwaad dat met die oorlog ongedaan gemaakt zou worden?

Voorts, om de zaak verder te compliceren: moet er niet een onderscheid worden gemaakt tussen rechtvaardige oorlogen en heilige oorlogen? In het grijze verleden werd zulks wel gedaan. Een rechtvaardige oorlog had dan meer met de verdediging van grondgebied, personen en rechten te maken, terwijl de heilige oorlog als inzet de idealen en doeleinden van het geloof had. In het eerste geval werd de oorlog door een burgerlijke autoriteit begonnen en in het tweede geval was het een religieuze autoriteit of leider die tot oorlog besloot.

Oorlog had vrede tot doel

Aristoteles hield zich al met het vraagstuk van de rechtvaardige oorlog bezig. Hij zag oorlog niet als een doel op zich, maar als een middel met betrekking tot hogere doeleinden zoals vrede, roem en macht. De Romeinen voegden aan het concept met name de kwestie van de rechtvaardige oorzaken toe, zoals het breken van pakten en contracten. Augustinus onderstreepte dat alleen regeerders en ambtenaren bij de uitoefening van hun plicht tot het doden van medemensen geroepen konden zijn. Hij stelde dat rechtvaardige oorlogen onrecht ongedaan maakten.

Centraal bij Augustinus was de opvatting dat oorlog zowel een gevolg van zonde was alsook een remedie daartegen. Iedere oorlog had vrede tot doel: oorlog was dus een instrument om tot enigerlei vorm van vrede te geraken. Degene die de rechtvaardige oorlog voert, weerhoudt de zondaar van het kwaad.

Rechtvaardige oorlogen wreken volgens Augustinus onrecht. Zo werd door hem oorlog gerechtvaardigd geacht als een volk of een stad naliet hetzij het door hun leden begaan kwaad te bestraffen, hetzij datgene terug te geven wat gestolen was. In een enge interpretatie van de opvatting van Augustinus was het voor het voeren van een rechtvaardige oorlog nodig dat de tegenpartij duidelijk de rechten van de ander geschonden had. In een ruime interpretatie kon de rechtvaardige oorlog echter worden gezien als een strafmaatregel, analoog aan het toekennen van een schadevergoeding in het private recht. De rechtvaardige oorlog kon dan totaal en onbeperkt zijn in zijn geoorloofd geweldsgebruik, want het ging dan niet alleen om het wreken van het schenden van legale rechten, maar ook om het wreken van de schending van de morele orde.

Criteria ter beoordeling

Waar het bij de Romeinen vooral om recht ging in de zin van een geheel van wetten, erkend door de betrokkenen, ging het bij Augustinus meer om rechtvaardigheid. Deze theorie van de rechtvaardige oorlog, die via Augustinus en Thomas van Aquino aan de vorsten werd aangereikt, kende uiteindelijk een drietal beoordelingscriteria:

1) Op gezag van de wettige vorst moet de oorlog bevolen zijn.
2) De oorlog wordt omwille van een rechtvaardige zaak aangegaan.
3) De bedoeling is het goede te bevorderen, waarmee de

oorlog ook een instrument voor christelijke politiek werd.

Is een rechtvaardige oorlog nu een oorlog die aan criteria van de leer der rechtvaardige oorlog voldoet? Of moeten we eerder stellen dat een rechtvaardige oorlog een oorlog is die als rechtvaardig wordt ervaren en niet alleen door de politici en militairen, maar ook door het volk van de strijdende partijen. Veelal bleek overigens dat beide partijen meenden dat hun oorlog aanspraak maakte op het etiket 'rechtvaardig'.

Vaak gaat het bij de discussie over de rechtvaardige oorlog vooral om de objectieve criteria, en niet om de mate waarin de oorlogvoerenden zelf menen dat hun oorlog rechtvaardig is. Toch is het van belang hier de vraag te stellen naar de rechtvaardiging van de oorlog, niet alleen in objectieve, maar ook in subjectieve termen. Is het niet zo dat steeds de oorlog door oorlogvoerenden tot een rechtvaardige oorlog verheven wordt, sterker nog verheven moet worden, omdat alleen een rechtvaardige oorlog de offers en het leed door de oorlog aangericht, acceptabel maken?

Instemming verwerven

Zowel naar de burgers als naar de politiek, zowel naar de soldaten als naar de bondgenoten toe, is het kennelijk een noodzaak de aangegane strijd, zowel offensief als defensief zo voor te stellen dat ze wordt gebillijkt en wordt aanvaard als een gedrag dat vanwege de hoge in het geding zijnde waarden nu eenmaal gedoogd of toegejuicht dient te worden. God, Allah, vaderland, vrijheid en democratie en wereldrechtsorde behoren tot de hoge idealen waarmee kennelijk een oorlog gelegitimeerd, d.w.z. gerechtvaardigd kan worden. Het is kennelijk zo dat de mensheid een zekere rechtvaardiging nodig heeft om tot het elimineren van zijn soortgenoten over te gaan. Die rechtvaardiging behoeft overigens niet alleen en uitsluitend uit hoge idealen te bestaan, het kan ook een traditie zijn, waarbij het kritisch doordenken van het oorlogsgedrag niet voorop staat.

Wat voor de oorlogvoerende elite met name telt is de instemming die de oorlogsvoering passief of actief begeleidt. Het gaat er dan om de instemming van het volk en/of andere groepen te verkrijgen, een doel dat met vele middelen gediend kan worden.

In dat kader passen tal van praktijken en rituelen, waardoor het gebruik van fysiek geweld aannemelijk en aanvaardbaar wordt gemaakt. Het zegenen van de wapens alsook het ontmenselijken van de vijand behoren hiertoe. Overigens is de kwestie van de rechtvaardiging van de oorlog een complex probleem, want het gaat er niet alleen om de rechtvaardiging van de oorlog als zodanig te achterhalen, maar ook de rechtvaardiging van tal van instituties en omstandigheden waardoor de oorlog mogelijk wordt. Zo is de bewapening toch de instrumentele oorzaak van de oorlog. Zonder wapens geen oorlog. Maar de rechtvaardiging van de bewapening is niet identiek met die van de oorlog. Wapens worden gemaakt, niet alleen omdat men dat de hele menselijke geschiedenis al deed – het traditie argument – maar ook omdat het hebben van wapens een symbool van macht is en een leger een symbool van soevereiniteit is.

Voorts kunnen uitgaven aan bewapening zeer wel worden gerechtvaardigd met een verwijzing naar winst, werkgelegenheid, innovaties en de functies die bepaalde wapensystemen bij onderhandelingen met een tegenstander kunnen vervullen.

Legitimatie voor beide partijen

De rechtvaardige oorlog kan dus een oorlog zijn die door de oorlogvoerende als rechtvaardig wordt ervaren, of een oorlog die op basis van objectieve criteria rechtvaardig is. Theoretisch kunnen deze samenvallen, maar veelal zal een oorlog nimmer zowel in objectieve als in subjectieve zin rechtvaardig zijn. Overigens, in welke mate zijn objectieve criteria ook objectief toepasbaar, of anders gezegd: ook het aanleggen van de objectieve criteria voor een rechtvaardige oorlog is een subjectieve aangelegenheid met alle gevolgen van dien.

Uit het verleden blijkt dat beide partijen zich naar believen van de objectieve criteria van de leer van de rechtvaardige oorlog konden bedienen. Erger nog, uit het verleden blijkt zelfs dat de leer van de rechtvaardige oorlog juist een legitimatie leverde voor hen die vanwege welke doelstelling dan ook, een oorlog wensten te beginnen. De leer bood beide partijen de onweerlegbare argumenten voor hun gelijk. Beide partijen konden zich – ook te goeder trouw – erop beroepen een 'bellum justum' te voeren.

De leer voorzag in vele concrete conflictsituaties niet in de behoefte aan een ondubbelzinnige uitspraak over de vraag welke partij het recht aan haar zijde had. Zeer goed toepasbaar – behalve voor legitimatiedoeleinden – was de leer der rechtvaardige oorlog niet. Toch blijft de behoefte aanwezig om oorlogen te beoordelen. Een oordeel met name op grond van de oorzaken van de oorlog, de wijze waarop die gevoerd wordt, de doelstellingen en de gevolgen.

Bezien we de criteria die – al dan niet met een verwijzing naar de leer van de rechtvaardige oorlog – werden gehanteerd, dan gaat het onder meer om vragen als:

1) Hoe rechtvaardig was de zaak waarvoor werd gestreden?
2) Waren alle middelen uitgeput voordat de oorlog of de aanloop tot de oorlog begon?
3) Is het kwaad dat door de oorlog werd aangericht kleiner dan het kwaad dat door de oorlog ongedaan werd gemaakt?
4) Hoe wettig was het gezag dat de oorlog ontketende?
5) Was er enig zicht op het resultaat dat met een oorlog zou worden geboekt?
6) Werden er bij de beoordeling van beide partijen wel dezelfde maatstaven gebruikt?
7) Staan de eventueel ten behoeve van de oorlog ingeperkte rechten in verhouding tot het oorlogsdoel?
8) Voor wie geldt het rechtvaardigheidsargument?

De antwoorden op deze vragen kunnen ons behulpzaam zijn bij de beoordeling van de vraag of de Golfoorlog een 'rechtvaardige oorlog' moet worden genoemd.

Rechtvaardige zaak?

Hoe rechtvaardig was de zaak waarvoor de oorlog als middel werd aangewend? Welke waren de legitimerende waarden die, al dan niet nadrukkelijk gepresenteerd, in het geding waren?

Het bevrijden van Koeweit, het ongedaan maken van de agressie, het mogelijk voorkomen van een uitbreiding van de oorlog, eventueel met ABC-wapens, maakt de in het kader van de VN ondernomen 'bevrijdingsoorlog' tot een rechtvaardige zaak. Ook de beëindiging van het schenden van mensenrechten kan hier nog aan worden toegevoegd.

Anders wordt het echter als ook de informele doelen worden meegeteld, die kennelijk al vroeg op de oorlogsagenda stonden: het vernietigen van het militair potentieel van Irak, alsmede het ontwrichten van de economische infrastructuur en het zo mogelijk doen verdwijnen van de president, Saddam Hoessein.

Naar criteria voor een rechtvaardige oorlog is het de vraag of de laatste doelstellingen wel als oorlog-rechtvaardigend kunnen worden aangemerkt. Het lijkt ons van niet. Het zijn nevendoelen, welke de machtigste coalitiegenoot, gezien ook de feitelijke oorlogshandelingen, daadwerkelijk heeft nagestreefd.

Middelen uitgeput?

Dat alle middelen zouden zijn uitgeput, is een onbewezen stelling. De Veiligheidsraad heeft althans niet officieel geconcludeerd dat zulks het geval was op het moment waarop de oorlog begon. De resolutie 678, die individuele landen in staat stelde geweld te gebruiken, kan niet worden gezien als een evaluatie vooraf. Iets dergelijks is per definitie niet mogelijk: er kan pas worden geëvalueerd nadat een bepaalde periode verstreken is en niet van tevoren. En mede gezien het volledig ontbreken van wetenschappelijk verantwoorde berekeningen inzake het effect van boycot-maatregelen ware het alleszins geboden geweest de boycot veel langer een kans te geven. Dat dit niet geschiedde had met name te maken met het in gang gezette militaire proces en het feit dat zandstormen en Islamitische hoogtijdagen en pelgrimages een eventuele militaire actie ernstig zouden bemoeilijken.

Doel middel: proportioneel?

Van tevoren is praktisch nooit te voorzien wat precies de consequenties van oorlogsgeweld zijn. Ook in dit geval was dat niet bekend. Weliswaar kon met enige zekerheid op een 'Westerse' overwinning worden gerekend, maar wat het politieke gevolg zou zijn, diende te worden afgewacht. Het bleek overigens dat daarover door de coalitiegenoten weinig gedachten waren gemaakt.

En uiteraard zal het steeds uitermate problematisch, zo niet onmogelijk zijn uit te maken of het kwaad dat door de oorlog wordt aangericht kleiner zal zijn dan het kwaad dat door diezelfde oorlog ongedaan wordt gemaakt. Wat is kwaad? Voor de ene partij bleek de, of beter een wereldrechtsorde alsmede de olie(-prijs) zwaar

genoeg te wegen om daar het verlies van 150.000 Irakese militairen en enkele duizenden burgers, enige honderden eigen slachtoffers en het verwoesten van de infrastructuur van Irak tegenover te stellen. De proportionaliteit leek of beter is zeker uit het oog verloren. Helemaal is dat het geval als we ook nog het verwekte en of versterkte wantrouwen ten aanzien van het Westen van 100.000.000 Arabieren over de gehele wereld bij het oorlogseffect optellen.
Als we de proportionaliteit van de afzonderlijke oorlogshandelingen bekijken, kan worden geconcludeerd dat het bevrijden van Koeweit niet perse het vernietigen van tienduizenden burgers en militaire vluchtelingen op de weg van Koeweit-stad naar Irak nodig maakte. Men had deze mensen ook tegen kunnen houden of door middel van strooibiljetten tot overgave manen. Of het met bomtapijten en napalm bewerken van de door dienstplichtigen bezette linies onvermijdelijk was, lijkt zeer twijfelachtig en hetzelfde geldt voor de vernietiging van economische objecten ver in het achterland van Irak.

Wettig gezag en resultaat?

Het gezag dat de oorlog heeft ontketend, kan wellicht als wettig worden aangemerkt. De VN-resolutie 678 is daarover duidelijk. Zij het dat zij dat niet is met betrekking tot de concrete doelstelling. Een zo zwaarwegende resolutie, die met zekerheid oorlogshandelingen impliceert, zou uitermate nauwkeurig geformuleerd moeten zijn en niet al die interpretatiemogelijkheden open laten, die nu wel aanwezig waren.
Een andere zaak is of de gevolgde procedure wel in overeenstemming is met de letter, althans met de geest van hoofdstuk VII van het Handvest van de VN. Men is in feite op gebruik van geweld overgegaan zonder dat de Veiligheidsraad had geconcludeerd dat het embargo niet werkte.
En voorts is de kwaliteit van een VN-oorlog die door één grote mogendheid wordt gedomineerd in het licht van het Handvest bepaald niet iets dat om herhaling vraagt.

Zoals hiervoor al opgemerkt, kon wel het militaire resultaat min of meer van tevoren worden berekend, maar niet het politieke. Alleen al om die reden zouden oorlogen als rechtvaardig middel ter 'oplossing' van conflicten praktisch nooit gehanteerd moeten worden.

Gelijke behandeling?

Het is duidelijk, en wellicht ook psychologisch verklaarbaar, dat in de gerezen conflictsituatie niet dezelfde maatstaven zijn aangelegd met betrekking tot de argumentatie van Irak om Koeweit te bezetten enerzijds en die van de coalitie om tot oorlog te besluiten anderzijds. Werd de noodzaak tot ingrijpen van de kant van de VN nadrukkelijk beargumenteerd met een verwijzing naar de gepleegde agressie en de successievelijk geformuleerde resoluties, met de Iraakse argumentatie was het anders gesteld. Over de achtergrond van de Iraakse bezetting werd weinig vernomen: de feitelijke oorzaken en aanleiding werden niet objectief beschouwd. In wezen kwam de behandeling van de Iraakse argumentatie niet verder dan 'gepleegde agressie', 'Koeweit uit, punt uit'. Ook is ons inziens onvoldoende nagegaan in hoeverre bijvoorbeeld het aanbod van Saddam Hoessein 'terugtrekken uit Koeweit en genoegen nemen met een intentie tot het houden van een MO-conferentie' een alternatief had kunnen zijn voor oorlog met veel slachtoffers en ongewis politiek en psychologisch resultaat.
Van vergelijkende rechtvaardigheid is geen sprake geweest als het gaat om gelijke criteria bij het beoordelen van de door partijen gedane suggesties ter oplossing van het probleem.

Vrijheid van meningsvorming

Tenslotte kan men zich onder meer ook afvragen in hoeverre een rechtvaardige oorlog mogelijk was onder het regime van perscensuur, waardoor aan de volkeren kennis van de feitelijke gang van zaken werd onthouden. Erger nog, het beeld werd geschetst van een schone technisch volmaakte oorlog, waarbij slechts de hoogst noodzakelijke militaire middelen van de tegenstander op accurate wijze werden vernietigd.
De gegeven argumentatie dat het militaire belang een dergelijke selectieve en beperkte informatieverschaffing noodzakelijk maakte, snijdt geen hout. Uiteraard, met betrekking tot de voorgenomen acties dient geheimhouding gegarandeerd te zijn. Ook kan worden ingezien dat het militair belang niet meteen met zich meebrengt dat de effectiviteit of ineffectiviteit van de vijandelijke aanvallen breed wordt uitgemeten. Maar als het gaat om met name

het aantal slachtoffers, en ook om de kennelijk van de inhoud van de resolutie afwijkende doelstelling, ligt het anders. De vrees dat de relatie tussen aantal slachtoffers en de steun in de publieke opinie de mogelijkheid tot oorlogvoeren zou beperken, was de in de perscensuur belichaamde les die uit de verslaggeving van de Vietnamoorlog resulteerde. Het recht op vrije meningsuiting werd zodoende bewust beperkt, ten einde een bepaalde politieke doelstelling op een bepaalde wijze te kunnen realiseren.

Conclusie

Op grond van de antwoorden op de vermelde vragen – het hadden er nog veel meer kunnen zijn – mag de conclusie worden getrokken dat de Golfoorlog geenszins het predikaat 'rechtvaardige oorlog' verdient, niet in de oorspronkelijke betekenis van de Leer der Rechtvaardige Oorlog en ook niet in de betekenis die we nu met rechtvaardig verbinden.

Hoewel in theorie rechtvaardige oorlogen kunnen bestaan, zal het toch bij grote uitzondering zijn dat een oorlog in alle opzichten als rechtvaardig kan worden aangemerkt.

De Golfoorlog lijkt alleen een rechtvaardige oorlog te zijn geweest met betrekking tot de enge doelstelling van het bevrijden van Koeweit en het herstel van een bepaalde wereldrechtsorde; een rechtsorde die nog steeds zeer onrechtvaardig uitpakt als het gaat om de arme landen in het Zuiden of waar ook ter wereld.

OORLOG, HET AFSLACHTEN VAN MENSEN IS NATUURLIJK NOOIT TE RECHTVAARDIGEN

KUNNEN OORLOGEN RECHTVAARDIG ZIJN?

Over het thema 'de rechtvaardige oorlog' ging raadsman Gerard Snels in gesprek met vier dienstplichtige mineurs van het GOC (Genie Opleidingscentrum) in Vught: Niels Ludeke, Arjan Ouwens, Bert de Feyter en Marco van der Wielen.

De term 'rechtvaardige oorlog' is eerder in de geschiedenis gebruikt en onlangs nog ten tijde van de Golfoorlog. Met rechtvaardige oorlog werd dan bedoeld een oorlog omwille van een rechtvaardige zaak. Daar zou dan eigenlijk ook iedereen achter moeten staan en dat betekent voor soldaten dat ze in principe bereid moeten zijn daarvoor te gaan vechten.
Nou hebben jullie dat een beetje van veraf meegemaakt. Je zat toen nog niet in dienst. Maar misschien heb je ook toen wel eens gedacht: 'Stel dat ik in dienst zat, dan stond ik er mooi voor'. Als je nu een mening moet vormen over die oorlog, zou je dan zeggen, dat dat een rechtvaardige oorlog was in de zin van een oorlog voor een rechtvaardige zaak, waar je zelf helemaal achter kunt staan?

Niels: In eerste instantie is een oorlog nooit te rechtvaardigen. Er moet aan twee kanten iets fout zitten, anders krijg je geen oorlog, denk ik.

Maar er zat al iets fout: Irak was Koeweit binnengevallen. Zijn de Verenigde Naties dan gerechtigd daar een antwoord op te geven?

Niels: Een moeilijk punt. Dat soort kwesties hebben altijd een historische achtergrond. En dat is hier volgens mij ook het geval.
Marco: Want niemand zal ooit iets doen, waarvan hij zelf denkt dat het fout is. Saddam Hoessein is Koeweit binnengevallen en had daar een reden voor. En de mensen die achter Irak stonden hadden daar ook hun reden voor. Iedereen denkt natuurlijk voor zichzelf dat hij goed bezig is.

Die hoge heren hebben makkelijk praten. Ze hebben volgens mij geen idee waar ze die jongens heensturen.

Maar even los van wat hun motieven zijn geweest om Koeweit binnen te vallen, zoals bijvoorbeeld de wens een doorgang te hebben naar zee. Er is een soevereine staat, Koeweit, en die wordt zomaar binnengevallen. En er is een volkerenbond – moet die dat aksepteren?

Niels: Nou ja, volkerenbond, dat klinkt heel leuk. Maar ik krijg altijd de indruk, dat de Verenigde Staten de dienst uitmaken. Kijk, we mogen een andere mening hebben, maar als puntje bij paaltje komt, bepalen zij wel wat er gebeurt. Maar ja, als ik aan de tweede wereldoorlog terugdenk. We hebben wel onze vrijheid aan hen te danken. Toen was iedereen blij dat ze in aktie kwamen. Zolang het een ver-van-mijn-bedshow is, staan Nederlanders snel met hun oordeel klaar en dan is het heel gemakkelijk om die Amerikanen te veroordelen.

Je moet geen vechtmachine worden, maar zelf blijven nadenken.

Ja, de rol van de VS in de Golf is vaak vergeleken met hun rol in de tweede wereldoorlog en Saddam Hussein met Hitler.

Niels: Maar de godsdienst speelde ook een rol, al weet ik niet precies welke en krijg ik af en toe het idee dat die er maar bijgesleept werd. Het is van hieruit moeilijk te beoordelen wat nou de echte motieven waren en wat als smoes gebruikt is.
Bert: Ik denk dat Amerika nooit was opgetreden als daar geen olie was geweest.
Arjan: Dat denk ik ook, dat het uiteindelijk een kwestie van geld was. Dat het daar om draaide. Zoals altijd.

Dus jullie zeggen: uiteindelijk ging het in de Golf van beide kanten om olie en geld. Dat maakte Koeweit aantrekkelijk voor Irak en van belang voor de VS. En al dat gepraat over herstel van een soevereine staat, dat was pure façade. En Koeweit had dus geluk dat het over olie beschikte. Wat betekent dat nu voor de beoordeling van die oorlog: was die nu wel of niet rechtvaardig?

Bert: Oorlog, het afslachten van mensen is natuurlijk nooit te rechtvaardigen.
Niels: Oorlog is natuurlijk het laatste middel. Maar soms moet je iets doen om erger te voorkomen. Irak had kunnen doorstoten naar Saoedie-Arabië en een oorlog kunnen beginnen met Israël en dan was er nog veel meer ellende gekomen. En dat is voor mij, vanuit de Verenigde Naties gezien, de enige gedeeltelijke rechtvaardiging van die oorlog.

Ik kan beter leven met het idee laf te zijn, dan dat ik iemand dood.

Marco: En dat er gezegd werd, dat Irak beschikte over chemische wapens.

Plus de geruchten, dat ze bezig waren met de ontwikkeling van een kernwapen. Als je dat allemaal bij elkaar zet, is dat dan voor jullie reden om te zeggen, dat daar ingegrepen moest worden?

Arjan: Dat denk ik wel, ja. Dat betekent gewoon een ramp voorkomen.

Dus van de ene kant: het ging eigenlijk om olie/geld, maar van de andere kant: het ging om het voorkomen van nog groter rampen. Maakt dat nou die oorlog te rechtvaardigen of te verdedigen?

Niels: Ik vind van wel. Amerika heeft dan wel het voortouw genomen, maar Nederland moet dan ook meedoen. Maar ik vind dat ook wel ingewikkeld. Want vóór ik in dienst kwam, heb ik nog gedacht over dienstweigeren, omdat ik niet wil doden. Nu ik in dienst zit, kom ik dus in konflikt met mezelf. Want ik ben er wel voor, maar ik zou zelf niet gaan. En dat is ook weer laf.

Heeft de Golfoorlog nog een rol gespeeld bij je beslissing wél in dienst te gaan?

Niels: Ja.
Marco: Bij mij ook. Want je hebt daar kunnen zien, dat als je in het nauw wordt gebracht, je iets terug moet doen. Je kunt dan wel op je kamer de blues gaan spelen, maar daar schiet je ook geen barst mee op.
Bert: En hier word je in elk geval opgeleid, zodat je weet wat je moet doen als het ooit zover komt.
Marco: Maar ik zou pas gaan vechten als ik precies weet wat er aan de hand is. Als ik er echt helemaal achter kan staan.
Niels: Maar je hebt ook je verantwoordelijkheid tegenover je bondgenoten.
Marco: Ja, maar toch in eerste instantie tegenover jezelf.
Niels: Dat ben ik wel met je eens. Je moet geen vechtmachine worden. Je moet inderdaad zelf blijven nadenken. Maar als je zegt, dat je alleen gaat als je er 100% achter kunt staan, dan is het voor mij een duidelijke zaak: dan zou ik nooit gaan.

Het was uiteindelijk een kwestie van geld, zoals altijd.

Nou was de Golfoorlog betrekkelijk vlug afgelopen. Maar stel dat de landoorlog langer geduurd had, dan hadden ze waarschijnlijk een beroep gedaan op de Nederlandse genie, en met name op jullie, de mineurs. Probeer je die situatie eens voor te stellen. Wat zou je dan gedaan hebben? Gaan of niet gaan?

Arjan: Mij lijkt van wel.
Bert: Mij ook. Als je de opdracht daartoe krijgt, moet je gaan. Niet dat ik dat mooi vind. Niemand wil oorlog. En als het zover is, heb je eigenlijk geen keus.

Bedoel je dat dat de konsekwentie is van in dienst gaan? Als je

die stap zet, moet je ook meedoen als het op vechten aankomt. En dan ga je niet zelf nog eens een afweging maken?

Bert: Ja, eigenlijk wel.

Geldt dat voor jou ook, Arjan?

Ja, min of meer. Maar je moet toch blijven nadenken.

Of moet je dat doen vóórdat je in dienst gaat?

Bert: Ja, want als je er echt helemaal niks mee te maken wilt hebben, als je echt bezwaren hebt tegen je voorbereiden op oorlog, hoef je er niet in. Daar heb je recht op.
Niels: Ik weet het niet. Als ik niét ga, dan vind ik dat eigenlijk laf. Maar als ik wél ga, zou ik misschien iemand moeten doden. En ik denk, dat ik beter kan le-

ven met het idee dat ik dan maar laf ben, dan dat ik iemand dood.
Bert: Maar je moet wel bedenken, dat je maten wel gaan. En dan krijg je misschien achteraf schuldgevoelens. Dat je hen in de steek hebt gelaten.
Niels: Dat kan best zijn, maar ik denk dat ik oog in oog met een vijand niet in staat ben hem neer te schieten. En dat ik daar anders nog meer schuldgevoelens over zou hebben.
Arjan: Maar als iedereen zou gaan, al je maten? Dan ga je toch zeker ook?

Je merkt wel hoe moelijk zo'n afweging van tevoren is. Als het zover komt, denk je dan, dat je de beslissing alleen neemt? Of praat je daar thuis over? En heeft je vriendin daar misschien nog een stem in?

Bert: Als ik vind dat ik moet gaan, dan ga ik.
Arjan: Nou, dat moet ik nog zien. Als je jou helemaal afgepeigerd van het weekend terug zag komen, dan moet ik dat nog zien.

Nou, Bert, stel je voor: de genie wordt ergens ingezet en jij besluit om mee te gaan, maar je vriendin ziet dat helemaal niet zitten. Of kun je je dat niet voorstellen?

Bert: Jawel. Dat kan ik me heel goed voorstellen. Maar dan zou zij toch het onderspit delven, vrees ik.

En hoe zit dat bij jou, Arjan, want ik zie jou instemmend knikken?

Ik zal er wel over praten. Net als over wel of niet naar Duitsland gaan. Maar als ik echt vind, dat ik moet gaan, dan ga ik.
Bert: Voor mij is toch heel belangrijk, dat je maten gaan.
Marco: Dat klopt. Er groeit hier toch een sterke band, een gevoel van solidariteit. Als zij gaan, ga ik ook.
Niels: Ik zou wel iets willen doen. Bijvoorbeeld me dienstbaar maken door dingen te doen, zoals de genie gedaan heeft in het gebied van de Koerden: waterputten slaan, tentenkampen opbouwen etc.
Marco: Ja, zo'n ondersteunende taak. Dat lijkt me ook wel wat.

Waterputten slaan, tentenkampen opbouwen lijkt me ook wel wat.

Nu wordt in Nederland door de politici in de Tweede Kamer vanuit Den Haag uitgemaakt of jullie wel of niet ergens heen worden gezonden. Een jaar geleden in het kader van de Golfoorlog en nu misschien als onderdeel van een Europese interventie- of vredesmacht naar Joegoslavië. Vind je dat je je dan maar te melden hebt?

Niels: We willen helemaal niet voor het blok gezet worden en hier een uitspraak daarover doen. Dat wilt u natuurlijk graag horen.

Maar vind je dan niet, dat je je door in dienst te gaan in een situatie hebt gemanoevreerd dat je daarover wel een uitspraak moet doen?

Niels: Ik vind het in elk geval geen automatisme, zo van als je er voor gekozen hebt in dienst te gaan, dan moet je ook vechten als het zover komt.
Marco: Nogmaals, liever vredestaken dan oorlog voeren.

Maar heb je in het algemeen zoveel vertrouwen in de politiek dat als ze in de Tweede Kamer na een uitgebreide afweging tot de konklusie komen dat er bijvoorbeeld troepen naar Joegoslavië moeten worden gestuurd, dat je dan zegt, 'nou, dan ga ik'? Ook al kun je zelf de situatie niet overzien. Dat je dan denkt dat het wel verantwoord zal zijn?

Bert: Ik trap er dan in, ja.
Arjan: Die hoge heren hebben gemakkelijk praten. Ze hebben volgens mij geen idee waar ze die jongens heensturen. Zij zitten toch veilig.
Niels: Ik vind dat je het toch iedere keer opnieuw moet bekijken. Dat blijft je eigen verantwoordelijkheid.
Marco: Helemaal mee eens.

IK WIL NIET ALS EEN STROPOP WORDEN MEEGESLEURD IN INTERNATIONALE CONFLICTEN

KUNNEN OORLOGEN RECHTVAARDIG ZIJN?

In welke omstandigheden zou overgegaan mogen worden tot gebruik van geweld?
Raadsman Stef Kessels legde deze vraag voor aan vier dienstplichtigen van de lichting 91-4: Toine Weterings (IVA Driebergen), Dennis van der Post (Havo), André Deijk (Agrarische Bedrijfskunde) en Berthil Allart (PaBo).

Jullie zijn nu precies een week onder de wapenen. Ik wil jullie een stel vragen voorleggen over een ingewikkeld vraagstuk, nl. 'wanneer mogen mensen/landen naar de wapenen grijpen?'
Tot voor kort leek dat redelijk duidelijk. Er was een Oostblok/Warschau-pact en een West-blok/NAVO. Twee samenlevingssystemen die elkaar naar het leven stonden, zich bedreigd voelden. Gevolg: een gigantische bewapeningsspiraal. In die tijd stelde bijna niemand zich de vraag of legers wel moeten; legers waren vanzelfsprekend.
Nu het Warschau-pact is ontbonden en het Oost-blok militair niet zo krachtig was als we hebben gedacht, dienen zich vragen aan als: Wat is het nut van de NAVO? Voor welke omstandigheden hebben we legers nodig? Wanneer mag geweld worden ingezet? Ook dienen zich grote problemen aan:

- *arm-rijk: een gedeelte van de wereldbevolking dat steeds armer wordt, een gedeelte dat steeds rijker wordt;*
- *de zeer grote vervuiling van het milieu, zodat het misschien wel zo zal zijn: één wereld of geen wereld;*
- *een bevolkingsgroei op de wereld die een voedselproduktie vraagt, die ten koste gaat van het toch al bedreigde milieu.*

Dennis: Midden-Oosten natuurlijk ook.

Ook het Midden-Oosten is een probleemgebied. Je ziet dat de mensheid op zoektocht is; zoekend naar nieuwe oriëntatiepunten. Je ziet dat mensen hun denken en handelen gaan baseren op religie/fundamentalisme; of op nationalistische opvattingen en gevoelens. Tegelijkertijd zie je ineens de VS gesteund door de VN ingrijpen in de Golf.
In de Defensienota van minister Ter Beek wordt gepleit voor een mobiele, overal inzetbare krijgsmacht.
Kortom veel ontwikkelingen, veel vragen. Tegen de achtergrond van deze werkelijkheid wil ik jullie, die dus sinds een week worden opgeleid tot militair, een aantal vragen stellen. De eerste luidt: Hoe kijken jullie aan tegen de funktie van een leger?

Wanneer de mensenrechten worden geschonden mag een troepenmacht – onder de VN-vlag – ingrijpen

V.l.n.r. staand André en Berthil, zittend Dennis en Toine

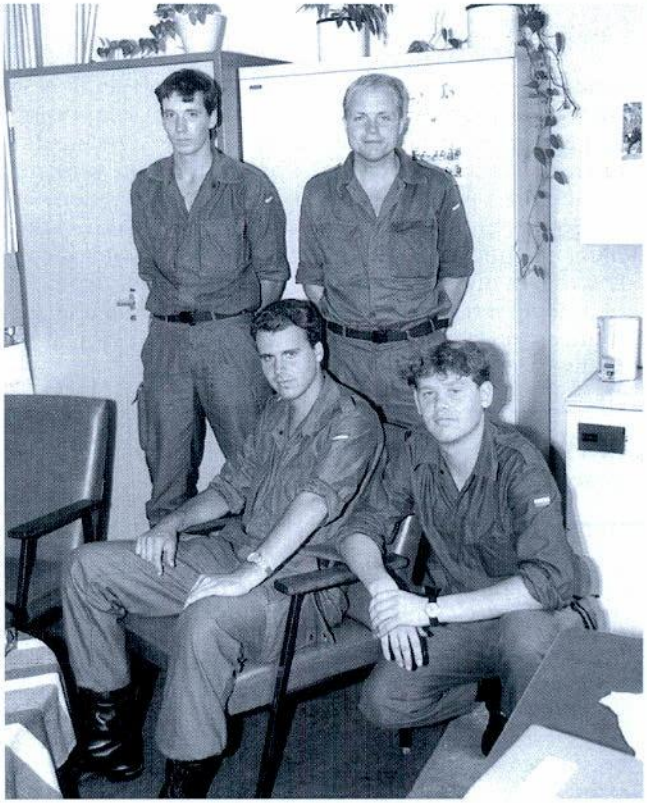

Berthil: Voor mij is de funktie van een leger: Het handhaven van de veiligheid; de mogelijkheid in te grijpen, wanneer zich in het binnenland konfliktsituaties zouden voordoen; en het beschermen van de vrijheid van meningsuiting, verzet tegen overheersers die dat grondrecht in gevaar brengen.
Dennis: Naar mijn mening moet het leger in stand worden gehouden. Maar het zou een vrijwilligersleger moeten worden. De mensen die het echt willen, die zouden moeten gaan; die zijn ook meer gemotiveerd.

Het leger als instituut heeft bestaansrecht?

Dennis: absoluut.

Ik zag jou nee schudden André?

André: Ik geloof niet dat het nodig is een leger te hebben, waar mensen vrijwillig voor kiezen; dan loop je de kans op een staatsgreep. Ik vind dat ze de diensttijd van ons kunnen bekorten. Dan kunnen die anderen ook ervaren wat het inhoudt. Dan heb je in tijden van crisis ook een veel grotere mobiliteit. Die twee die niet dienstplichtig waren, die moeten dan een stoomcursus volgen, die komen dan nooit goed onder de wapenen. Iedereen oproepen en die twaalf maanden terugbrengen naar een maand of vier/vijf. Na een jaar de mensen op herhaling roepen.

Ik vind niet dat je in een vreemd land zelf mag gaan vechten

Voor jou heeft het leger bestaansrecht?

André: Op dit moment denk ik dat het leger nog steeds noodzakelijk is. Het Warschau-pact is wel uit elkaar gevallen, maar er kunnen zich daar binnen die grenzen konflikten voordoen, die gaan uitwerken tot iets groots; ze kunnen zich toch weer gaan verenigen, omdat ze onderdrukt zijn. Daar kan een bedreiging uit voortkomen.
Berthil: Een leger heeft niet meer dan een defensieve taak. Ik vind dat er een beroepsleger moet komen. Als je ziet wat dit hier kost aan administratie en opleiding...

Ik wil de vraag toegespitst houden op: vinden jullie dat er een leger moet bestaan? En bij welk konflikt vind jij dat je mee moet vechten?

Toine: Ik vind dat wanneer Nederland en landen met wie we een samenwerkingsverdrag hebben, de NAVO-landen, aangevallen worden, dat we ons dan moeten verdedigen. Nederland alleen kan dat niet. Souvereiniteit van nationale staten? Het zijn toch de grotere verbanden, die nog iets kunnen en iets voorstellen.
Berthil: Je zou kunnen zeggen: Wanneer de rechten van de mens geschonden worden, dan is het geoorloofd, dat een troepenmacht gaat ingrijpen. Dat zou ook een taak van de NAVO kunnen zijn. Alleen: in zoveel situaties waar de rechten van mensen geschonden zijn, is er niet ingegrepen. In Koeweit wel.
Er zou een konsekwent beleid van de VN in deze moeten zijn, waarbij ook de NAVO zich verplicht dat beleid effektief te ondersteunen. Met andere woorden: worden de mensenrechten ergens geschonden, dan kan een troepenmacht – onder de vlag van de VN – ingrijpen.
Toine: Dat is op zichzelf een mooi streven, maar hoe moet je dat beoordelen? Het is moeilijk om samenwerking op zo'n hoog niveau te stoelen op zo'n menswaardig uitgangspunt. In Koeweit ging het ook om economische belangen. Die speelden daar een grote rol.
Ik weet wel dat al die denkwijzen over de rechten van de mens er zijn, maar dat ligt zo verschillend in andere culturen, vergelijk hier met Zuid-Amerika of het Middenoosten.

Wanneer vind jij dat je met het wapen aan de schouder de strijd in moet/mag?

Dennis: Wanneer het vaderland goed in de problemen komt, of wanneer dat gebeurt bij de bondgenoten, bijvoorbeeld de NAVO, maar verder niet.

Die rechten van de mens, ja dat ligt natuurlijk moeilijk, door verschillende culturen en zo.
Toine: Een onderhandelingspositie, dat is natuurlijk veel beter. Wanneer twee partijen aan tafel zitten, afspraken maken en die ook naleven. Dat is vrede waarborgen, maar niet zomaar in allerlei binnenlandse konflikten gaan ingrijpen.

Joegoslavië? Gun ze de tijd er zelf uit te komen

Wanneer vind jij dat oorlog mag/moet?

André: Ik denk dat je als leger niet direkt in een binnenlandse politieke aangelegenheid mag ingrijpen. Maar als het ene land het andere aanvalt – en het is echt onterecht – dan is het een oplossing als overleg niet lukt. Maar ik vind niet dat je in een vreemd land zelf mag gaan vechten. Iedereen heeft zijn eigen politiek, wel politieke beïnvloeding, niet met wapenen mee bemoeien.

Joegoslavië...?

Toine: Nooit of te nimmer kan daar geweld door andere landen worden ingezet.
Dennis: Geen troepen naartoe sturen, ik vind het al een slechte zaak dat de VS gaan dreigen met handelsboycot. We hebben daar in principe niks mee te maken. Ze zullen het zelf moeten oplossen. Maar wel politiek overleg.
André: Op dit moment geen betrokkenheid door troepenzendingen. Die staten willen zelfstandig worden, van de ene dag op de andere, zonder politiek overleg. Ze grijpen zelf snel naar de wapenen. Het is daar een totaal andere situatie als in Zuid-Afrika, waar de grote groep mensen door een klein groepje wordt onderdrukt. In Joegoslavië kiezen ze er zelf voor om zich onderling in een moeilijke situatie te brengen.
Berthil: Niets doen. Men moet ook geholpen willen worden. Gun ze de tijd er zelf uit te komen. Geen bemoeienis van een vreemde troepenmacht. Er zou alleen nog meer druk op de ketel gezet worden. Wel politieke bemiddeling.

De VN als representant van de wereldgemeenschap zou kunnen besluiten: de mensenrechten komen in gevaar, veiligheid van individuen of bevolkingsgroepen is niet meer gegarandeerd. Ook al is het een binnenlandse aangelegenheid... men posteert er een VN-vredesmacht.

Toine: Wordt de veiligheid groter als de mensen in zo'n land dat niet willen? Het is een mooi theoretisch verhaal, maar in de werkelijkheid is het niet te realiseren.
Berthil: In Libanon is dat wel gebeurd. Ook daar was het opgelegd. Het werkte wel, al was het gebrekkig. Op die manier zou je partijen kunnen dwingen tot praten.
Dennis: Volgens onze maatstaven kunnen elders in de wereld de rechten van de mens geschonden worden. Daar kan iets heel normaal zijn, wat het voor ons niet is. Andere mensen moeten toch ook hun eigen overtuiging kunnen volgen. Daar hebben wij toch geen last van.

Je bent altijd afhankelijk van de informatie die je krijgt

André: Dit kan alleen tot uitvoer worden gebracht als de strijdende partijen onderling hier om vragen, en als die dan wordt gedaan om de vrede te herstellen en te bewaren. Het mag geen Vietnam worden. Er moet dus duidelijkheid over zijn hoe die partijen er voor staan. Ik kan het me wel indenken op grenzen van twee landen, maar in een land zelf wordt het al moeilijker.

De Golfoorlog. De VS hebben zich er sterk voor gemaakt dat de VN ingrijpen sanctioneerde. Is daar terecht ingegrepen?

Dennis: Het ging daar niet om de rechten van de mens, het was een puur economisch belang. Het is niet hardop gezegd, maar als de oliekraan dicht zou gaan, dan zat de wereld met een economisch probleem.
André: Er moest wat gebeuren. Hussein had Iran al eens aangevallen, hij moest worden gestopt, anders zou hij verder gaan.
Toine: De hele VN stond erachter, er is lange tijd van overleg aan vooraf gegaan. Het was een combinatie: er werd een zelfstandige staat aangevallen en onze economische belangen werden geschaad. Als er grote verdeeldheid was geweest in de VN, dan zou het anders gelegen hebben. Dan was het gevaar voor escalatie ook groter geweest.
Berthil: Mensen komen te leven in een situatie die niet meer menswaardig is. Ik vind de grens tussen economische en andere belangen (eten, drinken, gewoon veilig leven) die in deze situatie op het spel stonden, moeilijk te trekken. Als de primaire levensbehoeften van mensen in het geding komen...

Als iemand de oliekraan dichtdraait, de economie van het rijke Westen in gevaar komt, zou jij daarvoor in Koeweit zijn gaan vechten?

Dennis: Ik vind dat we in dit geval ons mochten/moesten verdedigen, tegen iemand die onze manier van leven, onze economie en de niet-islamitische landen bedreigt met een heilige oorlog.
Toine: Moeilijke vraag. Ik had het straks over een beroepsleger... maar ik moet konsekwent zijn: waar ikzelf voor zou willen vechten? De hele wereld is het erover eens, dat iets niet kan: dan mag een leger ingeschakeld worden.
Men stuurde alleen mensen die vrijwillig gingen... Ik heb nog duizend vragen: hoe er oorlog gevoerd zou worden, of er zo min mogelijk burgerdoelen getroffen zouden worden... of het een andere dan de Vietnam-

Het VN-gebouw in New York

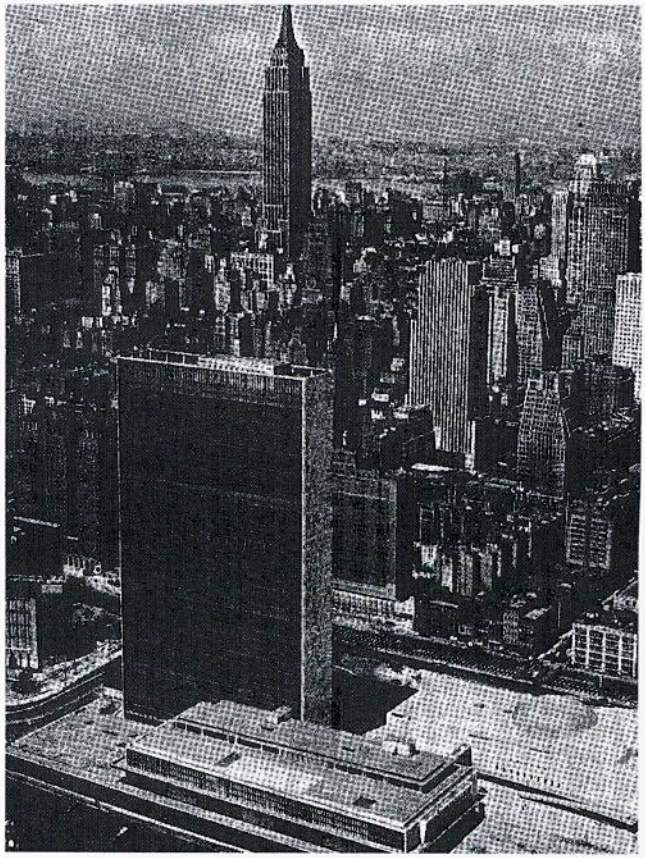

oorlog zou zijn... Ik denk, dat ik mee zou moeten gaan... als alle diplomatieke middelen zouden zijn uitgeput.
André: Er was daar geen echte tegenstander; er is geen echt luchtgevecht geweest, geen echte weerstand.

De grens tussen economische en andere belangen (eten, drinken, veilig leven) is moeilijk te trekken

Je weet van tevoren nooit hoe het afloopt, maar ik was met overtuiging meegegaan. Er werden in Irak, Koeweit en in de buurlanden teveel mensen bedreigd.
Berthil: In elke oorlog vallen slachtoffers, die niet gewenst zijn. Ik zou met overtuiging zijn gegaan, als ik zou moeten. Je hebt een funktie in de VN, de VN kan bescherming bieden, daar moet je de consequenties van dragen.

Ik maak de vraag nog moeilijker.
We hebben het gehad over mensenrechten, economische belangen, primaire levensbehoeften...
In analyses over het ontstaan van de Golfoorlog wordt veel aandacht gegeven aan: de oorlog kwam Bush goed uit, de oorlog kwam Hoessein goed uit. Hij lijkt van beide zijden geforceerd om binnenlandse problemen te camoufleren. In de VN wordt steun natuurlijk ook 'gekocht' door geven en nemen.

Toine: Ik vind het moeilijk dat erbij te betrekken. De internationale wereld reageert en verhindert dat het ene land het andere inpikt. Zoveel vertrouwen wil ik nog hebben in de politiek, al wil ik niet als een stropop worden meegesleurd in internationale konflikten.
Bush-Hoessein: het zag eruit als goed en slecht. Hoe het precies zat... dat is moeilijk te beoordelen. Je bent altijd afhankelijk van de informatie die je krijgt.
Dennis: Ik zou gegaan zijn. Hoessein verklaarde die oorlog tot een heilige oorlog. Nu pakte hij Koeweit, daarna misschien Saoedie-Arabië. Het gevaar van een derde wereldoorlog. Dat zijn mijn motieven.

Ik maak het echt gecompliceerd: Amerika bezet Panama, instabiel land, Panama-kanaal, huurkontrakt loopt af. Hoessein bezet Koeweit: hij heeft inkomsten en een zeehaven nodig.

Berthil: Je bent afhankelijk van mensen aan de top, je moet die mensen een beetje vertrouwen geven. En je gaat ervan uit dat je niet belazerd wordt.
Het zijn vervelende dingen, maar je moet wel. Daarbij: ik vind de koningin een verstandige vrouw.
André: Voor mij is duidelijk dat Hoessein Koeweit wilde inlijven, en dat de VS in Panama een bliksemactie hebben uitgevoerd.
Dennis: Voor mij is heel belangrijk, dat hier het gezag door allerlei instanties en organisaties gecontroleerd wordt, dat we vrijheid van meningsuiting kennen en in openheid over alles van gedachten kunnen wisselen, en dat tegendruk gegeven kan worden. En ondanks dat alles blijft het moeilijk.

Er werden in Irak, Koeweit en in de buurlanden te veel mensen bedreigd

DIENSTPLICHT ZONDER VIJAND

Nederland kent nog steeds militaire dienstplicht. Ook na het beëindigen van de Koude Oorlog, het slopen van de Muur en na de mislukte coupe in de Sovjetunie is van afschaffing van de dienstplicht in Nederland geen sprake. Ook de voorgenomen verkleining en herstructurering van de krijgsmacht heeft niet geleid tot een regeringsstandpunt waarbij voor de dienstplicht geen plaats meer is weggelegd. Integendeel, over de dienstplicht in de toekomst zegt de Defensienota ons: 'Gelet op de relatie met de herstructurering van de krijgsmacht kan de komende jaren de dienstplicht niet verder worden verkort en is afschaffing van de dienstplicht niet wenselijk en evenmin mogelijk. De maatschappelijke implicaties van de dienstplicht en de voortgaande discussie daarover vergen een nader onderzoek naar een aantal fundamentele aspecten van de dienstplicht. Hierover wordt een commissie ingesteld, waarvan de leden in bestuur of politiek hun sporen verdiend hebben en die wordt ondersteund door ambtelijke deskundigen van de betrokken ministeries.' Kennelijk wordt er rekening mee gehouden dat die inmiddels ingestelde commissie niet tot de aanbeveling komt om op korte termijn met de dienstplicht te kappen. Als een belangrijk argument om de dienstplicht te handhaven wordt in de defensienota erop gewezen dat een krijgsmacht met dienstplichtigen de betrokkenheid van de samenleving bij haar verdediging verzekert. 'Ook leidt een permanente doorstroming van jonge Nederlanders tot een grotere ontvankelijkheid van de krijgsmacht voor maatschappelijke ontwikkelingen. Daardoor is het eenvoudiger te verzekeren dat de krijgsmacht een afspiegeling blijft van de samenleving waarvan zij deel uitmaakt. Een meer praktisch aspect dat moet worden bezien is de mogelijkheid voldoende vrijwilligers te verwerven.'

Hoofdbezwaar weinig genoemd

Hieronder willen wij de argumentatie voor en tegen de dienstplicht nog eens aan de orde stellen. Hierbij zullen we ons met name laten leiden door de vraag of in het kader van de veranderde veiligheidssituatie in Europa en de wereld de steeds weer opnieuw gebruikte argumenten aan kracht gewonnen dan wel verloren hebben. Een bijkomend aspect is uiteraard de behoefte aan dienstplichtigen die met de verkleining en herstructurering van de krijgsmacht gegeven is.

Wij zullen beginnen met de argumentatie tegen de dienstplicht. Het valt op dat als het gaat om argumentatie inzake de dienstplicht een van de hoofdbezwaren tegen deze dienstplicht, zeker in officiële stukken, niet aan de orde komt. Het gaat dan om de overweging dat militaire dienstplicht een zekere legale vrijheidsberoving impliceert, die slechts onder omstandigheden van zeer grote noodzakelijkheid mag worden opgelegd. Ongeacht het feit dat jongeren in bepaalde gevallen met graagte in dienst gaan en vervolgens met voldoening aan hun diensttijd terugdenken, blijft staande dat men geheel tegen zijn zin gedurende een jaar bepaalde werkzaamheden dient te verrichten. Dit terwijl artikel 3 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens garandeert dat een ieder het recht heeft op leven, vrijheid en onschendbaarheid van zijn persoon, terwijl artikel 4 slavernij en horigheid in iedere vorm verbiedt. In het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens wordt een uitzondering gemaakt voor de verdediging tegen geweld en militaire dienst. Het feit dat deze uitzondering gemaakt moet worden duidt erop dat het een slechts in bijzondere omstandigheden te toleren inbreuk op een grondrecht betreft. Slechts de dreiging van een massale aanval van een tegenpartij kan dienstplicht rechtvaardigen, maar de vraag is of die omstandigheid nog wel werkelijk aanwezig is.

Dienstplicht zonder vijand

In het licht van de huidige ontwikkelingen in de OostWest betrekkingen kan in feite niet meer over een verrassingsaanval uit het Oosten gesproken worden. De dramatische reducties van conventionele wapens, manschappen en het gehele wapenbeheersingsregime staan er borg voor dat wat de Sovjetunie betreft de noodzaak tot het in stand

houden van een massaleger verdwenen is.
Er is geen enkele bedreiging ook maar denkbaar waarvoor een massaleger, deels paraat, deels mobilisabel, aanwezig zou moeten zijn. Het grondgebied van Nederland en West-Europa wordt niet bedreigd, noch door de Sovjetrussen, noch door de potentiële EEG- en NAVOleden in Oost-Europa, noch door miljoenen gewapende immigranten uit Oost- of Zuid-Europa.
De krijgsmachten worden verkleind en zullen ongetwijfeld nog verder dan thans voorgenomen verkleind kunnen worden. En gegeven die steeds kleinere krijgsmachten, met daarbij hun grotere specialisatie als interventiemachten, kan worden vastgesteld dat de dienstplicht hier overbodig is.
Het zorgen voor de militaire bijdrage aan de Verenigde Naties (in het kader van het handhaven van de internationale vrede en veiligheid), het zorgen voor de militaire bijdrage aan het handhaven van de openbare orde, het opsporen van strafbare feiten, het verlenen van steun aan het openbaar belang en het beschermen van de nautische veiligheid van de scheepvaart, dat alles vereist geen massaleger.
De erfenis van de Franse Revolutie die de dienstplicht is, mag na twee honderd jaar als achterhaald worden beschouwd. De in artikel 97 van de Grondwet neergelegde verplichting van alle Nederlanders die daartoe in staat zijn 'mede te werken tot handhaving van de onafhankelijkheid van het Rijk en tot verdediging van zijn grondgebied' behoeft geen wettelijke inhoud meer te krijgen in de vorm van militaire dienstplicht.

Argumenten tegen

Behalve de kwestie van de alleen in uitzonderlijke gevallen te rechtvaardigen 'legale vrijheidsberoving' telt als argument tegen de hudige dienstplicht het billijkheidsbeginsel. In een democratische samenleving mag worden verwacht dat bepaalde offers die de leden van die samenleving dienen te brengen gelijkelijk verdeeld zullen zijn. Als dienstplicht bestaat, dan dienstplicht voor iedereen en indien alleen voor bepaalde leeftijdsgroepen burgers, dan wel voor alle burgers in die categorieën. In het geval men om bepaalde redenen niet meedoet, dan dienen daar compenserende offers tegenover te staan, bijvoorbeeld op financieel of een of ander gebied van dienstverlening. Thans is de situatie echter zo dat slechts drie van de tien dienstplichtigen worden opgeroepen. Er is dan ook van een grote ongelijkheid sprake. Men kan daar tegenin brengen dat de demografische ontwikkelingen deze ongelijkheid op den duur zullen verminderen, maar feit blijft dat in principe slechts de helft van de jonge mensen, alleen de mannen, in aanmerking komt en vervolgens slechts een beperkt deel daarvan voor werkelijke dienst wordt opgeroepen. Ongelijkheid komt overigens ook tot uitdrukking in het verschil in beloning tussen dienstplichtigen en beroepsmilitairen. De arbeidsvoorzieningen voor de een zijn immers in vele opzichten beter en ook beter geregeld dan voor de ander, terwijl uiteraard ook het verschil in honorarium voor het uitoefenen van dezelfde functies geen toonbeeld van gelijke behandeling is.

Een sociaal aspect dat in een tijdperk van bezuinigen op en verkleinen van de krijgsmacht geldt, is het probleem van een overschot aan beroepsmilitairen. Het lijkt toch voor de hand liggend om dan op de eerste plaats op dienstplichtigen te bezuinigen en als van verkleinen sprake is dit te realiseren door van dienstplichtigen af te zien. De gevolgen van ontslag voor een beroepsmilitair wegen immers heel wat zwaarder dan het ontheffen van de dienstplicht voor dienstplichtigen.

Voorts is een argument tegen de huidige dienstplicht in Nederland dat landen als de Verenigde Staten en Groot Brittannië thans geen dienstplicht kennen en bijvoorbeeld hun bijdragen aan de operaties tijdens de tweede golfoorlog kennelijk niet geleden hebben door het feit dat in plaats van dienstplichtigen er beroepsmilitairen en vrijwilligers aan deel namen. Wat de Nederlandse situatie betreft dient hieraan nog te worden toegevoegd dat voor de zeemacht in meerdere en voor de luchtmacht in iets mindere mate geldt dat deze krijgsmachtdelen in feite al zonder dienstplichtigen functioneren. Het gaat dan alleen nog om de landmacht.

En tenslotte kan worden gesteld dat alle argumenten die in het verleden al dan niet terecht werden aangevoerd vóór het in stand houden van de dienstplicht steeds minder of in het geheel geen gelding meer hebben.

Maatschappelijke betrokkenheid

Een belangrijk argument dat we hierboven aangaven en dat ook in de Defensienota nadrukkelijk vermeld staat, is de noodzaak om via de dienstplicht de krijgsmacht op de maatschappij betrokken te houden. De krijgsmacht zou zodoende een afspiegeling van de maatschappij zijn waardoor vervreemding van die maatschappij voorkomen zou kunnen worden. Een van de negatieve aspecten van die vervreemding bestaat dan uit de vrees dat de krijgsmacht, die immers de geweldsmiddelen van de staat beheert en in bepaalde gevallen ook gebruikt, wel eens ongewenst politiek gedrag zou kunnen gaan vertonen. Het gaat dan om de vrees van 'het staatje in de staat' of in het ergste geval 'de door beroepsmilitairen te plegen staatsgreep'. Wat dat laatste betreft, de mogelijkheden van een staatsgreep zijn niet gegeven met op macht beluste kolonels en generaals, maar met een politieke structuur die staatsgrepen toelaat en een kans op succes biedt. Zo'n structuur is in Nederland echter niet voor handen. Overigens ook geen officieren die zich tot dit soort praktijken lenen.

Uit recent onderzoek blijkt dat beroepsmilitairen in zeer vele opzichten net gewone burgers zijn, die op dezelfde wijze over dezelfde problemen denken en op grond van dezelfde overwegingen handelen. De groep beroepsmilitairen onderscheidt zich natuurlijk wel enigszins van andere groepen zoals dat voor allerlei groeperingen in de Nederlandse samenleving geldt. Zo onderscheiden de beroepsmilitairen zich door een kleiner aandeel vrouwen in hun gelederen, een groter aandeel jongeren, een ontbrekend aandeel ouderen en een gering percentage werknemers dat van baan verandert. Maar daarentegen zijn er tal van aanwijzingen dat de beroepsmilitairen niet ver van de andere burgers verwijderd zijn en er ook geen ontwikkeling in die richting valt waar te nemen. Zo zijn er minimale verschillen met betrekking tot inkomen, beroepsprestige, onderwijsniveau, kerkelijkheid, etniciteit, woonregio, vriendschapspatronen, trouwpatronen, criminaliteit, stemgedrag, aantal echtscheidingen en ziekteverzuim.

Tegengesteld aan de argumentatie in de defensienota luidt een conclusie, die op basis van onderzoeksresultaten kon worden getrokken, dat het vervangen van dienstplichtigen door beroepsmilitairen voor beperkte duur de verschillen die er nog zijn tussen burger en militair verder zal verminderen. In dat geval zal immers het aandeel van de vrouwen in de krijgsmacht verder kunnen toenemen evenals de lager opgeleide categorieën. Ook zal de beroepsgroep dan een nog opener karakter krijgen als gevolg van de instroom van werknemers met een kort arbeidscontract.

Vervreemdingsargument

Het vervreemdingsargument, de redenering dat dienstplichtigen nodig zijn om de krijgsmacht voor vervreemding van de burgermaatschappij te behoeden, berust op twee pijlers: enerzijds wordt ervan uitgegaan dat dienstplichtigen een afspiegeling van de maatschappij zijn en anderzijds dat zij beroepsmilitairen in hun gedrag en denken beïnvloeden.

De eerste pijler bestaat echter niet, want de dienstplichtige militairen zijn geen afspiegeling van de maatschappij. Het betreft immers slechts een deel van de jonge mannen van een bepaalde leeftijd, die ook nog op grond van organisatorische overwegingen voor feitelijke dienstplichtvervulling worden opgeroepen.

Maar ook de tweede pijler blijkt weinig degelijk. Als zou worden aangenomen dat dienstplichtige militairen houdingen en opvattingen hebben die wel een afspiegeling van de samenleving vormen, dan zouden de beroepsmilitairen die het meest met dienstplichtigen in aanraking komen door hen ook het meest beïnvloed moeten worden. En zij die het minst met hen in aanraking komen uiteraard ook het minst beïnvloed worden. Maar het blijkt dat oudere militairen die qua functie minder of niet met dienstplichtigen in aanraking komen bepaald niet sterker van de maatschappij verschillen of daarmee overeenkomen dan de beroepsmilitairen die wèl met dienstplichtigen samenwerken. Ook de de tweede pijler van de vervreemdingsvooronderstelling is ondeugdelijk.

Nu is er nog een aan het bovenstaande verwant argument dat pleit voor het handhaven van de dienstplicht.

Dienstplicht en regering

Niet alleen kan men dus redeneren dat dienstplicht nodig is om de krijgsmacht van ongewenst gedrag af te houden, ook kan men stellen dat dienstplicht niet de krijgsmacht maar juist de regering van ongewenst politiek ge-

drag afhoudt. Hierbij wordt dan gedoeld op een te snel beslissen door een regering om voor een bepaald politiek probleem militaire middelen in te zetten. Ondoordachte of te snelle militaire interventies, zo luidt die redenering, kunnen worden tegengegaan omdat de regering bij die acties altijd met de publieke opinie dient rekening te houden. En de veronderstelling is dan dat in het geval dienstplichtigen bij die acties betrokken moeten worden, de regering zich meerdere malen zal bedenken, gezien de verwachting dat de burgers in het geval van het uitsturen van dienstplichtigen kritischer de regering zullen volgen dan wanneer het alleen om het uitzenden van beroeps zou gaan. Ook als dit waar zou zijn, dan nog is het een volstrekt onvoldoende reden om daarvoor de dienstplicht te handhaven. Het onderhavig argument is overigens ook een motie van wantrouwen aan het adres van onze regeringen, waarvan men immers kan verwachten dat ze, zeker in zaken van oorlog en vrede, uitermate zorgvuldig te werk zullen gaan.

Dat dienstplichtigen nodig zijn, omdat er een dringende behoefte is aan een groot mobilisabel bestand aan militairen, is gezien de hierboven aangegeven veiligheidssituatie niet juist. En het argument dat dienstplichtigen nu eenmaal goedkoper zijn dan beroeps mag so wie so niet worden gehanteerd als we ervan uitgaan dat slechts onder zeer bijzondere omstandigheden burgers in hun vrijheidsrechten mogen worden beknot. Daarbij komt dat beroeps, zeker als het gaat om het bedienen van modern materieel dat veelal ook ingewikkeld is, door hun deskundigheid dat materieel beter dan dienstplichtigen voor onnodige slijtage en schade kunnen behoeden. En nationaal gezien kan het onttrekken van waardevolle arbeidskrachten aan het nationale produktieproces een verlies opleveren dat opweegt, zo niet meer is, dan het eventuele geld dat door het in dienst hebben van dienstplichtigen bespaard zou kunnen worden.

Drop outs

Van enige relevantie lijkt het argument te getuigen dat een vrijwilligersleger nu eenmaal de kansarmen in de maatschappij zal aantrekken met als gevolg toch weer een zeer bepaalde van de maatschappij duidelijk te onderscheiden groep. Juist de drop outs zouden een keuze voor het leger maken. De aan te trekken vrijwilligers zouden weinig opleiding genoten hebben, waardoor in tegenstelling tot de dienstplichtigen men met veel laag gekwalificeerden zou komen te zitten. Een probleem dat met name in de Verenigde Staten is opgelost door de vrijwilligers, die slechts voor beperkte tijd in dienst zullen zijn, naast de militaire opleiding voor de functies die zij zullen vervullen ook een burger vakopleiding te geven ter voorbereiding op de terugkeer naar de burgermaatschappij. En wat het probleem betreft van de mobilisabele eenheden, ook daarin kan door middel van vrijwilligers worden voorzien, die immers voor een bepaalde tijd zich kunnen binden voor een x-aantal herhalingsoefeningen.

Een ander argument dat, zij het niet zeer frequent, wordt gebruikt is dat de dienstplicht de jonge burger nadrukkelijk met het eigen vaderland confronteert. De nationale staat kan zich zo aan de jonge burger manifesteren, terwijl door middel van de militaire opleiding tevens het waardevolle van de eigen nationale gemeenschap nog eens onderstreept wordt. Deze visie betreft echter de verouderde gedachte van volkssouvereiniteit en loyaliteit aan de staat, een gedachte die niet meer past in een wereld waarin de nationale grenzen vervagen en de wereld in toenemende mate bestaat uit van elkaar in vele opzichten afhankelijke staten en statenverbanden.

Maatschappelijk draagvlak

Nog geheel afgezien van de waarde van de boven vermelde argumenten voor en tegen de dienstplicht moet bij het beoordelen van de vraag of dienstplicht nog gewenst is met name gekeken worden naar het draagvlak voor de dienstplicht, zowel in de regering als bij de politieke partijen en in de publieke opinie.

Voor de regering geldt dat ook zij kennelijk niet aan een opnieuw doordenken van de dienstplicht-kwestie kan ontkomen. De hierboven weergegeven standpunten inzake de dienstplicht zoals in de Defensienota verwoord lijken inmiddels al weer door de razend snelle ontwikkelingen op het gebied van wapenreducties en beperkingen van het aantal manschappen in Oost en West achterhaald. Zo merkt minister Ter Beek op 1 oktober 1991, tijdens een bijkomst van het Institute for East West Security Stu-

dies in Den Haag, op dat onder meer gezien het zeer waarschijnlijk tot het verleden behoren van het vermogen van de Sovjetunie om tot een groot offensief over te gaan, men genoopt is defensieplannen regelmatiger te bestuderen en na te gaan of ze niet kunnen worden bijgesteld. Ook de minister realiseerde zich bij bovengenoemde gelegenheid dat het een vraag is of de dienstplicht in West-Europa op langere termijn nog te rechtvaardigen zal zijn nu de oude, massale dreiging is vervangen door kleinere, regionale veiligheidsrisico's buiten de regio.
Ook bij de politieke partijen blijkt steeds meer het inzicht door te breken dat de dienstplicht zijn tijd heeft gehad. Zo heeft met name het CDA-kamerlid Frinking al begin 1990 voor het afschaffen van de dienstplicht gepleit.
Ook als we het draagvlak in de publieke opinie bezien, moet worden geconstateerd dat de trend is naar uiteindelijke afschaffing. Eind 1989 was de Nederlandse bevolking nog in meerderheid voor het handhaven van de dienstplicht; eind 1990 bleek 44% voor dienstplicht en 43% voor een vrijwilligersleger. In 1991 bleek nog 35% voor dienstplicht en 50% voor een vrijwilligersleger, terwijl 15% opgaf geen oordeel te hebben. Van de dienstplichtigen is zelfs 62% voor een vrijwilligersleger en van de jongeren 57%.

Alternatieven

Om tegemoet te komen aan een deel van de bezwaren die met de huidige dienstplicht gegeven zijn, wordt wel een variabele dienstplicht gesuggereerd, waarbij het aantal maanden militaire dienst afhangt van de aard van de te vervullen functie. Op deze manier zou leegloop en verveling vermeden kunnen worden. Maar het hoofdbezwaar tegen de dienstplicht als zodanig blijft uiteraard bestaan.
Ook een verdere verkorting van de diensttijd is vanzelfsprekend geen echt alternatief: de dienstplicht blijft dan bestaan. Dit laatste geldt overigens ook voor het dienstrecht dat wel als een nieuw alternatief wordt gepresenteerd. Maar ook bij dit laatste alternatief kan men in geval van een tekort aan vrijwillige 'dienstplichtigen' alsnog worden opgeroepen. Wél blijft ook in dit systeem de mogelijkheid van dienstweigeren open.
Door middel van een dienstrechtig leger zou je veel meer dan nu het geval kan zijn, de onbillijke lastenverdeling te lijf kunnen gaan. De vrijwilligheid met betrekking tot dienstnemen die dit alternatief kenmerkt leidt er immers toe dat alleen zij die zulks willen in dienst gaan. Door in dit systeem de dienstrechtigen de mogelijkheid te laten zelf functies te kiezen is er ook van een variabele dienstplicht sprake. Maar de dienstplicht blijft ook hier in feite bestaan. Voorts zijn er geen voorbeelden van over de grens als het gaat om het bewijs dat een dienstrechtig leger ook daadwerkelijk kan. En in het geval van te weinig 'vrijwillig dienenden' komt de aap van de dienstplicht toch om de hoek kijken. En in dat geval blijft ook het daarmee verbonden probleem van de onrechtvaardige lastenverdeling bestaan.

Sociale dienstplicht, waarbij defensie één van de gebieden is waarop men kan worden aangesteld, is tenslotte evenmin een bevredigende oplossing. Natuurlijk zou het tot een billijker lastenverdeling leiden als ook meisjes dienstplichtig zouden zijn. Maar ook dan blijft het een vrijheidsbeperking die de overheid aan een deel van haar burgers oplegt. Sociale kortsluiting op diverse arbeidsvloeren waar veelal niet of minder geschoolde, weinig gemotiveerde dienstplichtigen met geschoolden moeten samenwerken, de kwestie van de oneerlijke concurrentie tussen niet-geschoolden en geschoolden zijn enkele van de te verwachten problemen. Voorts is het niet acceptabel terwille van het oplossen van het steeds kleiner wordende probleem van de militaire dienstplicht alle jongeren tot de sociale dienstplicht te veroordelen. Ook de investeringen in bijv. opleiding, kleding en materiaal zullen in geval van sociale dienstplicht stijgen, waardoor dit systeem veel duurder zal blijken dan eerst werd aangenomen.

Zonder dienstplicht

As het gaat om het antwoord op de vraag of de krijgsmacht met het oog op de veiligheidssituatie in Europa en de wereld, en gelet op de feitelijke behoefte aan menskracht, ook zonder dienstplicht kan, dan moet het antwoord 'ja' zijn. De vraag of de dienstplicht niet toch in elk geval, gezien de argumenten voor en tegen, dient te worden opgeheven, moet naar onze mening ook met 'ja' worden beantwoord. En tenslotte is de vraag naar een alternatief ook eenvoudig te beantwoorden: ondanks een

aantal meer of minder acceptabel lijkende alternatieven is er thans maar één alternatief voor het dienstplichtigenleger en dat is een beroeps-vrijwilligersleger.

EEN VRIJWILLIGERSLEGER LIJKT ONS NIET ECHT GOED VOOR DE KRIJGSMACHT

DIENST-PLICHT ZONDER VIJAND

Sinds jaar en dag wordt de krijgsmacht voor een zeer groot deel op sterkte gehouden door aanvulling met dienstplichtig personeel. Jonge mannen, die zich – grondwettelijk daartoe verplicht – een vol jaar laten inlijven om het land, onze democratie, te dienen op een plaats en in een funktie, die de organisatie voor hen bepaalt. Vervolgens kunnen ze tot hun vijfendertigste worden ingezet om gewapenderhand op te treden in een konfliktsituatie, indien de overheid dat nodig acht.
Volgens de wet zijn allen gelijk, doch amper een derde van de jongens valt deze plicht ten deel. Hoe kijken dienstplichtigen tegen deze maatschappelijke ongelijkheid aan? Raadsman Lex Beekers had in september een gesprek hierover met Rinco de Koeyer en Rolf Arntz, voorzitter resp. penningmeester van de Vereniging Van Dienstplichtige Militairen, die dit jaar haar vijfentwintigjarig bestaan viert.

Jullie zijn dienstplichtigen, evenals al de leden van je vereniging. Wat zijn de gevolgen van het dienstplichtig moeten zijn, in maatschappelijk opzicht, ten opzichte van je leeftijdsgenoten?

Rinco: Er zijn een aantal mensen die niet geschikt worden bevonden en daarom niet hoeven; die zijn natuurlijk niet te benijden. Maar voor het overige zijn het drie of vier op de tien die de lasten moeten dragen. Dat is niet echt redelijk te noemen. Eigenlijk moet je zelfs uitgaan van vier op de twintig jongeren, als je de meisjes meerekent.
De betaling blijft ver achter bij wat velen in hun eigenlijk werk zouden kunnen verdienen. Veelal doe je totaal ander werk dan waarvoor je geschoold bent en meestal ook nog ver onder je nivo. Het duurt een jaar langer voordat je een baan kan gaan zoeken, of je bent er een jaar uit. Kennis en/of ervaring slijten, zakken weg en als je (weer) gaat werken, heb je een jaar achterstand in inkomen, dat ook alle komende jaren blijft doortellen. Overigens wordt de diensttijd op zich door de meeste dienstplichtigen niet als zo verschrikkelijk ervaren. Dat is gebleken uit een enquête die wij onlangs hebben laten houden: meer dan de helft vond het wel meevallen.
Rolf: Toch ontstaan er in een aantal gevallen problemen thuis: met name bij mensen die erg ver van huis zijn geplaatst. Dat betekent de hele week op de kazerne blijven: òf ze kunnen er zelf niet tegen òf ze kunnen er wel goed mee uit de voeten, maar mensen uit hun omgeving kunnen er niet aan wennen, zoals een vriendin waarmee werd samengewoond. Niet altijd

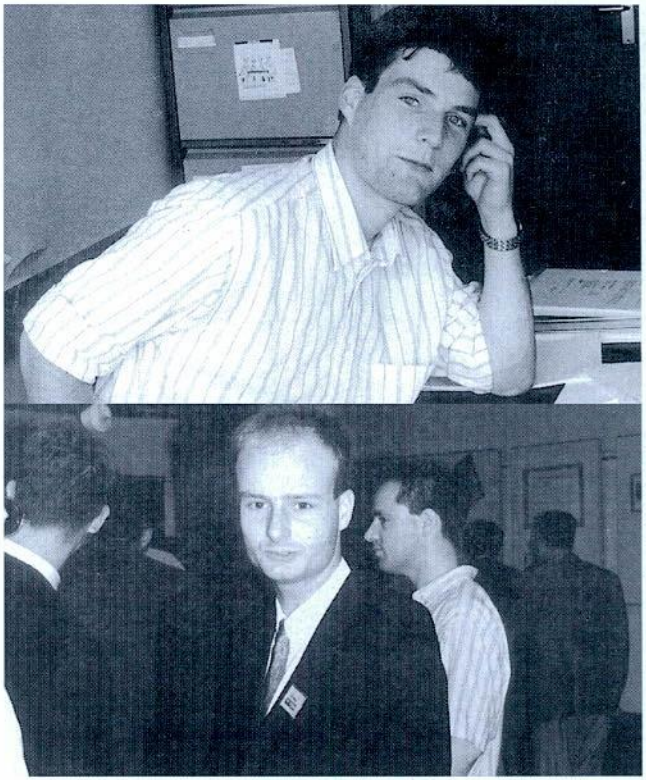

Rinco de Koeyer (boven) en Rolf Arntz

weet men de weg naar hulpverlenende instanties te vinden, waarnaar ook wij wel verwijzen. Incidenteel komen zelfs absurde zaken voor als het zelf toebrengen van lichamelijk letsel, om aan de ongewenste situatie een eind te maken. Wat dat jaar achterstand betreft, waar Rinco het over had: in de meeste gevallen kun je daar een fors aantal maanden bij optellen, vanwege het niet onmiddellijk aanvangen van je diensttijd aan het eind van je scholing, of studie. Al die tijd heb je onvoldoende financiële middelen om je studieschuld af te lossen. Door de rente die je daarover moet betalen loopt deze zelfs nog op.

Zijn er alleen maar nadelen te noemen en negatieve aspekten verbonden aan het systeem van een leger met dienstplichtigen?

Rinco: Voor de meeste dienstplichtigen toch wel ja, hoewel ik van lager opgeleide jongens, LBO- en MBO-nivo, wel eens te horen krijg dat ze blij zijn in dienst te kunnen. Vanwege de gedachte straks beter te voorschijn te komen; ze nemen dan aan dat je bij sollicitatie op de arbeidsmarkt een pré hebt wanneer je in dienst hebt gezeten.

Rolf: Je komt in een zo andere situatie, het is een andere manier van leven, daar kun je toch ontzettend veel van leren. Maar daar moet ik wel onmiddellijk aan toevoegen dat twaalf maanden veel te veel is. Wie erg beschermd is opgevoed, is na een maand of drie, vier voldoende bijgetrokken – niet altijd ten gunste overigens – en al vrij snel na het paraat worden verval

Door die 40.000 jongeren houdt de krijgsmacht zijn wortels in de maatschappij

je in een sleur en wordt het de-tijd-uitzitten: een week velddienst, een week de spullen schoonmaken, een week lessen volgen, weer een week velddienst enz. Het wordt vreselijk eentonig en doet je niets meer. Alleen in die eerste periode ben je wat grensverleggend bezig: was je vóór dienst maar heel zelden tot het uiterste gegaan, dan word je dan, tijdens een mars bijvoorbeeld, tot de grens gebracht en zelfs een stapje erover heen. Dan hoor je wel eens iemand zeggen: ik wist niet dat ik dit in me had. Dat lijkt me toch wel een positieve ervaring.

Nu besloten is tot een herstrukturering van de krijgsmacht, waarbij naast grotere flexibiliteit en multifunktionaliteit vooral sprake is van verkleining van de omvang, worden weer vaker geluiden gehoord vóór afschaffing van de dienstplicht. Zijn jullie daar als belangenbehartigers van dienstplichtigen een uitgesproken voorstander van?

Rinco: Nee, niet persé. Ons is er alles aan gelegen de mogelijkheden te vergroten, om goede sociale omstandigheden te kweken, de financiële positie te verbeteren en andere voordeeltjes te bewerkstelligen, waardoor meer gelijkheid met leeftijdsgenoten wordt bereikt voor de dienstplichtige. Voor de krijgsmacht

lijkt het ons echter niet echt goed, een vrijwilligersleger. Je krijgt dan toch een aparte groep, met een bepaald karakter. Allemaal mensen die het militaire wereldje ontzettend mooi vinden, dat idealiseren: kijk eens wat een kerels wij zijn. Dat lijkt me niet goed op de lange duur.
Rolf: Nu gaan er elk jaar 40.000 jongeren de dienst in en uit. Daardoor houdt het defensie-apparaat haar wortels in de maatschappij, is er intensieve uitwisseling en kontakt. Iedere dienstplichtige heeft meestal wel een vader en/of moeder, broer en/of zus, die vragen stellen. Ze krijgen antwoorden, bezoeken ouderdagen op kazernes en elk jaar weer zijn dat anderen. Dat maakt dat er zovelen zijn die een zoon, broer of neef hebben die in dienst zit of pas is geweest, dat het leger onmogelijk op een eilandje te plaatsen is. Niet dat dat het streven is van Defensie, maar wel waar je op uit komt bij een vrijwilligersleger. Vooral wanneer dat straks steeds wordt ingezet buiten onze landsgrenzen, in Europees of NAVO-verband.
Rinco: Het gaat ook om de kritische instelling die de dienstplichtige toch eerder heeft dan de beroeps. Bij vrijwilligers zou je meer aktiviteiten verwachten in de diverse inspraakorganen, omdat ze daar zelf nog de resultaten van meemaken, maar de dienstplichtige

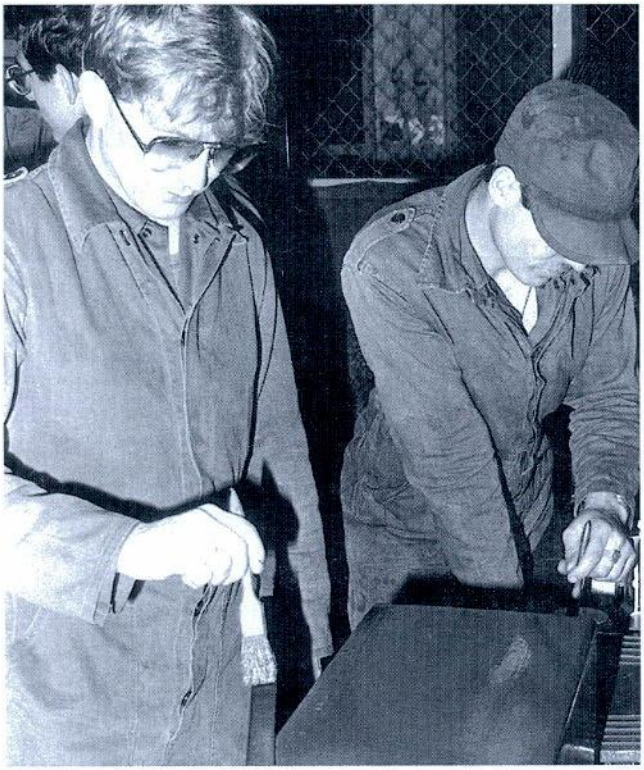

De dienstplichtige voegt met zijn meer kritische instelling iets extra's toe

blijkt daarin veel aktiever. Die heeft niet die rem die de beroeps vaak wel heeft in verband met het belang bij zijn eigen positie. De dienstplichtige zal het worst zijn of hij afzwaait als soldaat één of gewoon soldaat. Die heeft geen karrière voor ogen in het leger, dus zullen ze wat dat betreft niet gauw bang zijn hun commandanten te vertellen wat ze denken. Daartegenover staat dat ze vrij jong zijn en juist niet altijd zo makkelijk iets durven zeggen. Toch, een bepaald soort belemmering, die beroeps hebben, hebben dienstplichtigen niet en daardoor voegen ze ook iets extra's toe.

Voorlopig hebben we een dienstplicht en wordt een minderheid daardoor in meerdere opzichten maatschappelijk gedupeerd. Welke zijn naar jullie mening de meest dringende items, waar wat aan gedaan moet worden om de pijn te verzachten?

Rinco: Er is onlangs een commissie ingesteld, die aanbevelingen zal gaan doen – na een jaar onderzoek – betreffende het al dan niet handhaven van de dienstplicht. Mocht men besluiten tot afschaffing, dan lijkt het me straks helemaal moeilijk te verkopen aan de laatste lichtingen, dat ze nog in dienst moeten, terwijl ze weten dat er na hen geen meer zullen volgen. Dan zéker zal Defensie met een goede overgangsregeling moeten komen ter compensatie van de laatste 'slachtoffers'. Maar ook nu al geldt voor wie onvrijwillig in dienst zit, vanwege de eerder genoemde maatschap-

pelijke dupering, dat met kracht moet worden gestreefd naar optimale positieverbetering. Een hogere wedde ligt het meest voor de hand, maar kost veel geld en is zeker niet het enig zaligmakende.
Rolf: Geld maakt niet altijd gelukkig. De wedde verdubbelen betekent niet dat het dan allemaal rechtgetrokken is. Onderzoek heeft aangetoond dat geld maar als tijdelijke compensatie werkt om iemand tot prestatie aan te zetten. Mensen zijn het langste gebaat met een goede invulling van hun taak; voldoening in het werk dat ze moeten doen. En op die manier dus weer iedere keer de mogelijkheid hebben om naar huis te gaan en te zeggen ik heb iets zinnigs gedaan. Thuis te komen met een verhaal; dat je kunt vertèllen wat je gedaan hebt en niet van: het was weer zoals gisteren en zoals eergisteren enz.
Rinco: Arbeidsvreugde dus een respektvolle omgang met elkaar in het werk, ook al is dat soms vuil en vermoeiend, dat werk. Vooral ook zou nog meer gestreefd moeten worden naar plaatsing in een funktie die beter aansluit bij vooropleiding en eigen wensen, naast plaatsing zo dicht mogelijk bij de eigen woonplaats. In deze opzichten hebben we nog steeds grote twijfels over de efficiëntie van de administratie bij Defensie. Ook wil de VVDM graag het maandagochtendappèl doen verschuiven – in ieder geval voor dienstplichtigen – naar een later tijdstip, zodat mensen niet meer op zondagavond naar de kazerne hoeven af te reizen. Er geldt een 40-urige werktijd, daar zou je de reistijd bij moeten tellen bij dergelijke afstanden waar je zelf niet voor gekozen hebt. Dit zéker, nu in de praktijk gebleken is, dat veel mensen een groot deel van de rest van de week zitten te niksen. Nog een speerpunt in ons beleid is tenslotte, ook vanwege deze afstanden: voor binnenslapers meer en betere vrijetijdsvoorzieningen, vooral voor afgelegen kazernes.

Een luchtmobiele brigade kan niet zomaar met dienstplichtigen

Opleidings- en ontspanningsmogelijkheden. Daaromtrent kan worden gecoördineerd en geadviseerd vanuit een speciaal in te stellen Ontspannings Advies Raad, zoals wij recent hebben voorgesteld, waarin met name ook dienstplichtigen zelf en bijvoorbeeld tehuisleiders zijn vertegenwoordigd.

Willen jullie nog een korte reaktie geven op de mogelijke inzet van dienstplichtigen in een konfliktsituatie?

Rinco: Als we toegaan naar een luchtmobiele brigade, die overal kan gaan ingrijpen, vind ik niet dat je dat zomaar kan gaan doen met dienstplichtigen. Zeker niet als dat op zo grote schaal gaat gebeuren als destijds in Vietnam bijvoorbeeld. Zo ver van huis optreden kun je slechts verwachten van vrijwillige dienstplichtigen, die zich daar zelf vrijwillig voor beschikbaar stellen, bedoel ik.
Het enthousiasme daarvoor is vaak onverwacht groot. Uit een onlangs gehouden NIPO-enquête bleek dat 57 procent denkt wel mee te gaan als dat gevraagd wordt of dat zelfs zeker weet. Maar ik heb de indruk dat dit vooral wordt gemotiveerd vanuit het idee: dan doe ik nog wat zinnigs in mijn diensttijd, in plaats van maar wat op de kazerne rond te hangen.

Dienstplichtigen zijn toch meer bezig met de vraag: wat zijn we nou eigenlijk aan het doen?

Rolf: de moeilijkheid ligt in de logistiek: het probleem van de aanvulling bij langere duur. De mensen gaan ervan uit dat het binnen hun normale dienstplichtperiode zal plaatsvinden, of dat deze – uit erkentelijkheid – daardoor mogelijk zal worden verkort zelfs. Het wordt heel anders als je over de oorspronkelijke afzwaaidatum heen kijkt, en dat is heel begrijpelijk. Toch zou het niet slecht zijn er altijd en overal dienstplichtigen bij te houden. Het klinkt misschien een beetje bot, maar daardoor houd je de gemiddelde intelligentie binnen het leger hoger en het gezond verstand. Dienstplichtigen zijn toch veel meer bezig met de vraag: wat zijn we nou eigenlijk aan het doen?

DIENSTPLICHTIGEN LATEN ZICH MINDER MAKKELIJK MET DE NEUS IN ÉÉN RICHTING ZETTEN

DIENST-PLICHT ZONDER VIJAND

Dienstplicht of vrijwilligersleger. Een vraag die, in een kleiner wordende krijgsmacht en de als gevolg daarvan steeds schever wordende verhouding tussen de mensen die wél en zij die niet in dienst hoeven, steeds actueler wordt.
Over dienst(plicht) en vrijwilligersleger had raadsman Rob Geene een gesprek met Arnaud Brus, motor-ordonnance en barman bij de 41-Geneeskundige Compagnie in Seedorf.

Arnaud, je zit nu vier maanden in dienst, kun je iets zeggen over je verwachting voordat je in dienst kwam en hoe je de praktijk ervaart?

Ik zag tegen dienst op, omdat ik dacht aanpassingsproblemen te krijgen door de sterke hiërarchie in dienst. Ik heb overwogen om onder dienst uit te komen. Uiteindelijk heb ik besloten het te proberen, toen overheerste de nieuwsgierigheid. Ik heb er (nog) geen spijt van, dat ik in dienst ben gegaan. Ik heb het naar mijn zin en maak weer plannen: ik ga na mijn diensttijd weer studeren.

Kun je over dat laatste iets meer zeggen?

Ik was met mijn studie een beetje op dood spoor geraakt. De dienst heeft me misschien toch een stimulans gegeven de draad weer op te pakken. In ieder geval heb ik dit tijdens mijn diensttijd besloten, ik denk dat dat te maken heeft met de disciplinering die de dienst je oplegt.

In die zin heeft de dienst voor jou een extra betekenis. Maar hoe kijk je tegen het werk dat je moet doen aan? Er zit toch een groot verschil tussen je opleiding en de inhoud van je werkzaamheden hier?

Ik zie dat niet als probleem. Ten eerste hoef ik dat werk maar een jaar te doen en ik vind, dat je als barman wel degelijk zinvol bezig bent, maar ik kan me wel voorstellen, dat mensen moeite hebben met werk dat ze – soms terecht – stompzinnig vinden of dat niet helemaal aansluit bij hun opleiding. Aan de andere kant is je eigen opstelling ook heel bepalend voor de vraag of er van je capaciteiten gebruik wordt gemaakt. Er zijn hier jongens, die wel degelijk door de CC worden gevraagd om vanuit hun specialisme iets te onderzoeken of een mening te geven. Wanneer je je daarvoor afsluit heb je dat ook aan jezelf te wijten. Natuurlijk werken velen onder hun capaciteit, maar ik denk, dat je ook voor ogen moet houden dat het maar een jaar duurt en dat je door het leven in een groep,

Je eigen opstelling bepaalt ook de vraag of er van je capaciteiten gebruik wordt gemaakt

Arnaud Brus

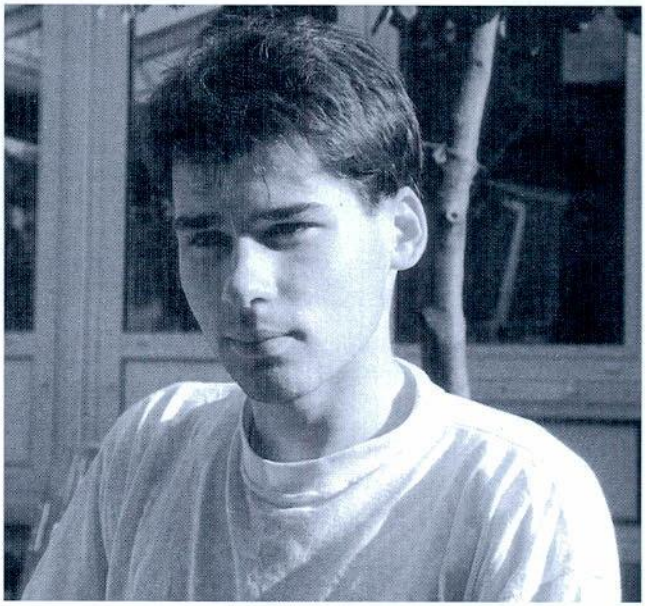

zoals wij dat moeten doen, veel kunt leren. Ik noem het maar het kostschoolidee.

Je weet dat de verhouding opgeroepen/vrijgestelden behoorlijk scheef ligt, ongeveer 1 op 3. Die verhouding zal, nu het leger in moet krimpen, nog veel schever komen te liggen. Hoe kijk je daar tegenaan?

Daar zit een onrechtvaardig aspect aan. Mensen worden een jaar uit hun omgeving gehaald, sommigen missen een aansluiting op hun studie of moeten die onderbreken. Dat is vaak erg ingrijpend en als je dan ziet dat anderen gewoon door kunnen gaan, dat is hard. Maar waar ligt de oplossing? Moet je iedereen maar op gaan roepen in een sociale dienstplicht? Ik zie de idee van 'Ik moet, dus jij ook' niet zo zitten.

Hoeveel vrienden en studiegenoten van jou zijn voorzover je weet daadwerkelijk opgeroepen?

Van veel mensen weet ik, dat ze zich hebben weten te onttrekken of gewoon niet opgeroepen zijn. Ik vind

dat niet onredelijk, althans zo voel ik dat niet. Voor mij is de dienst waarschijnlijk geen verloren jaar, misschien zelfs wel een gewonnen jaar.

Het leger heeft voor jou absoluut bestaansrecht?

Als je het cynisch benadert, zou je kunnen zeggen dat 'de anderen' ons, zodra ze daartoe de gelegenheid zien, te pakken zullen nemen. Een naïeve opvatting is, dat wanneer wij ons leger afschaffen 'de anderen' ons met rust zullen laten. Dit zijn dus twee uitersten, een neutraal antwoord kan ik niet geven.

Je zei net, dat je het iedereen oproepen op grond van een sociale dienstplicht niet ziet zitten. Daarmee zou toch de onrechtvaardigheid tussen mensen die wèl en zij die niet een jaar moeten opofferen worden opgeheven?

Dat weet ik niet. Je moet iedereen dan zinvol werk kunnen geven en ik kan niet overzien of dat er is. Bovendien vraag ik me af hoe je zoiets organiseert. Dienstplichtigen vallen immers onder de krijgstucht en zitten in een systeem dat strakke regels kent, waardoor mensen ertoe worden aangezet om, ook al willen ze niet, toch mee te doen. Hoe bereik je zoiets, als je dat al zou willen, in de gewone samenleving?

Op praktische gronden zet jij dus vraagtekens bij een vorm van sociale dienstplicht, met andere woorden de ongelijke behandeling blijft bestaan, tenzij we voor een vrijwilligersleger kiezen. Wat vind jij van dat laatste?

Ik zou aan een vrijwilligersleger de voorkeur geven boven een dienstplichtleger maar ik zou daar zelf niet in kunnen functioneren, omdat het een heel ander leger zal zijn.

Het beroepskader wil knopen doorhakken, ik ontwar ze liever

Hoe bedoel je dat?

Een vrijwilligersleger zal bepaalde eisen aan mensen stellen, waaraan ik niet kan en wil voldoen. Ik denk aan het beroepskader zoals ik dat meemaak, gericht als ze zijn op het doorhakken van knopen, terwijl ik veel liever knopen ontwar.

Ligt daar een waardeoordeel onder?

Nee, ik heb geen waardeoordeel bij die beroepskeuze. Het leger zal gewoon anders worden, sneller en efficiënter en ik denk dat ik daar minder in zou passen. Ik ben meer beschouwend ingesteld.

Je zegt daarmee impliciet, dat het leger eenvormiger wordt?

Dat lijkt me duidelijk. Nu is het leger een afspiegeling van de samenleving en dienstplichtigen laten zich denk ik minder makkelijk met de neus in één richting zetten. Bij een vrijwilligersleger zal de samenleving zeggen: 'Jullie hebben voor dit beroep gekozen, dan moet je verder niet zeuren'.

Denk je, dat voldoende mensen zich tot een vrijwilligersleger voelen aangetrokken, met andere woorden, zal er voldoende personeel te vinden zijn?

Het zou kunnen zijn dat een vrijwilligersleger, net zoals in de VS en Engeland het geval is, vooral mensen uit de lagere sociale milieus aantrekt. De vraag is dan of Nederland, waar de klasseverschillen veel kleiner zijn, wel voldoende mensen zal kunnen vinden. Maar dat zal ook weer afhangen van de betaling en andere voorzieningen.

Ervan uitgaand, dat een vrijwilligersleger personeel gezien haalbaar is, hoe zie jij dan dat de eenvoudige funkties bezet worden? Er blijft tenslotte altijd eentonig en weinig opleiding vereisend werk bestaan.

Dat argument tegen een vrijwilligersleger begrijp ik niet. Waarom zouden beroepsmensen niet ook schoonmaker kunnen zijn of magazijnbediende? In bedrijven heb je die funkties toch ook.

Waarom zou een beroeps niet ook schoonmaker kunnen zijn?

Schuilt er geen gevaar in een toch wat eenvormiger leger met een kleiner maatschappelijk draagvlak?

Dat geloof ik niet. In Engeland en de VS geeft dat ook geen probleem. Bovendien zal een beroepsleger veel meer dan in die landen een afspiegeling zijn van de samenleving, omdat de tijdelijke beroeps uit een veel bredere bevolkingslaag zullen moeten worden gerecruteerd wil er van voldoende personeel sprake kunnen zijn.

Een nadeel van een vrijwilligersleger ten opzichte van een dienstplicht-leger wordt gezien in het feit, dat er een veel kleiner mobilisabel bestand is.

Ik denk, dat we langzamerhand de tijd achter ons laten, waarin massaal mensen ingezet moeten worden, dus ik zie dat niet als een probleem. Een vrijwilligersleger is ook veel sneller inzetbaar.

Ten slotte het financiële aspect. Een vrijwilligersleger is – zo wordt aangenomen – duurder dan een dienstplichtleger. Zou dat een reden zijn om van een vrijwilligersleger af te zien?

Ik weet nog niet of het wel zoveel duurder is. Je hebt in een vrijwilligersleger in ieder geval meer rendement van de opleidingen en minder administratie, terwijl je ook minder energie hoeft te steken in het stimuleren en disciplineren van mensen. Ik denk ook dat je veel kosten spaart, doordat je hulpverleningsinstanties ten behoeve van dienstplichtigen kunt afschaffen of in ieder geval kunt verkleinen. Het probleem van het dienstweigeren is – met alles wat daar financieel en administratief aan vast zit – ook van de baan.

In een vrijwilligersleger hoef je minder energie te steken in het stimuleren en disciplineren van mensen

Wat zou jouw belangrijkste argument voor afschaffing zijn?

Zowel voor het leger (en de bevolking van het land) als voor hen die liever geen dienst doen is het beter dat alleen zij gaan, die het graag willen doen.

En tegen afschaffing?

De grootte van de bevolking en dus de vijver waaruit je gaat vissen. Het zal van het aas afhangen wat je vangt, maar als de vijver leeg is houdt het hoe dan ook op, al is het aas nog zo lekker.

DIENSTPLICHT EN DE SNEL INZETBARE KRIJGSMACHT

Een probleem voor zowel dienstplichtigen als voor de legerleiding, alsook voor de politieke leiding, is de inzetbaarheid van dienstplichtigen bij risicovolle militaire acties die niets vandoen hebben met het verdedigen van het grondgebied. Het is vooral een politiek probleem voor de regering, een politiek probleem voor de dienstplichtigen en een organisatorisch probleem voor de legerleiding. Een juridisch probleem is het voor geen van drieën. De Nederlandse regering is immers gerechtigd ook dienstplichtigen zonder hun instemming naar elders te zenden.

Artikel 33

Het nieuwe artikel 33 van de Dienstplichtwet luidt:

'1. Dienstplichtigen kunnen worden bestemd voor het vervullen van werkelijke dienst buiten Nederland.

2a. Een bestemming als bedoeld in het eerste lid ten behoeve van deelname aan een vredesmacht geschiedt met instemming van betrokken dienstplichtige dan wel krachtens een door ons daartoe verleende machtiging. Het besluit waarbij deze machtiging wordt verleend, wordt aan beide Kamers der Staten-Generaal overlegd en treedt niet eerder in werking dan met ingang van de dag na die waarop 14 dagen na die overlegging zijn verstreken.

2b. Indien dwingende omstandigheden daartoe aanleiding geven, treedt het besluit met onmiddellijke ingang in werking. In dat geval wordt het besluit onverwijld ter kennis van beide Kamers der Staten-Generaal gebracht.'

Prof. G. L. Coole wijst in zijn artikel 'Dienstplichtigen kunnen ook zonder hun instemming naar de Golf worden gestuurd', gepubliceerd in het Militair Rechtelijk Tijdschrift (nov./dec.1990), erop dat ingevolge artikel 33 van de Dienstplichtwet, uitzending van de dienstplichtige dus steeds mogelijk is 'indien (en voor zover) de dienstplichtige met zijn uitzending instemt.' Maar stemt hij er niet mee in, dan behoort volgens Coole onderscheidt gemaakt te worden tussen uitzending ten behoeve van een vredesmacht en andere vormen van uitzending. 'Slechts in het eerste geval is een bij Koninklijk Besluit verleende machtiging vereist. In alle andere gevallen kan de dienstplichtige zonder meer worden uitgezonden'. Juridisch behoeft uitzending van dienstplichtigen deel uitmakend van bijvoorbeeld de te vormen luchtmobiele brigade geen probleem te zijn. Politiek is het dat echter wel.

Politiek probleem

Inmiddels is na twee Nederlandse presenties in de Golf de gewoonte ontstaan om bij uitzending van Nederlandse troepen aan de dienstplichtigen instemming te vragen. Een van de redenen voor dit gebruik is, behalve een indertijd door Frinking ingediende motie, de mogelijkheid de verantwoordelijkheid voor negatieve effecten van de uitzending zo op de schouders van dienstplichtigen te leggen. Eventuele maatschappelijke onrust als gevolg van verplichte uitzending wordt hiermee bij voorbaat vermeden. En maatschappelijke onrust is des te meer te vrezen – zo zal worden geredeneerd – omdat het onmiddellijke nationale belang bij expedities ver van huis niet steeds overtuigend aanwezig zal zijn.

Hoewel praktisch iedereen het nut van het verdedigen van het vaderland tegen een (niet al te machtige) vijand zal inzien, ligt het anders als het gaat om 'wezenlijke belangen' of 'wezenlijke economische belangen' ver van huis. Mag in zo'n geval de volledige inzet van de dienstplicht gevraagd en verwacht worden? Of moet ervan worden uitgegaan dat in die gevallen alleen de beroepsmilitair en vrijwilliger de enige aangewezen personen zijn?

Wiens belang?

Zal het bij acties overzee wel steeds over onze 'wezenlijke belangen' gaan? Grote mogendheden zullen eerder dan kleine staten iets als van vitaal belang voor hen aanmerken. Het gaat dan, in de termen van wijlen prof. Röling, niet meer om het 'to be or not to be' van de natie, maar bijvoorbeeld om een bepaald economisch belang,

dat geenszins van levensbelang voor de betreffende mogendheid behoeft te zijn. Indien het nu een bevriende mogendheid betreft, die voor het klaren van zijn klus een beroep doet op assistentie van bondgenoten, moeten we dan als regering tot die assistentie besluiten en moeten we als dienstplichtige ons dan laten sturen?
Het is zeer wel denkbaar dat, nu het erop lijkt dat Nederlands militair optreden veelal ver van huis zal zijn, de vraag zal rijzen naar het waarom. En in het geval die vraag geen duidelijk antwoord oplevert, zit de dienstplichtige – en ook de beroeps – met een probleem. Het probleem van de politieke aanvaardbaarheid van zijn inzet. Die inzet kan immers de prijs van het eigen leven met zich meebrengen. Indien men toch verplicht wordt aan de actie deel te nemen, maar de zinvolheid er niet van inziet, dan zal dat voor de dienstplichtige tot demotivatie leiden. Een beroepsmilitair kan, afhankelijk van de beroepsopvatting, het eigen politieke oordeel opzij proberen te schuiven, alhoewel ook voor hem geldt dat instemming met de doelstelling van de operatie uiteraard de motivatie zal bevorderen.

Psychologische inzetbaarheid

Inzetbaarheid moet niet alleen vertaald worden met de mogelijkheid militairen ergens heen te kunnen zenden, maar ook met de psychologische gesteldheid van de betrokkenen om eenmaal daar gearriveerd goed gemotiveerd de taak te aanvaarden. Met onwillige honden is het in welke woestijn dan ook slecht hazen vangen, en dat laatste kan juist de opdracht zijn.
Waar koerst Nederland heen, indien het de voornemens van de defensienota volgt? Het zal nog steeds een relatief grote bijdrage tot bewaking van het NAVO-grondgebied tegen een steeds onwaarschijnlijker onheil betreffen, maar tegelijk gaat het ook om de realisering van een eigen snel inzetbare krijgsmacht, die al dan niet in andere verbanden zal kunnen optreden.
Natuurlijk wordt met nadruk de VN genoemd als een kader waarin 'vredsesoperaties' kunnen plaats vinden, maar ook de WEU, de NAVO en de CVSE behoren tot de mogelijkheden. En in relatie tot de eerder genoemde 'wezenlijke Nederlandse belangen' is zelfs een tot de eigen krijgsmacht beperkt optreden niet uit te sluiten. Maar tegen wie? Over de nieuwe vijand wordt in de Defensienota niet expliciet gesproken. Het gaat om risicogebieden met name in het Zuiden, alsmede om een verwijzing naar de Golfoorlog. Maar die laatste is inmiddels gestreden, ook al blijft het conflictproces aldaar nog ver van opgelost. Had men in de afgelopen veertig jaar nog de al dan niet terechte overtuiging dat de Russen kwaad van grote omvang in hun schild voerden, nu is de situatie compleet anders. Maar ook in de Koude Oorlog was de Rus als vijand geen belangrijke motiverende factor.

Vijandbeeld en motivatie

Uit onderzoek blijkt dat in vredestijd een vijandbeeld weinig of niets met de motivatie van militairen, althans beroepsmilitairen, te maken heeft. En ook voor dienstplichtigen lijkt eenzelfde vooronderstelling juist. De motiverende redenen om het werk (goed) te doen liggen wat de beroepsmilitairen betreft, meer op het platte vlak van beloning, teamverband, status en goede promotiemogelijkheden en als het de dienstplichtigen betreft op het vlak van zo weinig mogelijk problemen krijgen.
Anders is het als het om daadwerkelijk levensgevaar gaat dat bij een bepaalde actie wordt gelopen. In dat geval zal een kosten-baten afweging gemaakt moeten worden en al gauw zal het kosten van het eigen leven het winnen van de dikwijls niet in te schatten baten.
Hoe belangrijk, zeker ook in Nederland, bijvoorbeeld de kwestie van de wereldrechtsorde wordt gevonden, blijkt wel uit de steun die de publieke opinie bereid is te geven aan het inzetten van de Nederlandse krijgsmacht ten behoeve van die internationale rechtsorde.

Internationale rechtsorde

Het blijkt dat er procentueel in Nederland meer steun is ten behoeve van de internationale rechtsorde dan ten behoeve van de verdediging van het eigen grondgebied. Maar als de actie dodelijke slachtoffers gaat kosten, verdwijnt de steun van de meerderheid van de bevolking al snel, zoals al eerder aangegeven, om voor een minderheid plaats te maken. Als dienstplichtigen de keuze hebben, zullen zij niet unaniem voor uitzending naar buitenlandse operatiegebieden kiezen. Slechts 40% van de dienstplichtigen was bereid via een kortverband-contract op vrijwillige basis naar de Golf te gaan.
Bij actie ten behoeve van de internationale rechtsorde

geldt dat het hier ook om een hoge waarde gaat, maar dat de kans dat het tot daadwerkelijke actie komt aanzienlijk groter is. Zoveel groter dat het een eventuele meerwaarde aan de kant van de internationale rechtsorde vergeleken bij de waarde die aan de eigen nationale gemeenschap wordt toegekend, ongedaan maakt.

Wil de overheid echter toch in verschillende kaders ten behoeve van ongetwijfeld ook voor Nederland van belang zijnde zaken optreden, dan zal zij minstens, gezien de inmiddels gegroeide traditie voor het zenden van dienstplichtigen hun instemming moeten verwerven. Overigens zal ook de instemming van het parlement zo geen juridische, dan toch wel een politieke vereiste zijn. Kennelijk kan bijvoorbeeld de voorgenomen luchtmobiele brigade niet alleen met beroepsmilitairen worden bemensd, maar zijn daar ook dienstplichtigen voor nodig. Deze dienstplichtigen zullen daarom als vrijwilligers moeten worden uitgezonden. Het probleem is echter dat dienstplichtigen geen vrijwilligers zijn. Een mogelijkheid om van hen vrijwilligers te maken is ze voor de keuze te stellen na vier maanden eerste oefening een contract voor elf maanden te aanvaarden, waarna de opleiding tot lid van een snel inzetbare krijgsmacht kan beginnen. Zo kunnen dienstplichtigen de tijdelijke status van beroepsmilitair verwerven, aldus een van de plannen om in dienstplichtige vrijwilligers te voorzien. De tijdelijke beroepsmilitair zal een veel hogere wedde krijgen dan zijn dienstplichtige collega's, maar kan ook worden verplicht ver buiten onze grenzen te worden ingezet. Nu is het duidelijk dat als nu eenmaal voor een snel inzetbare krijgsmacht gekozen is, deze ook daadwerkelijk snel inzetbaar moet zijn en niet kan afhangen van de vraag hoeveel van de ingedeelde dienstplichtigen uiteindelijk ervoor zullen kiezen thuis te blijven.

Geen keuze

Maar het is ook de vraag of je dienstplichtigen in werkelijke dienst voor de keuze mag stellen al dan niet via een 'Beroeps Bepaalde Tijd contract' (BBT) tot een snel inzetbare eenheid toe te treden. Het contract biedt de dienstplichtigen een verhoging naar de status van ambtenaar en meer wedde, maar tegelijk ook de verplichting bij een eventuele snelle inzet waar ook ter wereld, van de partij te zijn. Mag je nu van de situatie, waarin de dienstplichtige in de krijgsmacht nu eenmaal verkeert, gebruik maken door hem de BBT-worst voor te houden? Het betreft hier een oneigenlijke keuze tussen een verplichting en een verplichting. In feite gaat het niet om echte vrijwilligers, maar om een vrijwillige invulling van de dienstplicht, die dan ook nog 4 maanden langer wordt.

In het geval op deze wijze in de behoefte aan militairen kan worden voorzien, wordt meteen het probleem van een debat over de inzet van dienstplichtigen in de Kamer omzeild.
Het gaat om een keuze waarvoor je niet wordt gesteld, tenzij je al in dienst moet. Het is niet een kwestie van mogen kiezen maar van moeten kiezen. En dat laatste is niet bepaald een bijdrage tot de democratische besluitvorming, zeker niet als je ervan uitgaat dat via de BBT – of een andere gelijksoortige regeling – in feite dienstplichtigen worden uitgezonden.
Er is maar één oplossing voor om de toekomstige Nederlandse krijgsmacht op een verantwoorde wijze ook daadwerkelijk snel inzetbaar te maken en dat is via een beroeps/vrijwilligersleger. Maar het zal dan wel om échte vrijwilligers moeten gaan en geen vrijwillige dienstplichtigen.

DE KRIJGSMACHT IS GEEN PRIVÉ-LEGERTJE VAN ENKELE POLITICI

DIENSTPLICHT EN DE SNEL INZETBARE KRIJGSMACHT

Het vraagstuk van de inzetbaarheid van de krijgsmacht lijkt ineens in een stroomversnelling terecht te zijn gekomen. Na de Unifil-bijdrage in Libanon was het lange tijd rustig met betrekking tot dit thema. Met de Golf-oorlog, en vooral daarna, lijkt het hek van de dam. Van alle kanten reppen bewindslieden over een mogelijke inzet van de Nederlandse krijgsmacht, waar ook maar ter wereld: Afrika, Suriname en Joegoslavië zijn in dit verband daadwerkelijk genoemd.
Hoe de politiek denkt over de inzet van Nederlandse militairen begint zich hoe langer hoe duidelijker af te tekenen. Maar wat vinden de mensen in de krijgsmacht van een zo diep-ingrijpende zaak als het inzetbaarheidsvraagstuk?
Raadsman Wim Heij peilde de mening van één van de ruim 40.000 dienstplichtigen die de krijgsmacht jaarlijks onder de wapenen roept, soldaat Erwin Kloos.

Wil je eerst iets over jezelf vertellen?

Ik ben geboren in Amsterdam en woon nu alweer zo'n jaar of tien in Lelystad. Wat schoolopleiding betreft, heb ik MTS-elektrotechniek (richting energietechniek) gedaan. Ik ben van de lichting 90-6, opgekomen in Venlo voor een rij-opleiding en, als chauffeur, paraat geplaatst bij het 45-ste Painfbat te Steenwijk.

Kun je je niet verdedigen, dan is de kans een stuk groter dat er over je heen wordt gelopen.

Hoe keek je vóór opkomst tegen de militaire dienst aan?

Positief. Ik ben van mening dat de Tweede Wereldoorlog ons wel heeft laten zien dat we wel degelijk een krijgsmacht moeten hebben. Kun je je niet verdedigen, dan is de kans een stuk groter dat er over je heen wordt gelopen. In mijn visie is een krijgsmacht noodzakelijk.

Toen jij opkwam in militaire dienst was er duidelijk sprake van een gewijzigde veiligheidssituatie in Europa: De Muur was om, Russische troepen trokken zich terug uit de Oostbloklanden, het Warschau-pakt was uit elkaar gevallen, enz. Kortom, de Koude Oorlog was voorbij. De kans om daadwerkelijk ingezet te worden, gedurende je diensttijd, leek kleiner dan klein. Had jij dat gevoel ook?

Lange tijd was het zo dat de grootste bedreiging uit het Oosten kwam. Daar was de NAVO, en dus ook de Nederlandse krijgsmacht, helemaal op ingesteld. Wanneer je het Handboek Soldaat inkijkt, zie je dat in één

Erwin Kloos

oogopslag: Russische rangen en voertuigen. De Sovjet-Unie werd als dè vijand afgeschilderd. Toen dat ineens wegviel vroeg ik mij ook af wat het nog voor zin had dat ik nog in dienst ging, want we hadden immers geen vijand meer. Laat staan dat je nog met de mogelijkheid rekening hield dat je daadwerkelijk zou kunnen worden ingezet.

Een soort vakuüm met heel weinig kans dat je 'voor je raap zou kunnen worden geschoten'.

Het gaf best een ontspannen gevoel, dat kan ik mij nog goed herinneren, dat de potentiële vijand er niet meer was.

Een paar maanden voordat jij opkwam, op 2 augustus om precies te zijn, was Irak Koeweit binnengevallen. Nederland zond ogenblikkelijk enkele marineschepen naar de Golf. Ondertussen was er een diskussie losgebrand over het zenden van meer troepen, in het bijzonder over het inzetten – tegen hun wil – van dienstplichtigen. Dat hield jou ook bezig toen je op moest komen?

Zeker, ik weet mij dat nog goed te herinneren. Tijdens de opleiding kregen wij films te zien over NBC, waarbij duidelijk werd gemaakt wat de effekten waren van bijvoorbeeld een aanval met chemische middelen. Dat ging je niet in je kouwe kleren zitten. Afschuwelijk gewoonweg. Dat was precies in die periode dat Irak Koeweit bezet hield. Er hing ook een spanning in de lucht, zo van 'zullen wij er ook mee te maken krijgen, ja of nee?'. Niemand wist wat, maar... Die sfeer heeft mij toen héél erg beangstigd. Ondanks het feit dat ik een uitgesproken mening over deze kwestie had.

Het einde van de Golfoorlog, februari 1991, heeft de diskussie over het inzetbaarheidsvraagstuk niet doen verstommen. Integendeel. Bij voortduring is deze kwestie in het nieuws geweest. Van een daadwerkelijke humanitaire hulpverlening aan de Koerden in Irak, via eventuele hulp middels een veldtocht tegen de honger in Afrika, de eventuele inzet van de krijgsmacht in Suriname om Bouterse te verdrijven tot een overwegen van het zenden van troepen door de WEU naar Joegoslavië. Er kan een dienstplichtige ineens aardig wat boven het hoofd hangen. Reageer daar, in z'n algemeenheid, eens op.

De dienstplicht heeft zo'n willekeurig karakter gekregen dat nog slechts een kleine, selekte groep in dienst moet. Minder dan veertig procent en dat wordt in de toekomst nog minder. Het is zo'n toeval dat je er in moet, dat de overheid daar een niet al te zwaar prijskaartje (in de zin van risiko's) aan kan hangen. Anders gezegd, op ethische gronden kan de overheid niet zo maar alles uitspoken met dienstplichtigen. Dan laat ik nog maar even de materiële (de veel te lage betaling) en rechtspositionele (wij zijn niet eens ambtenaar) kanten, die aan de dienstplicht vastzitten, buiten beschouwing.

Op ethische gronden kan de overheid niet zomaar alles uitspoken met dienstplichtigen.

We gaan wat dieper op een aantal zaken in. Vind je dat het verdedigen van het eigen grondgebied/NAVO-verdragsgebied van iedere militair verwacht mag worden?

Zoals ik in het begin al opmerkte, en daar is geen verandering in gekomen, ben ik bereid mijn eigen land te verdedigen. Het is mijn land, het gaat om de mensen waar ik van houd, enz. Weliswaar heeft Nederland, bij zijn toetreding tot de NAVO, zich verplicht de andere bondgenoten te hulp te komen wanneer deze zouden worden aangevallen, maar dat betekent voor mij nog niet dat ik dat dan ook onvoorwaardelijk zal doen. Ik zal dat per geval bezien. Stel dat Turkije bij die Golfoorlog was betrokken en ik had er naartoe gemoeten, dan zou ik dat toch eerst eens rustig overdacht hebben alvorens mij beschikbaar te stellen. Niemand zal mij horen zeggen dat ik, blind, voor de NAVO overal naartoe kan worden gestuurd.

Ik kan niet, blind, voor de NAVO overal naar toe worden gestuurd.

Hoe ligt dat voor jou met betrekking tot het vervullen van VN-

taken? Waarbij, wat die VN-taken betreft, een onderscheid kan worden gemaakt tussen peace-keeping (het handhaven van vrede, waarbij geweld slechts mag worden gebruikt ter zelfverdediging) en peace-enforcing (het afdwingen van vrede, eventueel met militaire middelen).

Ik vind de peace-keeping taken van de VN een goede zaak, maar ben van mening dat Nederland deze taken niet door dienstplichtigen mag laten vervullen, althans niet tegen hun wil. Ook al gaat het om een vrede-bewarende taak, toch is deze niet geheel risikovrij. Je zit toch tussen twee strijdende partijen, die weliswaar gevraagd hebben om de hulp van de VN, maar je kunt maar zo getroffen worden door een verdwaalde kogel. Het gaat absoluut te ver om een dienstplichtige dat risiko te laten lopen. Dat Nederland gevraagd wordt om een bijdrage te leveren, vind ik prima, maar uitsluitend beroeps en dienstplichtigen op basis van vrijwilligheid.

De inzet van dienstplichtigen tegen hun wil bij een peace-enforcing taak van de VN is voor mij volstrekt uit den boze. Je zou je zelfs al af kunnen vragen of het afdwingen van vrede met militaire middelen door de VN eigenlijk al niet een stap te ver is. Ekonomische sankties, een boykot, dat kan allemaal nog, maar een gewelddadig ingrijpen... Daar zou de VN heel terughoudend in moeten zijn.

Het kwam zoëven al ter sprake, maar nu heel konkreet. Wat vind jij van het zenden van troepen, in het bijzonder dienstplichtigen, voor humanitaire hulp?

Een goede zaak, maar wat dienstplichtigen betreft uitsluitend op basis van vrijwilligheid. Waarom ook hier vasthouden aan de vrijwilligheid? Omdat de grens, tussen humanitair en iets meer, zo verschrikkelijk moeilijk te trekken is. Neem de hulp aan de Koerden op de grens van Irak en Turkije. Het verlenen van noodhulp, bijvoorbeeld tenten bouwen, aan mensen die op de vlucht zijn is natuurlijk een goede zaak. Maar men moest ze ook bescherming geven tegen eventuele Iraakse aanvallers en dan wordt het gelijk meer dan uitsluitend humanitaire hulp verlenen. Omdat aan dit soort zaken al gauw een militair kantje zit, meen ik dat ook bij humanitaire hulpverlening alleen dienstplichtigen op basis van vrijwilligheid uitgezonden kunnen worden.

Ook bij humanitaire hulpverlening kunnen dienstplichtigen alleen vrijwillig worden uitgezonden.

Je kunt als overheid nu eenmaal met een krijgsmacht die uit dienstplichtigen bestaat minder doen dan wanneer deze gevuld zou zijn met vrijwilligers. Dienstplichtigen hebben er niet voor gekozen en wanneer dan ook nog slechts een minderheid in dienst gaat, dan legt dat nog meer beperkingen op met betrekking tot de inzetbaarheid.

Halverwege dit jaar opperde de minister van buitenlandse zaken de gedachte van een eventuele troepenzending (samen met de VS) naar Suriname om Bouterse uit het zadel te lichten. Hoe zie jij dat?

Het feit dat Suriname ooit een kolonie is geweest van Nederland rechtvaardigt niet zo maar één, twee, drie het sturen van troepen. En zeker geen dienstplichtigen. Op grond van dezelfde, hiervoor reeds geuite redenering. Stel dat het toch zou gebeuren. Dan staat daar die dienstplichtige ergens in het oerwoud met zijn uzi. Die denkt maar één ding: wat heb ik hier te zoeken. Nee, ik weet het heel zeker, voor dit soort zaken mag je dienstplichtigen nooit inzetten. Vanuit de politiek wordt veel te gemakkelijk geroepen: dat regelen we wel even, daar gooien we de krijgsmacht wel even tegenaan. Je hoort nooit een politicus roepen: ho, wacht eens even, dat mag men zomaar niet doen met die jongen uit Badhoevedorp, omdat hij toevallig een briefje gekregen heeft dat hij wèl in militaire dienst moet, in tegenstelling tot al die anderen. Ik hoor zo'n geluid nooit en dat is best verontrustend.

Op dit moment (eind augustus 1991) rommelt het hevig in Joegoslavië. Van diverse kanten wordt er aangedrongen op het zenden van troepen door West-Europese landen, bijvoorbeeld onder de vlag van de WEU. Dat is voor jou ook niet aanvaardbaar?

Onder welke vlag het ook zou gaan gebeuren, de VN of de WEU, dienstplichtigen mogen daar, vanwege het grote risiko dat er aan dit soort zaken nu eenmaal kleeft, niet naar worden toegezonden. Een overheid mag dit dienstplichtigen niet bindend opleggen, al zou het alleen maar zijn omdat de één wel in dienst moet en de meeste anderen niet.

In de Defensienota 1991 wordt een op te richten luchtmobiele brigade aangekondigd. Een eenheid die in internationaal verband snel kan worden ingezet. Wat is daar jouw mening over?

Daar kan ik heel kort over zijn, want anders verval ik toch maar in herhalingen. Zo'n eenheid kan alleen maar bestaan uit beroeps en dienstplichtigen op basis van vrijwilligheid.

Er kan in een kort tijdsbestek veel gebeuren. Nog zeer recentelijk veronderstelde de (aanstaande) dienstplichtige dat de kans dat hij door een vijandelijke kogel zou kunnen worden getroffen nagenoeg aan nul grensde. Nauwelijks een jaar later hangt hem maar zo een inzet, met alle risiko's van dien, boven het hoofd. Brengt deze snel veranderende opvatting over de inzet van de krijgsmacht een vrijwilligersleger dichterbij?

Ik blijf van mening dat je een krijgsmacht moet hebben. Wanneer dat echter een krijgsmacht gaat worden die overal ingezet moet kunnen worden, dan kan dat alleen maar met beroeps en dienstplichtigen op basis van vrijwilligheid. Ten aanzien van het laatste betekent dat het einde van de dienstplicht. Die 'dienstplichtigen', die er voor kiezen om in zo'n krijgsmacht enige tijd te verblijven, zijn dan op te vatten als semiberoeps, kontraktanten voor een beperkte duur. De verschuivingen die zich nu aandienen voor wat de inzet van de krijgsmacht betreft, kunnen doodeenvoudig niet worden uitgevoerd met een dienstplichtigenkrijgsmacht. Dat kan niet en dat mag niet!

Zover is het evenwel nog niet. Stel dat het parlement zijn goedkeuring zou geven aan bijvoorbeeld de inzet van Nederlandse eenheden in Joegoslavië, dus ook eenheden met dienstplichtigen. Wat zou dat voor jou dan inhouden?

Ik kan mij niet voorstellen dat onze volksvertegenwoordiging daar mee zou instemmen. Mochten zij dat toch doen, dan zal iedere militair die daar naar toe moet voor zichzelf moeten uitmaken of hij dat voor zichzelf kan verantwoorden, te ja of te nee. Er zijn er velen die denken dat alles wat er tegen je gezegd wordt, dat je dat ook maar hebt te doen. Die angst voor de gevolgen, die wordt er zo ingebracht, dat soldaten alles doen wat er tegen ze gezegd wordt. Gelukkig zijn er ook een heleboel die dat niet zo klakkeloos zullen doen, die bij zichzelf te rade zullen gaan of ze dat wel kunnen verantwoorden. Ik zou niet gaan, dat weet ik zeker. Ik zou niet weglopen of iets dergelijks, maar rustig gaan zitten wachten en de konsekwenties aanvaarden. Ze sluiten mij dan maar op. Gaan..., nee, dat zal ik niet doen.

Nog behoefte aan een nabrander?

Ik wil nogmaals beklemtonen dat politici eens zouden moeten ophouden met het al te gemakkelijk roepen: we zetten de krijgsmacht wel even in voor dat klusje. Ik kan mij soms niet aan de indruk onttrekken dat ze maar wat roepen om in het nieuws te komen, om hun populariteit te vergroten, om te skoren, of misschien wel nog erger, dat er financiële belangen mee gemoeid zijn. Dat is misbruik maken van hun macht, waar vervolgens de mensen in de krijgsmacht, met name de dienstplichtigen, de dupe van kunnen worden. De krijgsmacht is geen privé-legertje van enkele politici. Dat is misschien wat hard geformuleerd, maar die indruk krijg je wel van al dat wilde geroep. Het vraagstuk van de inzetbaarheid van de Nederlandse krijgsmacht, met name vanwege het grote aantal dienstplichtigen, dient veel zorgvuldiger te worden benaderd dan het afgelopen jaar heeft plaatsgevonden. Voor alle duidelijkheid wil ik het nog wel een keertje herhalen. Wanneer één op de drie jongens nog slechts in militaire dienst moet, dan kan de overheid daar niet aan voorbij gaan!

Een overal inzetbare krijgsmacht kan alleen op basis van vrijwilligheid. Dat betekent het einde van de dienstplicht.

IK BEN LIEVER THUIS, MAAR HET IS MIJN WERK, DUS WE GAAN

DIENSTPLICHT EN DE SNEL INZETBARE KRIJGSMACHT

In de periode van 30 januari tot 1 maart 1991 ging raadsman Frits van der Kolk met de Derde Groep Geleide Wapens (3 GGW) naar Turkije i.v.m. de Golf-oorlog. Ook in de periode voor en na de inzet stond hij in intensief contact met de militaire gemeenschap in Blomberg (Duitsland).
Tegen de achtergrond van veranderende ideeën over de inzet van de krijgsmacht wordt hij geïnterviewd door collega Jan Nauts.
In een wereld met snel veranderende politieke verhoudingen en ingrijpende verschuivingen in het machtsevenwicht staat de krijgsmacht voor een ingrijpende heroriëntatie: inkrimping, andere organisatievorm en andere doelen als vredesinzet, conflictbeheersing en interstatelijke politie-taken.
Er werden al mijnen opgeruimd en schepen geëscorteerd in de Golf, Israël ondersteund met Patriot-raketten, in Turkije geleide wapens gestationeerd en, ook nu nog, VN-taken uitgevoerd in diverse landen. Op dit moment (september '91) wordt in WEU-verband nagedacht over de inzet van, mogelijk ook Nederlandse, troepen in Joegoslavië.
In dit interview aandacht voor de mens-zijde van de inzet. Geen analyse, slechts subjectieve ervaringen. Gedachten over de gevolgen.

Raadsman Frits van der Kolk

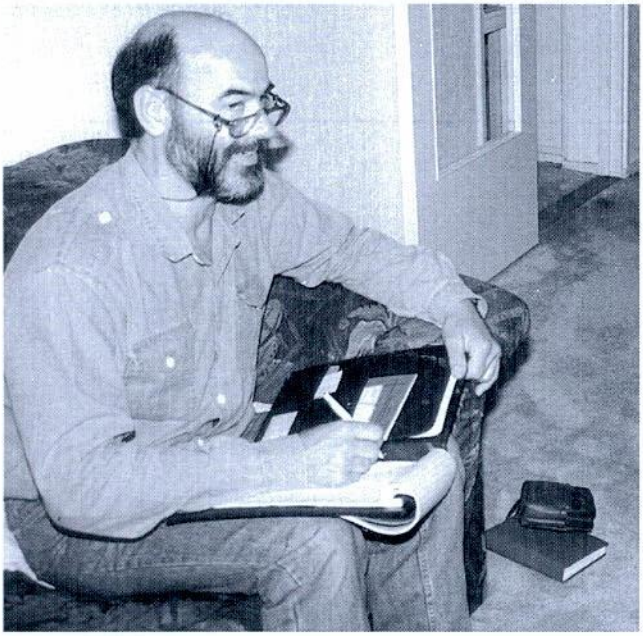

Frits, jij was aanwezig in Blomberg toen bekend werd dat 3 GGW een aandeel moest leveren bij de inzet in Turkije. Vervolgens ben je als raadsman meegegaan. Kun je vanuit deze positie aangeven wat dit voor de mensen heeft betekend?

Er was, denk ik, een effect in het persoonlijk leven van veel mensen alsook rond het uitgezonden worden als militair.
In de periode dat de mensen 4-7 weken van huis zijn geweest heeft dit in de privé-sfeer nogal was losgemaakt. De meeste mannen gaan wel regelmatig van huis voor oefeningen, cursussen e.d., maar deze situatie was in de belevingswereld een heel andere. De mensen gingen weg voor een onbepaalde tijd en dat werd gevoeld als een bijzonder soort van afscheid, je nam ook echt afscheid van partner en kinderen.
In de privé-sfeer hebben zich toen twee dingen ontwikkeld bij de achterban: een grote groep van mensen die in zorg verkeerden over het wel en wee van hun partner en daarnaast een groep die weliswaar merkte dat alles nu op hen alleen neerkwam, maar die ontdekte dat ze dat wel plezierig vond, zelf de dag indelen en de huishouding draaiende houden. Een deel van de achterblijvers is toen ook, als gevolg van de afwezigheid van hun partner, indringend over de inhoud en betekenis van hun relatie gaan nadenken. Dat heeft tot gevolg gehad dat na de terugkeer die dingen successievelijk zijn komen bovendrijven in de relatie en in een aantal relaties heeft dat tot problemen geleid.

Dat heeft denk ik te maken met de bijzondere vorm van scheiding. In andere situaties van afwezigheid blijft het zicht op wat er thuis gebeurt bestaan en dat was nu opeens weg.
Ook rond de uitzending van de militair is iets gebeurd. Ik merk dat het Turkije-gebeuren nog steeds leeft, in de zin dat mensen zich achteraf gaan afvragen wat de zin is geweest van de uitzending. Verschillende militairen zeggen nu, en daarbij wordt Joegoslavië er nogal eens bij betrokken, dat als er weer sprake is van uitzending dat ze daar wel heel kritisch naar willen kijken voordat ze zich weer laten uitzenden.

Zijn er ook mensen die anders reageren?

Er wordt op de werkplekken door een deel van de mensen zo over gepraat, vooral uitvoerders. Er is ook een groep die geweldig trots is op het feit dat ze daar ingezet zijn.

Je noemt nu dingen die later duidelijk werden. Hoe is er gereageerd op het moment dat duidelijk werd dat het onderdeel zou kunnen worden ingezet?

Er werd van meet af aan duidelijk gesteld dat iedereen, niemand uitgezonderd, voor uitzending in aanmerking kwam.

Realiseerde men zich nu ineens dat zo'n inzet tot de reële mogelijkheden behoorde?

Ik heb ervaren dat, over de weigering om mee te gaan van een van de mensen, intensief gepraat werd. In feite vond iedereen wel dat hijzelf moest gaan, als consequentie van de keuze voor het militaire beroep. De vrijwilligheid om te gaan was groot, zonder stemming van euforie of gretigheid en zonder macho-gedrag. De motivatie was in het algemeen 'het is mijn werk, ik ben liever thuis en hou het rustig, maar we gaan.'

Een betrekkelijk nuchtere reactie?

Zeker, geen stemming van 'dat gaan we even klaren' maar meer 'we gaan er naar toe en we hopen dat het een preventieve inzet zal zijn'. Het feit was er en men wilde in elk geval met de eigen club mee, in geen geval uitgezonderd worden.
Daarnaast moesten er keuzes gemaakt worden over wie er meeging en dat veroorzaakte een 'meer-minder'-denken. Als je gekozen werd behoorde je, zo werd het uitgelegd, tot de beteren.

Is dat effect gebleven?

In de periode na Turkije was dat spanningsveld er wel. Nu merk ik er weinig van, dus neem ik aan dat het geleidelijk is weggeëbd.

Als je in gedachten teruggaat naar het moment dat concreet duidelijk werd dat jullie zouden gaan naar een situatie waarin reëel gevaar bestond. Hoe was toen de stemming?

Er was duidelijk onzekerheid en spanning. Toen de bus wegreed richting vliegveld lieten we achterblijvers staan die duidelijk onder de indruk waren. Er was bezorgdheid, het was echt, je ging toch naar de oorlog. Ook in de bus zelf was een grimmige spanning.

Er was bezorgdheid, het was echt, je ging toch naar de oorlog.

Ik merkte dat ook heel duidelijk bij het wachten op vertrek in Gutersloh. De groep mensen die al het materiaal hadden gebracht, zaten er nog en de chauffeurs en de marechaussee. Ik had het gevoel dat die mensen opgelucht ademhaalden toen ze wegkonden uit de spanning die wij mee naar binnen brachten. De lunchpakketten werden niet aangeraakt totdat zij vertrokken waren. Daarna kreeg je een soort overcompenseren van spanning door luidruchtigheid, terwijl anderen in stilte in hoekjes wegkropen om wat rust te vinden.
Het was een heel indringende ervaring. We vertrokken vervolgens naar Diyarbakir met een Russisch vliegtuig, waarin ook het materiaal werd vervoerd. Door de Russische bemanning werden we nieuwsgie-

rig bekeken, terwijl we een plaatsje zochten in, op of tussen het materieel. Om half zeven 's ochtends landden wij op Diyarbakir, het was koud guur weer en er lag sneeuw. We stonden er wat verloren bij als groepje, totdat we werden verwelkomd. Het was de bedoeling dat elders het meegebrachte materiaal zo snel mogelijk werd opgebouwd. Op die plaats werd in vreselijk weer en in de moddertroep vervolgens de hele dag keihard en heel serieus gewerkt aan het doel waarvoor ze in hun ogen gekomen waren en dat was om de raketten zo snel mogelijk schietklaar te maken.

De persoonlijke spanning werd helemaal in het werk gelegd.

Dus die aanvankelijk geladen stemming veranderde toen ze daar eenmaal aan het werk waren?

Je ziet dan dat ze weten wat er van ze wordt gevraagd, namelijk datgene waarvoor ze jarenlang hebben getraind en dat is dat systeem in orde brengen. De persoonlijke spanning werd daarbij helemaal in het werk gelegd. Ze waren er daarbij zo van overtuigd dat ze het hier samen moesten doen, dat je dat ook in het werk zag. Er werd niet gekeken naar wie het werk deed, het werd gedaan. Ik heb zelf ook meegesjouwd en aan den lijve ervaren dat het werkte als een soort therapie om van een hele hoop spanningen verlost te worden en ook om ergens bij te horen, want je voelt je in zo'n situatie heel snel alleen.

Hoe ontwikkelde de stemming zich na die aanvangsfase?

Het is mij heel sterk opgevallen hoe vanaf het eerste begin iedereen ervan overtuigd was dat een goede onderlinge band heel belangrijk was. Daar werd door iedereen ook heel nadrukkelijk aan gewerkt, onder meer doordat mensen zich op het gebied van die vaardigheden die ze hadden heel dienstbaar maakten, zoals de tent huiselijk maken, iets voor het eten doen of buitenom begaanbaar maken, wat overigens heel nodig was, omdat de modder lagen dik onder je schoenen bleef hangen.

Het is mij ook opgevallen dat sommige mensen, die normaal op het onderdeel een bescheiden rol speelden, zich daar konden ontplooien en een opvallend positieve rol kregen. Ze kregen de kans om daar hun kwaliteiten te laten zien.
Er werd veel gedaan aan het elkaar opvangen, iedereen verkeerde in dezelfde positie, de spanning van: er is oorlog en je weet 's ochtends nooit wat er 's avonds kan gebeuren.
Daar was ook iedereen alert op, men corrigeerde elkaar op een opbouwende manier als het ging om het meenemen van het gasmasker en andere dingen rond de persoonlijke veiligheid.
Je zag ook dat mensen veel van zichzelf lieten zien en dat er heel vertrouwelijke gesprekken ontstonden over spanning, angsten, zorgen thuis en dergelijke. Dat was eigenlijk in de tijd dat er oorlog was.

Er werd veel gedaan aan het elkaar opvangen.

Dus je deelt die tijd eigenlijk in in een tijd dat er oorlog was en een tijd dat de oorlog voorbij was?

De tijd na de oorlog was duidelijk anders. De spanning was duidelijk minder, de bewegingsvrijheid werd groter. Na de oorlog viel me op dat de problemen groter werden. Dat was aanvankelijk even schrikken voor mij, want ik was eraan gewend geraakt om in een intieme, vertrouwelijke sfeer met de mensen te praten.
Nu merkte ik dat bij bepaalde groepen spanningen ontstonden. Dat had volgens mij te maken met het feit dat tijdens de oorlog iedereen een gezamenlijk probleem had, namelijk zorg en angst. Toen de oorlog voorbij was gingen de individuen zich weer meer manifesteren, het was minder noodzakelijk om op de veiligheid te letten en materieel te verzorgen en mensen gingen meer aan hun individuele behoeften denken.
Er kwamen ook meer mogelijkheden om die te bevredigen, er kwamen meer voorzieningen. Toch nam dat de spanning niet echt weg, omdat mensen meer gingen letten op elkaar met als gevolg, in die situatie met

weinig privacy, dat dat ergernissen opriep.

Nu heb je natuurlijk ook meegemaakt vanuit de contacten daar hoe dingen die aan het thuisfront gebeurden daar ook meespeelden. Kun je daarover iets vertellen?

Je kunt zeggen dat de luchtmacht er alles aan gelegen was om het contact met thuis zo optimaal mogelijk te laten verlopen, de mogelijkheid om elke dag naar huis te bellen en een gratis dagelijkse postverzending. De postverzending liep overigens door andere oorzaken niet altijd soepel en dat kon je dan meteen merken aan de stemming, omdat toch iedereen wel heel erg uitkeek naar berichten van thuis.
Het beeld dat ik van het thuisfront kreeg was dubbel. Aan de ene kant deed het thuisfront er alles aan om een positief beeld te scheppen en uit te stralen dat alles prima ging, en omgekeerd ging dat ook zo: wij redden het hier wel en zeker als jullie je ook redden. Ik denk dat dat zeker in de periode van de oorlog niet de werkelijkheid was. Aan de andere kant kreeg je ook indirecte berichten dat bepaalde dingen niet zo goed liepen, dat informatie toch niet goed overkwam. Op een gegeven moment ontstond toch ook een gevoel van twijfel of het thuisfront wel wist hoe het er was. Daarin heeft het uitwisselen van videobeelden overigens wel een verandering gebracht.
Het beeld over het thuisfront was wel, dat het thuisfront best goed werd verzorgd.

Als je dit nu zo beschrijft, dan zou je bijna de conclusie trekken dat het, behalve dat mensen in de beginperiode vooral een risico liepen om bij lichamelijk geweld betrokken te raken, eigenlijk vooral een positieve ervaring was voor de mensen. Liepen ze niet ook nog anderszins risico?

Jawel, ik heb nog een aspect vergeten, namelijk dat er zeker in het begin geen vrijheid was om te gaan en staan waar je wilde. Je werd voortdurend gevolgd en bewaakt door de Turken. We zaten midden in een Koerden-gebied, Koerden die zich onderdrukt voelen en die geen sympathie voelen voor de Turken en die voor een belangrijk deel daarom eerder pro-Iraaks waren. Het risico van een aanslag op degenen die de Turken kwamen helpen was dus niet denkbeeldig.

Ik bedoel niet zozeer het lichamelijke risico als wel het psychisch-geestelijk risico. Ook al komen mensen heelhuids terug van zo'n inzet dan is er toch iets gebeurd met hen. Lopen mensen daar geestelijk een risico?

Ja, we komen dan weer op een ander aspect, mensen lopen er zeker risico. In de eerste plaats het risico in een situatie te komen waarin de spanningen die ontstaan veroorzaken dat je je een heel bijzondere groep gaat voelen.

Je kreeg bij terugkomst niet die waardering waarop je rekent, eerder nog kritiek.

Als je dan terugkomt, ontdek je dat het helemaal niet zo bijzonder was en dat de wereld gewoon doorgedraaid heeft. Voor sommige mensen was dat een ontnuchtering, je krijgt helemaal niet die waardering waarop je rekent, eerder nog kritiek.

De vergelijking is onvolledig, maar zoiets zag je ook bij de terugkeer van de Vietnam-soldaten.

In sterkere mate, maar het is wel vergelijkbaar. De leiding probeert dat op te vangen door de mensen bijvoorbeeld een medaille te geven, als een tastbare waardering. Maar thuis breekt gewoon het normale leven weer aan, met de zorgen van alle dag en bij sommigen misschien nog meer dan voorheen.

Kun je zeggen dat er sprake was van traumatische ervaringen?

Bij deze inzet niet. Dat is overigens iets dat je pas achteraf kunt stellen. Ik denk dat als de oorlog langer had geduurd het risico veel groter was geweest, alleen al als gevolg van het langdurig onder spanning staan.

De vraag rees of het wel juist was de Turken, die zo met de Koerden omgingen, te helpen.

Het is wel zo dat de mensen onder de indruk waren van de omstandigheden waaronder de Koerden moesten leven. Zo bracht een excursie naar een Koerdendorp problemen met zich mee, omdat een dag eerder zes Koerden waren doodgeschoten, waarvan drie uit dat dorp. Dat was heel schokkend. Dat was één van de redenen waarom mensen later zijn gaan nadenken over de inzet in Turkije, met de vraag of wel het juiste doel was gediend.
Ik denk dat het probleem zo werd verkleind tot de vraag of het wel juist was de Turken, die zo met de Koerden omgingen, te helpen, terwijl het bredere verband niet werd meegewogen.

En de cultuurschok in zijn algemeenheid?

Die was enorm. Toen ik de eerste keer Diyarbakir bij daglicht zag, dacht ik dat ik terecht was gekomen in een van de armste streken van de wereld. Een en al armoede, het was in die tijd 10 tot 15 graden onder nul, kinderen en volwassenen die zich niet voldoende met kleding en schoeisel konden beschermen tegen de kou, huizen die vaak waren afgedekt met platen karton en plastic, daken bestaande uit koemest. Later zie je dan dat er toch wel een economisch systeem van kleinhandel bestond en dat de mensen niet direct honger leden.

Er valt zeker nog veel meer over te zeggen, maar ik wil bij wijze van afsluiting nu toch twee laatste vragen stellen. Dat is enerzijds of de inzet in Turkije voor de mens als individu iets heeft opgeleverd en daaraan gekoppeld of je wil reageren op de kritiek die hoorbaar is, omdat er te snel tot het inzetten van militairen zou worden besloten.

Zoals het nu gegaan is denk ik dat het heeft opgeleverd dat heel wat mensen hebben kunnen ervaren dat ze tot veel in staat zijn, en dat heeft zeker geleid tot een groter gevoel van eigenwaarde. Daarnaast is weer duidelijker geworden hoe belangrijk het is om aandacht te hebben voor elkaar en goed te luisteren. Mensen hebben ontdekt dat ze met problemen niet alleen zitten en dat anderen vaak overeenkomstige problemen hebben en dat je elkaar daarin kunt helpen alleen al door er echt voor elkaar te zijn.
Wat betreft het uitzenden van militairen ben ik van mening dat daar uiterst voorzichtig mee moeten worden omgegaan. De verantwoordelijkheid voor andere landen is groter aan het worden en wij moeten ons als gemeenschap meer verantwoordelijk gaan voelen voor ellende en onderdrukking elders.

De regering draagt een heel zware verantwoordelijkheid bij uitzendingen.

Voordat er kan worden over gegaan tot een militair ingrijpen moeten wij eerst economisch en politiek onze verantwoordelijkheid ten volle dragen. De regering draagt een heel zware verantwoordelijkheid, niet alleen ten aanzien van de uitgezondenen en hun relaties, maar ook ten aanzien van de vraag welk doel wordt gediend en of militair ingrijpen ook daadwerkelijk bij kan dragen aan de oplossing.

MILAN

DIENSTPLICHT EN DE SNEL INZETBARE KRIJGSMACHT

Toen Mario van der Linden in 1973 er voor koos om zijn dienstplicht te vervullen bij het Korps Mariniers, was dat omdat hij nogal avontuurlijk was aangelegd en wat van de wereld wilde zien. Tijdens de opleiding nam hij zich al voor om na het vervullen van de dienstplicht, die hij grotendeels op de Nederlandse Antillen doorbracht, bij te tekenen.
Inmiddels is hij sergeant der Mariniers en heeft al heel wat van de wereld kunnen zien.
Toen in 1987 de oorlog tussen Irak en Iran woedde, werd Mario ingezet als schutter van de Stinger, een luchtverdedigingswapen, aan boord van een Belgische mijnenveger.
Raadsvrouw Klazien van Brandwijk Wiltjer en Judith Rijsdijk spraken met hem over die ervaring.

Tijdens de eerste inzet van mijnenvegers in de Golf ben jij als schutter van het Stingerwapen meegeweest?

Ja, dat was in 1987. De oorlog tussen Irak en Iran was toen al een poosje aan de gang. Er werd toen besloten om Nederlandse mijnenvegers in te zetten. Pas na een week of vier besloot de Belgische marine ook mijnenvegers te sturen en deden het verzoek aan Nederland, Nederlandse mariniers aan boord van hun schepen te plaatsen.
Toen de eerste groep voor de Nederlandse schepen was aangewezen en ik daar niet bijzat was ik boos, teleurgesteld. Ik was immers een goede Stingerschutter, dus ze hadden mij toch ook kunnen nemen!
In mijn omgeving vonden de mensen dat maar vreemd en vroegen: 'Wil je dan zo graag de oorlog in?' Ik zag dat niet zo. Ik wilde het gewoon meemaken, mijn vakkennis in de praktijk brengen. Over de oorlog inwillen dacht ik helemaal niet na.

Toch werd je nog gevraagd?

Ongeveer vier weken voor het vertrek kreeg ik te horen dat ik ook was uitverkoren. In een team van drie Nederlanders, allen Stingerschutter, moest ik mee aan boord bij de Belgen.
Met een groep van 16 Nederlanders vertrokken we via vliegveld Melsbroek in Brussel, met een kist van de Belgische luchtmacht naar Djibouti. Daar werden we verdeeld over de schepen.

En toen begon het?

Nou eigenlijk begon het al een dag voor het vertrek. De mensen waarmee ik op een schip zou komen kende ik vrij goed en we hadden afgesproken de reis bij te houden in een dagboek, op die manier beleef je de reis eigenlijk het meest.

Sergeant Mario van der Linden

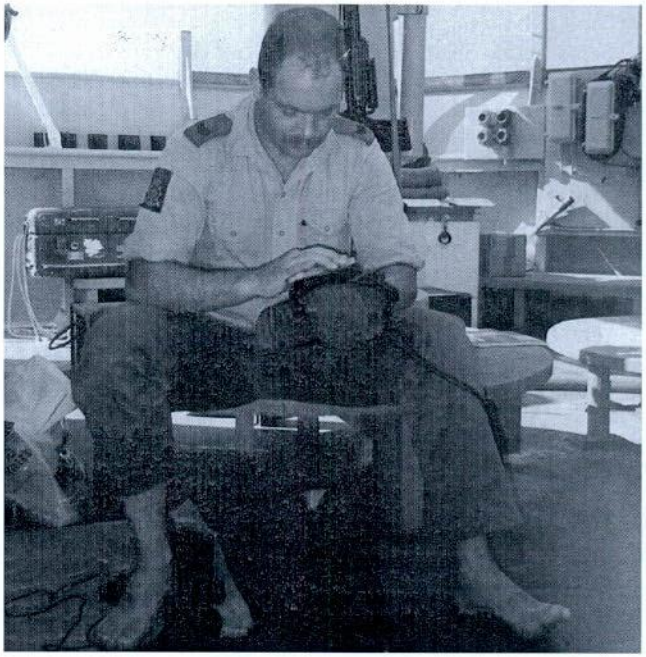

Waar we niet op hadden gerekend was dat we niet alleen zouden vertrekken. Het vliegtuig zat vol journalisten en onderweg werden we al gevraagd voor een paar interviews. Dat is natuurlijk niet ons dagelijks werk.
Eenmaal in Djibouti had het heel wat voeten in de aarde voordat we uiteindelijk aan boord van het schip waren. Op zich begon de reis toen echt.

Hoe was je eerste indruk?

Het schip was 45 meter lang. Nou ja lang, klein dus. Het is gewoon een notedop waar je de grote zee mee op moet. Daar zagen wij pas tegenop toen we aan boord kwamen. Voor die tijd had ik me dat helemaal niet gerealiseerd.
Eerst maak je jezelf een beetje wegwijs op zo'n schip. Kennis maken met de bemanning. Wel spannend, want hoe vindt een Belgische bemanning het om drie Nederlandse mariniers aan boord te krijgen. Het klikte voor 100%.
Daarna ga je jezelf installeren. Voor de wapens zoek je een bepaalde plek. Op het schip moesten daarvoor een aantal veranderingen worden aangebracht. Daar hadden we vier dagen de tijd voor.
De vierde dag was wel spannend. Je kijkt op de kaart en dan ga je naar de Golf van Oman, dan steek je de Rode Zee over en denkt in gevaarlijk gebied terecht te komen. Wie schetst je verbazing, op het moment dat wij in die Golf van Oman aankomen ligt het helemaal vol met tankschepen en heerst daar een heel ontspannen sfeer. Iedereen vaart daar door elkaar en doet van alles en nog wat. Er is helemaal geen oorlogsdreiging of wat dan ook.

Voelde je je bedrogen door die totaal andere sfeer?

Nee... ik voelde me pas bedrogen toen ik, terwijl we in Al Fujairah drinkwater tankten, mijn vrouw aan de telefoon kreeg. Ze wenste me veel sterkte in die moeilijke toestand. Ze had via het Journaal gehoord dat we in Al Fujairah lagen en dat het een hele klus was die we moesten klaren. Toen voelde ik me bedrogen, want ik had geen antwoord. We hadden de dag doorgebracht in Dubay, gewinkeld, aan het strand gelegen. Niets gevaarlijks, niets spannends.

Zeg je daarmee dat de berichten die via de media naar Nederland komen, niet altijd overeenstemmen met de feitelijke situatie?

Toen in ieder geval niet. We zaten op een oud bootje dat zelf geen drinkwater kon aanmaken, daarvoor moesten we naar Al Fujairah. Allemaal heel vanzelfsprekend en normaal.

Zijn er in die periode andere momenten geweest van spanning of angsten misschien?

Ja, het was op een maandag, de datum weet ik niet meer. Ds. Tak van het eskader was bij ons aan boord. Opeens werd er omgeroepen: 'Om half drie alle hens op het achterdek op de kleine schepen.' Ds. Tak kon niet meer van boord, die moest wachten tot 's avonds. Tijdens alle hens werd ons aangezegd dat we om zes uur het anker zouden lichten en door de Straat van Hormoez de Perzische Golf binnen zouden varen. Eindelijk was het dan zover. Nu moesten we echt aan de slag en laten zien wat we in huis hadden. Er was een hoop gegons onderling. Zou er wat gebeuren, zouden we in aktie moeten komen, zouden we...?
De dominee vroeg hoe wij er in zaten, of we wilden schieten. Wij waren vrij nuchter en beantwoordden zijn vraag met een duidelijk ja. Als het nodig is moet het maar gebeuren, dan gaan we de kisten maar openmaken en zien we wel wat er van komt.

Als je je angst toelaat, kun je niet meer funktioneren.

We hadden geen kontakt met andere schepen, maar het meest erge vond ik dat ik ze thuis niet kon inlichten. Maar ja... het was de realiteit, dus je gaat aan de slag.
Eigenlijk had je ook niet zoveel tijd om na te denken op dat moment. Vrij veel bemanningsleden kwamen

bij ons en die hadden iets van: jullie zorgen wel voor ons.
Waarschijnlijk ook, en misschien zeg ik dat wat overdreven, omdat we zo'n nuchtere houding hadden.
Natuurlijk zeiden we ja op hun vraag of wij wel voor hen zouden zorgen. We voelden ons dus best een beetje boven de anderen staan, terwijl dat niet zo was hoor!
Ik was inwendig heel angstig. De twee anderen ook, maar we gaven het geen van drieën toe. Als je je angst toelaat kun je niet meer funktioneren, maar dat zegt natuurlijk niet dat je het niet hebt.
Wat ik voelde is het beste te omschrijven alsof je voor het eerst op een nieuwe plaatsing komt, of zoals je vroeger naar een nieuwe klas ging op school. Een beetje vreemd tintelend gevoel.
Het was niet zo dat ik het idee had dat het schip de volgende dag onder ons vandaan zou worden geschoten, nee dat gevoel was er toen niet. Dat kwam pas 's avonds, toen we de Straat invoeren. Er was niemand die sliep. Iedereen stond aan dek, in de schemering zie je links de kust van Oman en rechts de kust van Iran, zo smal is dat. Je vaart echt door een straat. Uiteindelijk, in de Golf zelf, zagen we wat vuil drijven, olievlekken en dergelijke. Het bleek dat 's nachts daarvoor een olie-eilandje in brand was gestoken.
Het werd pas angstig toen er allerlei helicopters en boten op ons af kwamen vliegen en varen. Toen werd het schip 'en red' (air warning; red.) gezet, dat wil zeggen dat je mag gaan schieten als je bedreigd wordt, dat er een waarschuwing is. Dus de Stinger op je schouder en afwachten.
Er kwamen twee heli's aan, waarop wij onze wapens richtten. De ene was een Russische heli en daar zat iemand in met een hele grote camera. Hij zwaaide naar ons. De andere bleek er een, gehuurd door CBS te zijn. Had dus ook geen kwaad in de zin!
Daar sta je dan... met je wapen gericht op mensen die naar je zwaaien en je filmen. Ik weet niet of zij zich gerealiseerd hebben dat wij daar stonden om ze omlaag te halen.
Voor mij was het in ieder geval wel zo'n vreemde ervaring. Sowieso al het staan met een scherp geladen wapen en de vrijbrief die je hebt om te schieten. En dan gaan mensen naar je zwaaien. Als je niet stabiel bent of te vlug, dan schiet je ze omlaag. Dat is toch wel iets om over na te denken.

Als je niet stabiel bent of te vlug, dan schiet je ze omlaag.

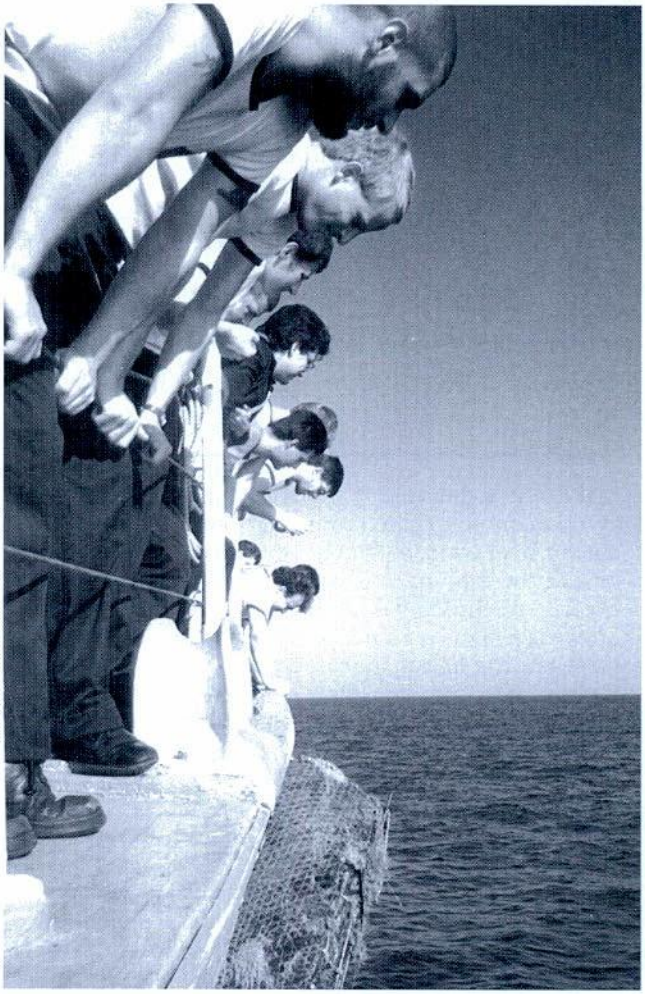

De tocht heeft je aan het denken gezet?

Ja natuurlijk! Ik heb sowieso zelf, maar ook met de kollega's ontzettend zitten filosoferen en juist daardoor kunnen relativeren. Zo in de trant van: 'Wat is nou eigenlijk de zin van mijn aanwezigheid; wat deed ik daar; klopt het allemaal wel?' Vragen waar je bij jezelf niet omheen komt.
Dat betekent echter niet dat ik op een gegeven moment nee op die vraag van de dominee zou hebben gezegd. Dat ik geweigerd zou hebben om te schieten. Nee, dat zeker niet. Ik denk dat je in zo'n situatie heel klinisch moet denken: het is hij of ik. Dat is de situatie als er echt wat aan de hand is. Maar natuurlijk kun je om die andere vragen niet heen.
Soms voeren we door de fuiken van vissers die wel vaak een oorlogsschip hebben gezien, maar waarschijnlijk geen idee hebben van wat die mensen op zo'n schip doen, dáár doen.

Wat is nou eigenlijk de zin van mijn aanwezigheid?

Zelf dacht ik dat ook: Wat doen wij hier?
We komen een gebied mijnenvrij maken, we denken dat we heel wat zijn. Dat gevoel geven we onszelf, dat geef ik me zelf, om mijn aanwezigheid te legitimeren. Maar... uiteindelijk kunnen we helemaal niets. We kunnen alleen het straatje schoonvegen en dan weer weggaan. De oorlog, oorlog blijft.
Begrijp me goed: die straat schoonvegen is van groot belang, voor sommige mensen zelfs van levensbelang! Daar twijfel ik geen moment aan. Door ons konden die mensen hun werk blijven doen.

Heeft het gaan naar de Golf op je privé-leven invloed gehad?

Voor een deel wel. Wij waren natuurlijk gewend dat ik langdurig van huis was. Ik zat in die tijd bij de AGP, ik was net in Noorwegen geweest, twee keer achter elkaar. Het was net na het zomerverlof, dus de batterij was weer opgeladen. In september kwam het bericht dat ik weg moest. Je hebt dan vier weken die hektisch verlopen. Je moest allerlei dingen gaan regelen, en dan heb ik het dus niet over het vernieuwen van paspoorten enzo. Gelukkig hadden we een heel goede voorlichting vanuit de KM. Zaken als ziektekosten, verzekeringen die je moet nakijken en klaarleggen en noem maar op. Dat geeft je toch wel het gevoel van hé, er is iets bijzonders aan de hand, zo van: 'Jongens gaan we niet te ver... want ik kom toch echt wel terug over vijf maanden?'

Gelukkig hadden we een heel goede voorlichting vanuit de KM... maar je weet niet exact waar je aan begint.

Daar waren mijn vrouw en ik het dan ook niet helemaal over eens. Zij was echt onzeker en angstig over de toekomst, terwijl ik zoiets had van: ik kom gewoon weer terug.
Bij mij kwam het pas achteraf, op het moment dat we echt de Straat ingingen, toen ik aan boord van het schip was. Toen had ik zoiets van 'nou, daar zit ik dan', maar ik kan niet vertellen hoe het is.
Kijk, je maakt je een bepaalde voorstelling van zaken, maar je weet niet exact waar je aan begint. Dat is het verschil met als je naar Noorwegen gaat. Daar moet er een ongeluk gebeuren wil je niet gewoon gezond terugkomen. Dit is toch anders. Neem het afscheid, dat is een vreemde bedoening. Niet dat ik een groots afscheid met vrienden had ofzo. Nee, je neemt geen definitief afscheid, maar toch is het anders...
Wij zijn het weekend met ons drietjes geweest, we wilden niemand zien, het weekend was voor ons. Maar het is een ander afscheid dan andere keren geweest.

Je moest weer mee naar Irak?

Ja, daar zit een heel verhaal aan vast en ik wil niet in details treden. Op dat moment dacht ik, nu eventjes niet. Nu heb ik andere prioriteiten. Op dit moment hoor ik thuis te zijn, thuis is nu het belangrijkste.

Het afscheid was anders dan andere keren.

In mijn hart had ik er best weer bij willen zitten. Het is een hele fascinerende gebeurtenis, waar je dan op een andere manier deel van uitmaakt. Maar daarna moet je weer terug, en ik denk dat dat voor iedereen geldt, dat je je af moet vragen of het wel 'mag' het thuisfront in zo'n grote onzekerheid achter te laten. Als je er middenin zit is het toch anders, je ziet het met andere ogen dan de thuisblijvers.
Ik had en heb er erg veel moeite mee om tegen het Korps te zeggen 'zoek maar iemand anders', dat had ik nog nooit hoeven doen en ik merk dat me dat af en toe nog parten speelt. Ik ben niet gewend om de organisatie teleur te stellen.
Mijn keuze lag nu ergens anders, thuis dus! En daar sta ik volledig achter. Kijk, als ik de laatst beschikbare Stingerschutter was geweest was de keuze anders, moeilijker wellicht, geweest. Nu niet, het Korps respecteerde mijn keuze. En ik heb nu de ruimte voor mijn gezin, voor mezelf.

Mag je het thuisfront wel in zo'n grote onzekerheid achterlaten?

Totaal wat anders, zijn militairen altijd en overal inzetbaar?

Ja en nee.
Ja, als ze een soort buffer vormen tussen de strijdende partijen en dan vooral om de burgers te beschermen. Met name de verdediging van het eigen land. De militair kan dan de aangewezen persoon zijn. Toch denk ik dat men op de eerste plaats moet proberen het met praten of eventueel een boycot of wat dan ook op te lossen. Via de VN. Als er toch besloten wordt militairen te sturen, dan zal dat naar mijn idee moeten als buffer met de bevoegdheden van een politiemacht. Een vredesmacht mag alleen maar kijken en registreren. Een soort objektieve vredesmacht zal ik maar zeggen.

Dus toch altijd inzetbaar?

Nee, dat vind ik niet. Als je kijkt naar Irak zullen ze best inzetbaar zijn tussen de Koerden en het Iraakse leger. In Joegoslavië weer niet, denk ik. Daar zitten zoveel verschillende belangen, daar kun je gewoon niet als buitenlandse militairen zeggen: dit mag wel, dat mag niet.
Etnische belangen, economische, culturele en noem maar op. Er vechten daar niet alleen militairen, maar zelfs burgers. Daar moet je als buitenlandse vredesmacht niet tussen gaan staan. Dan word je een bezettingsmacht. Daar moet heel duidelijk gekeken worden naar andere alternatieven.

Is er in jouw optiek verschil tussen de inzetbaarheid van een beroeps of dienstplichtig militair?
Een beroepsmilitair zit in dienst om zijn land te dienen waar dat nodig is, zoals ze dat zo mooi noemen. Maar om ze nou overal naar toe te sturen? Ik weet het niet hoor. Daar zitten toch ook grenzen aan. Op de eerste plaats moet een regering er van overtuigd zijn dat ze daar hun werk kunnen doen. Militair werk bedoel ik dan, zoals een vredesmacht bijvoorbeeld. Dan moeten het mensen zijn die goed zijn opgeleid, ook voor stress-situaties. Om daar dienstplichtigen naar toe te sturen? Jongens met een hele korte opleiding, die het uitgezonden worden toch vaak als een avontuur zien? Denk maar eens aan de interviews die ze voor het vertrek geven: 'het gaat om het geld' of 'om wat van de wereld te zien'. Natuurlijk mogen ze dat van mij, maar je kunt je wel afvragen of ze met die instelling op hun taak berekend zijn.
Ik denk, of beter gezegd ik hoop, dat als je een beroepsmilitair vraagt, dat hij zegt dat hij weet wat hij daar gaat doen. Dat hij zich bewust is van de situatie, van zijn taak daar.

Voor uitzendingen moeten mensen goed zijn opgeleid, ook voor stress-situaties

Ik zou willen dat degenen die worden uitgezonden zich bewust zijn van zichzelf, de situatie waarin ze zich begeven, dat wat ze thuis achterlaten en niet te licht denken over dat wat er daarna komt. Dat ze niet, zoals ik sommigen wel eens hoor roepen: 'wij zullen die lui wel eens een handje helpen, een lesje leren'. Wie zijn wij nou helemaal?
Daarvoor gaan we er niet naartoe!

VERANTWOORDING FOTO'S
(voor zover bekend)

Voorpagina	: AVDKM
Blz. 6	: Brigit de Roy
Blz. 11, 12	: Wim Reinders
Blz. 13, 18, 23, 54, 65	: Wim Heij
Blz. 15	: Joan Merens
Blz. 16	: Kap. Rob v.d. Boor
Blz. 24	: Piet Boom
Blz. 27, 30, 36, 81, 83	: AVDKM
Blz. 39, 43	: Beernoud Moojen
Blz. 41	: Stef Kessels
Blz. 55, 60	: Rienk-Jan Huizenga
Blz. 58	: Gerard van Erkelens
Blz. 67, 74	: Frits van der Kolk
Blz. 70	: Fred Wilkens
Blz. 71	: Max Wetzels

EEN BOEKJE ALS DIT KRIJGT IEDERE EGO-LEZER ELK JAAR GRATIS TOEGEZONDEN BIJ HET DECEMBERNUMMER VAN EGO

Ook in EGO, dat elf keer per jaar verschijnt in een omvang van ten minste 28 pagina's, staan vaak soortgelijke artikelen als in dit boekje. Maar nog veel meer. Over andere onderwerpen, zoals sport, films, popmuziek, beeldende kunst, humanisme, natuur en milieu, politiek, boeken, gedichten, cartoons enz. Dat alles rijkelijk geïllustreerd met foto's en tekeningen.
Verder vaak een (uitneembare) poster of affiche op de middenpagina's.

MILITAIREN KRIJGEN EGO OP AANVRAAG GRATIS TOEGEZONDEN

en wie na z'n diensttijd een abonnement neemt (kost maar *f* 15,– p.j.) krijgt na opgave enkele jaarboekjes als welkomstgeschenk.
Schrijf een kaartje of bel naar Redaktie EGO, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist, telefoon 03404 - 20906

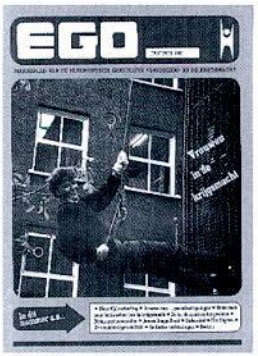

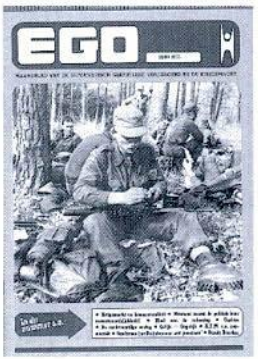

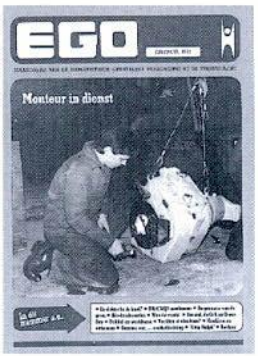

UITGAVE: BUREAU HOOFDRAADSMAN
ORANJE NASSAULAAN 71, 3708 GC ZEIST